

Jsem Jehuda Bacon

Lenka Lajsková
a kolektiv

Holocaust a poválečná doba
očima izraelského malíře
českého původu

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ
MUZEUM A KNIHOVNA
J. A. KOMENSKÉHO

**Jsem
Jehuda
Bacon**

Lenka Lajsková
a kolektiv

Jsem Jehuda Bacon

Holocaust a poválečná doba
oči izraelského malíře
českého původu

Praha 2017

Publikace vznikla díky podpoře MŠMT v rámci dotačního Programu na podporu výuky dějin 20. století a vzdělávání v jazycích národnostních menšin v roce 2017.

Recenzenti:

PhDr. Eduard Šimek, CSc.

Mgr. Jan Kvirenc

Autorský kolektiv: Markéta Pánková, Lenka Lajsková, Petr Matějček, Angelika Schlackl

© Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2017

Publikace zpřístupňuje dokumenty a fotografie pocházející z Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové v Národním pedagogickém muzeu a knihovně J. A. Komenského (NPMK) a ze soukromého archivu Jehudy Bacona, využívá také materiály z prezentace výstavy děl J. Bacona v Památníku koncentračního tábora Mauthausen se souhlasem Angeliky Schlackl (Rakousko).

Na obálce použita fotografie obrazu Jehudy Bacona s názvem „Člověku, který mi vrátil víru“.

ISBN 978-80-86935-36-2

Předmluva

MARKÉTA PÁNKOVÁ

Českému čtenáři se poprvé dostává do rukou souhrnná práce o významné osobnosti Jehudy Bacona. Knihu zpracovala Lenka Lajsková a kolektiv pod názvem *Jsem Jehuda Bacon. Holocaust a poválečná doba očima izraelského malíře českého původu*. Kniha obsahuje faktografické údaje o životě a díle pana Jiřího Bakona, který emigroval z Československa v březnu 1946. V Palestině (pozdějším Izraeli) přijal jméno Jehuda Bacon. Hned v roce 1946 začal studovat Akademii umění v Jeruzalémě. Tento mimořádný a usměvavý člověk, který dodnes žije v Jeruzalémě, je příkladem toho, že lze žít i život po životě. Čirou náhodou přežil holocaust, prošel nejstrašnějšími koncentračními tábory a pak díky křesťanskému humanistovi a vychovateli Přemyslu Pittrovi a dalším skvělým osobnostem, Jehuda Bacon začal nový život s nadějí, že všichni lidé nejsou zlí. Vrátili mu víru v život a lásku k člověku.

Autoři zasadili život Jehudy Bacona do historických událostí druhé světové války, všímají si jeho návratu do vlasti a jeho působení v ozdravovnách, které v prvních květnových dnech osvobození v roce 1945 připravil P. Pitter pro fyzicky a psychicky vyčerpané děti, které přežily

J. Bacon a ředitelka NPMK PhDr. Markéta Pánková během prezentace výstavy děl J. Bacona v Památníku KZ Mauthausen, Rakousko, r. 2016.

koncentrační tábory. Jedním z těchto dětí byl i J. Bacon, jenž později jako poděkování namaloval obraz věnovaný P. Pittrovi. Ve zvětšeném měřítku je v expozici *Jad Vašem* (Yad Vashem) v Jeruzalémě, aby všem připomněl Pittrův odkaz, který pro nás zanechal.

Čtenáři se také mohou dozvědět základní informace o *Archivu P. Pittra a O. Fierzové*, který je v péči *Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze*, odkud autoři rovněž čerpali informace o pobytu Jehudy v ozdravovnách. Cenné jsou i přepisy korespondence mezi Jehudou, P. Pittrem a Olgou Fierzovou, spolupracovnicí P. Pittra.

Kniha přináší mnoho nových poznatků o mimořádné osobnosti, která není v českém prostředí až tak známá. Je zároveň cenným příspěvkem k výuce dějin 20. století. Z mnoha důvodů se příběh o malíři českého původu rovněž stal bestsellerem v Německu, kde v roce 2016 vyšla díky nakladatelství Gütersloher Verlagshaus kniha autorů Jehudy Bacona a Manfreda Lütze s patřičným názvem *Solange wir leben, müssen wir uns entscheiden. Leben nach Auschwitz* (Dokud žijeme, musíme se rozhodovat. Život po Osvětimi).

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského děkuje Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy za finanční podporu při vydání této knihy, která se stala součástí stejnojmenné výstavy obrazů. Výstavu nám pomohl realizovat pan Jens Oertl z Würzburgu (SRN), kterému rovněž vděčíme za péči o obrazy Jehudy Bacona.

Jsem Jehuda Bacon. Nikdy jsem se nechtěl stát odborníkem na koncentrační tábory

Text: ANGELIKA SCHLACKL ve spolupráci s Památníkem koncentračního tábora Mauthausen

Překlad z německého jazyka a úprava textu: M. Chrobáková

Životopis

J. Bacon se narodil jako Jiří Bakon 28. července 1929 v židovské rodině v Ostravě jako nejmladší ze tří dětí. Jeho otec byl výrobcem koženého zboží.

Po německé okupaci Čech, Moravy a Slezska v březnu 1939 neměl již Jehuda šanci chodit do školy. Jehudově sestře Relle se podařilo emigrovat do Palestiny. Zbytek rodiny byl v prosinci 1942 deportován do koncentračního tábora v Terezíně a o rok později do koncentračního tábora Osvětim-Birkenau. Jehudův otec Israel zahynul v plynové komoře. Matka Ethel a sestra Hana později zemřely v koncentračním táboře Stutthof. Počátkem roku 1945 byl J. Bacon přesunut do koncentračního tábora v Mauthausenu a pak do tábora Gunskirchen, kde byl 5. května 1945 osvobozen americkou armádou.

Jehuda vážil pouze 34 kg, nakazil se tyfem. Po zotavení ve Štýru se vrátil do Prahy. Byl umístěn do ozdravoven, které vedl český sociální pedagog Přemysl Pitter. Díky němu, dle svých vlastních slov, znovu získal „víru v lidstvo“.

V roce 1946 se Jehuda přestěhoval do Palestiny a studoval umění v Jeruzalémě. V roce 1959 začal učit. V 60. letech svědčil v procesu proti Adolfu Eichmannovi v Jeruzalémě a také v prvním frankfurtském procesu o Osvětimi. Jeho náčrty krematoria v Osvětimi-Birkenau byly použity jako důkaz. Po studiích v Evropě a ve Spojených státech se na počátku 70. let Jehuda Bacon vrátil do Izraele. Po svém odchodu do důchodu v roce 1994 žije v Jeruzalémě jako umělec na volné noze.

Systematické klamání

Dne 8. září 1943 dorazilo do vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau asi 5 000 mužů, žen a dětí z tábora v Terezíně. Na rozdíl od dřívějších transportů nebyli okamžitě podrobeni selekci a následnému vraždění v plynové komoře, ale byli společně ubytováni v samostatné části komplexu, v takzvaném „rodinném táboře“. Později následovaly další transporty. „Rodinný tábor“ byl vytvořen pro účely nacistické propagandy k oklamání mezinárodních pozorovatelů.

Zatímco dospělí a dospívající byli zařazeni do různých pracovních oddílů, děti zůstaly během dne bez dozoru. Díky iniciativě Fredyho Hirsche, taktéž vězně „rodinného tábora“, byl

J. Bacon u svého autoportrétu z jara r. 1945, výstava v Památníku KZ Mauthausen, Rakousko, r. 2016.

založen „dětský blok“. Hirsch si uvědomoval, že děti jsou v poměrně dobré fyzické kondici a tak věřil, že přežijí. Lepší přiděly jídla také přispěly k přežití dětí na Bloku 31. Dětský blok byl pod dohledem doktora Mengeleho, který jej občas navštívil a vybíral si zde dvojčata pro své zvrhlé lékařské experimenty.

V období od března do července 1944 SS uzavřela „rodinný tábor“. Většina vězňů byla zavražděna v plynové komoře, menší počet byl poslán do jiných táborů na nucenou práci. Z více než 17 000 vězňů v „rodinném táboře“ v Birkenau zde zůstalo pouze 89 dospívajících chlapců. Tito byli ubytováni v mužském táboře a vykonávali různé přepravní služby. Mohli se pohybovat relativně svobodně a vytvářet vazby s různými lidmi. Někteří mladíci byli později vybíráni k nucené práci. Asi polovina z nich byla zabita. Z většiny těch, kteří přežili, se stali sirotci.

Od evakuace k pochodům smrti

V lednu 1945 začala SS s posledními fázemi uzavření koncentračního tábora Osvětim-Birkenau. Asi 58 000 vězňů bylo evakuováno na západ, nejprve pěšky, poté vlaky. Mnoho vězňů bylo na cestě zastřeleno stráží nebo zemřelo na vyčerpání a podvýživu.

V lednu a únoru 1945 dorazilo přibližně 12 000 vězňů po týdnech trvající cestě z Osvětimi do koncentračního tábora Mauthausen. Ti, kteří byli ještě schopni pracovat, byli posláni

J. Bacon s Angelikou Schlackl během besedy při vernisáži výstavy v Musik Schule v Gunskirchenu, Rakousko, r. 2016.

do různých táborů, nemocní byli v karanténě na ošetrovně. Židovští vězni byli ubytováni v táboře III a později v dočasném stanovém táboře. Tam museli spát na holé zemi, neměli latríny, ani se kde mýt. Tyto špatné životní podmínky vedly k masovým úmrtím.

Počínaje polovinou dubna 1945 byl stanový tábor zlikvidován. Esesáci přesunuli vězně do Gunskirchenu, asi 50 km daleko. V provizorním táboře bylo až 20 000 vězňů. Nebylo zde dost potravin, ani pitná voda. Několik tisíců vězňů zemřelo v posledních dnech války - vyčerpaním z „pochodů smrti“ a z důvodu otrěsných životních podmínek.

Více než jedna realita

J. Bacon začal malovat už jako dítě. Rád kreslil karikatury svých učitelů. Později v ghettu Terézín musel zhotovovat vývěsní tabule s pravidly tábora. Získal také své první malířské lekce od spoluvězňů. V Osvětí tajně vytvořil náčrty krematoria, které se bohužel nedochovaly.

Po svém osvobození začal J. Bacon okamžitě znovu malovat. Jeho umělecká díla byla v tomto období téměř výlučně ovlivňována pochmurnými motivy: koncentračními tábory, vyhlazovacími zařízeními, komíny, ploty z ostnatého drátu, strážními věžemi, příslušníky SS a siluetami vyčerpaných vězňů. Často se podepisoval pouze svým vězeňským číslem.

Ačkoli jeho rané obrazy nepostrádaly barvy, později získaly větší expresivitu:
„Byly chvíle, kdy jsem cítil, že jsem se již dostatečně věnoval tématu Osvětí. Nikdy jsem se

nechtěl stát ‚odborníkem na koncentrační tábory‘ a chtěl jsem vytvořit něco jiného. Svou prací bych chtěl ukázat, že na světě existuje víc než jen jedna realita.“

J. Bacon znovu našel životní optimismus. Jeho postavy a tvary tančí v kaleidoskopu barev. Přesto se ve svém umění zcela nevyhýbá depresivním zkušenostem - nicméně *„jen ten, kdo je chce vidět, je vidí!“*

Obrazy Jehudy Bacona jsou vícevrstvými uměleckými syntézami s nekonvenčním napětím. Na jedné straně jsou jeho práce inspirovány traumatickými zážitky mladistvého v ghettu Terezín a v koncentračních táborech Osvětim-Birkenau, Mauthausen a Guns kirchen. Na druhé straně J. Bacon neustále usiluje prostřednictvím svých obrazů o smíření se svou minulostí. Navzdory biografickým odkazům v jeho díle, J. Bacon není pouhým „odborníkem na koncentrační tábory“. Umělec používá inkoust jako médium, štětce a pera jako nástroje, zobrazuje a současně deformuje lidskou tvář. Znovuobjevením barvy, hraním si s tvary a ladnými pohyby otevírá v současném umění široké obzory.

J. Bacon je jedním z prvních přeživších holocaust, který se úmyslně vrátil do Německa a Rakouska. V roce 2016 bylo např. jeho dílo vystaveno v rámci výstavního projektu *„Ich bin Jehuda Bacon. Ich wollte kein ‚Berufs-KZ-ler‘ werden“* v Guns kirchenu, Linzi a Mauthausenu v Rakousku. V České republice je opětovně možné zhlédnout tvorbu tohoto umělce po šesti-leté pauze, naposledy vystavoval v Praze v roce 2011.

I am Yehuda Bacon. I never wanted to become an expert in concentration camps

Biography

Yehuda Bacon was born into the Jewish family in Ostrava on July 28, 1929, as the youngest of three children. His father was a manufacturer of leather goods.

In March 1939, after the German occupation of Bohemia, Moravia and Silesia, Yehuda had no chance to go to school. Yehuda's sister Rella managed to emigrate to Palestine. In December 1942, the rest of the family was deported to the concentration camp in Terezín and a year later to the Auschwitz-Birkenau concentration camp. Yehuda's father Israel died in the gas chamber. Mother Ethel and sister Hana later died in the Stutthof concentration camp. In early 1945, Y. Bacon was transferred to the concentration camp in Mauthausen and then to the Guns kirchen camp, where he was liberated by the US Army on May 5, 1945.

Yehuda weighed only 34kg, infected with typhus. After recovering in Styria, he returned to Prague. He was placed in a sanatorium led by the Czech social pedagogue Přemysl Pitter. Thanks to him, according to Yehuda's own words, he regained „faith in humanity“.

In 1946, Yehuda moved to Palestine and studied art in Jerusalem. In 1959, he began to teach. In the 1960s, he testified as a witness in the trial against Adolf Eichmann in Jerusalem as

well as in the first Auschwitz trial in Frankfurt. His sketches of the crematoriums in Auschwitz-Birkenau were used as evidence. Following studies in Europe and the United States, Yehuda Bacon returned to Israel in the early 1970s. Since his retirement in 1994, he has been living as a freelance artist in Jerusalem.

Systematic Deception

On September 8, 1943, about 5,000 men, women and children from the Terezin camp arrived at the Auschwitz-Birkenau extermination camp. Unlike previous transports, they were not immediately subjected to selection and subsequent murder in the gas chamber, but were housed together in a separate part of the complex, in the so-called „family camp“. Later, other transports followed. The „family camp“ was created for the purpose of Nazi propaganda to deceive international observers.

While adults and adolescents were assigned to different workgroups, the children remained unattended during the day. Thanks to the initiative of Fredy Hirsch, also a prisoner of the „family camp“, a „children´s block“ was established. Hirsch realized that the children were in a fairly good physical condition and so he believed they could survive. Better food rations also contributed to the survival of the children at Block 31. The children´s block was under the supervision of Dr. Mengele, who occasionally visited the place and selected twins for his perverse medical experiments.

Between March and July 1944, the SS closed the „family camp“. Most prisoners were murdered in the gas chamber, a few of prisoners were sent to other camps for forced labour. Of the more than 17,000 prisoners in Birkenau´s the „family camp“, there were only 89 teenage boys who remained. These boys were housed in a men´s camp doing miscellaneous transport duties. They were able to move relatively freely and make connections with various people. Some young men were later selected for forced labour. About half of them were killed. Most of the survivors became orphans.

From evacuation to death march

In January 1945, the SS began with the final termination of the Auschwitz-Birkenau concentration camp. About 58,000 prisoners were evacuated westward, first on foot, then on train transports. Thousands of prisoners were shot by guards on the way or died of exhaustion and malnutrition.

In January and February 1945, after many weeks of journey, about 12,000 prisoners from Auschwitz arrived in Mauthausen concentration camp. Those who were still able to work were sent to various camps, the patients were quarantined in the infirmary. The Jewish prisoners were housed in Camp III and later in the temporary tent camp. They had to sleep on the bare ground and had neither latrines nor washing facilities. These poor living conditions led to mass deaths.

Beginning in mid-April 1945, the tent camp was destroyed. The SS moved the prisoners on foot to Gunskirchen, about 50 km away. In the provisional camp were up to 20,000 prisoners.

There was not enough food or drinking water. Several thousands of prisoners died in the last days of the war exhausted from the „death march“ and the terrible prison conditions.

More than one reality

Already as a child, Yehuda Bacon began painting. He loved to draw the caricatures of his teachers. Later, in the Terezin ghetto, he had to make signboards with the camp rules. He also received his first painting lessons from his fellow prisoners. In Auschwitz, he secretly made sketches of the crematorium, which unfortunately did not remain.

After his liberation, Yehuda Bacon immediately began painting again. His artwork was almost exclusively influenced by oppressive motives: concentration camps, extermination facilities, chimneys, barbed wire fences, guard towers, SS, and silhouettes of exhausted prisoners. Often he signed paintings only with his prisoner number. Though his early paintings were not completely devoid of colour, it only later gained expression:

„There were times when I felt that I had already paid enough attention to the theme of Auschwitz. I never wanted to become a ‚concentration camp expert‘ and I wanted to create something else. I would like to show you with my paintings that there is more than one reality in the world.“

Y. Bacon has found life optimism again. His characters and shapes dance in a kaleidoscope of colours. Nevertheless, he does not avoid depressive experience in his art – however, *„only whoever wants to see them, sees them!“*

The paintings of Yehuda Bacon are multi-layered artistic syntheses with unconventional tension. On the one hand, his work is inspired by the traumatic experience as a teenager in the Terezin ghetto and in the concentration camps of Auschwitz-Birkenau, Mauthausen, and Gunskirchen. On the other hand, Y. Bacon constantly strives, through his paintings, to reconcile his past. Despite the biographical references in his work, Y. Bacon is not just a „concentration camp expert“. The artist uses ink as a medium, brush and pen as a tool, for depicting and simultaneously deforming a human face. By rediscovering colours, playing with shapes and graceful movements within his paintings, he opens up a broad horizon of the contemporary art.

Y. Bacon is one of the first Holocaust survivors, who deliberately returned to Germany and Austria. In 2016, his work was introduced as a part of the exhibition project *„Ich bin Yehuda Bacon. Ich wollte kein ‚Berufs-KZ-ler‘ werden“* in Gunskirchen, Linz and Mauthausen in Austria. In the Czech Republic, now it is again possible to see the artist’s work after a six-year break. His last exhibition situated in Prague was in 2011.

Pittrova „akce zámky“ jako klíčové období v životě Jehudy Bacona

PETR MATĚJČEK

Život Jehudy Bacona rozhodujícím způsobem ovlivnilo jeho poválečné setkání s českým humanistou, pedagogem a sociálním pracovníkem Přemyslem Pittrem (1895–1976),¹ hluboce věřícím člověkem, který již od 20. let 20. století působil jako pedagog a sociální pracovník zaměřující se na mravně ohrožené děti a mládež. Pracoval zejména na pražském Žižkově, kde ve 30. letech minulého století založil útulek pro děti z chudých rodin, který pojmenoval Milíčův dům.²

První kontakty se židovskými rodinami P. Pitter navázal v meziválečných letech. Mnohé z těchto rodin pak Milíčův dům podporovaly, nebo v něm přímo dobrovolně pracovaly a pomáhaly s výchovou dětí.³ S dalšími se P. Pitter poznal díky svému zájmu o umělý jazyk esperanto.⁴ Ještě před válkou byl také aktivním členem Ligy proti antisemitismu.

V průběhu 30. let navíc z nacistického Německa kvůli postupující rasové a politické perzekuci prchalo do Československa mnoho židovských a antifašistických rodin, kterým se P. Pitter snažil pomoci. Situace se ještě víc zhoršila, když brzy po mnichovské krizi a postoupení pohraničí Německu začaly do okleštěné republiky proudit davy uprchlíků, kteří byli vyhnáni ze Sudet. Rodiny zde často neměly žádné zázemí a musely žít v provizorních ubytovnách. Zatímco P. Pitter brzy po Mnichovu odletěl do Velké Británie a pokoušel se zde pro uprchlíky zprostředkovat pomoc, dětem z těchto rodin byl Milíčův dům otevřený. Dostaly zde najíst, mohly si tam hrát, trávit volný čas a sportovat.⁵ Také se mohly rekreovat v ozdravovně Milíčova domu v Mýtě u Rokycan, jež byla zřízena v roce 1938.⁶

Po okupaci zbytku Československa roku 1939 a zřízení Protektorátu Čechy a Morava začaly rasové zákony Třetí říše platit i na našem území. Židům bylo postupně zakázáno vykonávat

¹ Přemysl Pitter (21. 6. 1895, Praha – 15. 2. 1976, Curych) byl významný křesťanský humanista, publicista, vychovatel a sociální pracovník. Za 1. republiky změnil pozitivně život řadě dětí ze sociálně slabých rodin na pražském Žižkově, za druhé světové války tajně podporoval židovské rodiny. Po válce se stal iniciátorem a vedoucí silou v ojedinelé humanitární „akci zámky“, během níž pomáhal židovským dětem z koncentračních táborů i dětem poraženého nepřítele, tj. dětem německým, zotavit se v zámeckých ozdravovnách z prožitých útrap a nalézt své původní, případně i nové domovy. Od roku 1951 žil P. Pitter v exilu, i zde se ale staral o lidi v nesnázích. Napsal řadu publikací, v letech 1924–1942 vydával časopis *Sbratření*, v exilu pak s Olgou Fierzovou *Hovory s pisateli*. Spolupracoval s BBC a Svobodnou Evropou. V roce 1964 jej Památník Jad Vašem v Jeruzalémě prohlásil Spravedlivým mezi národy.

² Pavel KOSATÍK, *Sám proti zlu*, Praha – Litomyšl 2009, s. 142–156.

³ Přemysl PITTER – Olga FIERZOVÁ, *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*, Praha 1996, s. 48–49.

⁴ Pavel KOHN, *Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají*, Chomutov 2011, s. 171.

⁵ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, česká část (ČAPP), kart. ČAPP 4, Deník z Milíčova domu 1933–1936 (označený jako Besidky).

⁶ P. PITTER – O. FIERZOVÁ, *Nad vřavou*, s. 49.

lékařskou profesí, byli vyřazeni ze státních služeb a vykázáni z veřejných škol. Také jejich majetek byl zabavován a dáván do správy tzv. arizátorům, z nichž většinu tvořili zasloužilí nacisté. Kvůli nově zavedenému přidělovému systému měli Židé povoleny jen minimální dávky jídla a často hladověli. Styk s Židy, nebo jejich podpora byly pro ostatní obyvatele přísně zakázány.⁷

P. Pitter přesto ve své činnosti neustal a podporoval židovské děti i jejich rodiny nadále. Společně se svou nejbližší spolupracovnicí Olgou Fierzovou⁸ tajně obcházeli židovské rodiny, přinášeli jim potraviny a pomáhali jim s výbavou na nadcházející transporty.

„Chodil k nám pravidelně každý týden, i když podle německého velice přísného nařízení byl jakýkoli styk Čechů s Židy zakázán, tvrdě trestán a bylo to tedy velice nebezpečné. Jeho návštěvy naše rodiče morálně povzbuzovaly a pro nás děti byly vítanou zábavou, protože nám vždycky něco zajímavého předčítal a vypravoval. V té době jsme už nesměly chodit do školy a mnoho věcí, které nás bavily, jsme už měly zakázané. Nahrazoval nám tím i ztracené styky s okolním světem, protože takových jako on bylo málo, pokud vůbec nějakí byli,“ vzpomínala na tyto návštěvy Chava Pressburgerová.⁹

Židovské děti pak pracovníci z Milíčova domu tajně přesunuli do ozdravovny v Mýtě u Rokycan. Děti zde byly oficiálně nahlášený jako nežidovské, takže zde netrpěly nouzí a dokonce mohly chodit do místní české školy.

„Některé [děti] měly nápadně židovské vzezření nebo ani neovládaly češtinu. Celé město vědělo, že ozdravovna pod lesem se proměnila v úschovnu židovských dětí a že chodí do české školy jako děti arijské. Nenašel se po dva roky ani jeden udavač. Četnický strážmistr spolu s hajným drželi nad dětmi ochrannou ruku.“¹⁰

P. Pitter, O. Fierzová a jejich spolupracovníci z Milíčova domu tak pomáhali více než stovce dětí i jejich rodinám.¹¹ Vše se změnilo během podzimu 1941, kdy začaly první transporty Židů z našeho území do ghatt v Lodži a v Terezíně.¹² Matky a rodiny dětí, které byly do té doby ukryté v Mýtě, se od nich nechtěly odloučit a vzaly si je z ozdravovny zpět k sobě, aby byli všichni při transportu pohromadě. Nikdo přitom nemohl tušit, že je berou na téměř jistou smrt.¹³ P. Pitter a ostatní je proto museli vybavit k transportu a vzít je zpět k jejich rodinám. O dětech, které byly se svými rodinami transportovány neznámo kam, se v Milíčově domě příliš nevědělo. Pouze od několika z nich v květnu 1944 dostali vychovatelé krátké a neurčité zprávy z Osvětimi, kam jim poté zaslali potravinové balíčky. Adresáti dopisů však byli usmrceni již dva měsíce před odesláním lístků, jež byli donuceni napsat předem. Zahynuli 8. března 1944, kdy bylo během jediného dne v Osvětimi zavražděno více než 3 700 lidí z Čech a Moravy, z toho 267 dětí. Byla to největší hromadná likvidace českých občanů

⁷ Miroslav KÁRNÝ a kol., *Terezínská pamětní kniha. Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945*, I, Olomouc 1995, s. 23–24.

⁸ Olga Fierzová (1900–1990) se narodila ve Švýcarsku. Vystudovala učitelský ústav a působila jako domácí učitelka. V roce 1926 se na konferenci Hnutí pro mezinárodní smír seznámila s Přemyslem Pittrem, následovala ho do Prahy a stala se jeho spolupracovnicí na celý život. Věnovala se dětem v Milíčově domě, spoluorganizovala „akci zámky“, pracovala s uprchlíky v táboře Valka. Po smrti Pittra převzala vydávání časopisu *Hovory s pisateli*.

⁹ P. KOHN, *Zámky*, s. 171.

¹⁰ P. PITTEK – O. FIERZOVÁ, *Nad vřavou*, s. 49.

¹¹ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 179.

¹² M. KÁRNÝ, *Terezínská pamětní kniha*, I, s. 63.

¹³ P. PITTEK – O. FIERZOVÁ, *Nad vřavou*, s. 49.

Pohled na strom věnovaný P. Pittrovi v Aleji spravedlivých v Jad Vašem v Jeruzalémě. Titul Spravedlivý mezi národy obdržel P. Pitter za záchranu židovského dítěte na jaře 1945. Foto z prosince r. 2014.

za druhé světové války. Před odchodem do plynových komor lidé zpívali *Kde domov můj*.¹⁴

S přibývajícím počtem deportací v Praze pomalu ubývalo lidí, kterým by P. Pitter mohl pomoci. Navíc se jeho činnost dostala do hledáčku okupačních úřadů. Vyslýchali ho na gestapu, zakázali mu publikovat a od roku 1943 neměl dovolena žádná veřejná vystoupení.¹⁵ Přesto se mu ještě na jaře roku 1945 povedlo zachránit dítě ze smíšeného manželství, které by transport pravděpodobně nepřežilo.¹⁶ Za tento čin později obdržel od izraelského Památníku Jad Vašem titul a ocenění Spravedlivý mezi národy.

Když se blížil konec války, pomýšlel P. Pitter na zřízení dětských ozdravoven, kde by se děti vracující se z koncentračních táborů zpět do ČSR mohly zotavit. Spolu se svými spolupracovníky přitom doufal, že se navrátí také mnoho dětí, o které se během války staral v Milíčově domě a v Mýtě u Rokycan. Z nich však válku přežilo jen několik a ani ty do obnovené republiky nedorazily.¹⁷

S postupem spojeneckých armád do nitra Německa byly z koncentračních táborů transportovány tisíce Židů a ostatních vězňů za nelidských podmínek do Terezína.¹⁸ „Poslední

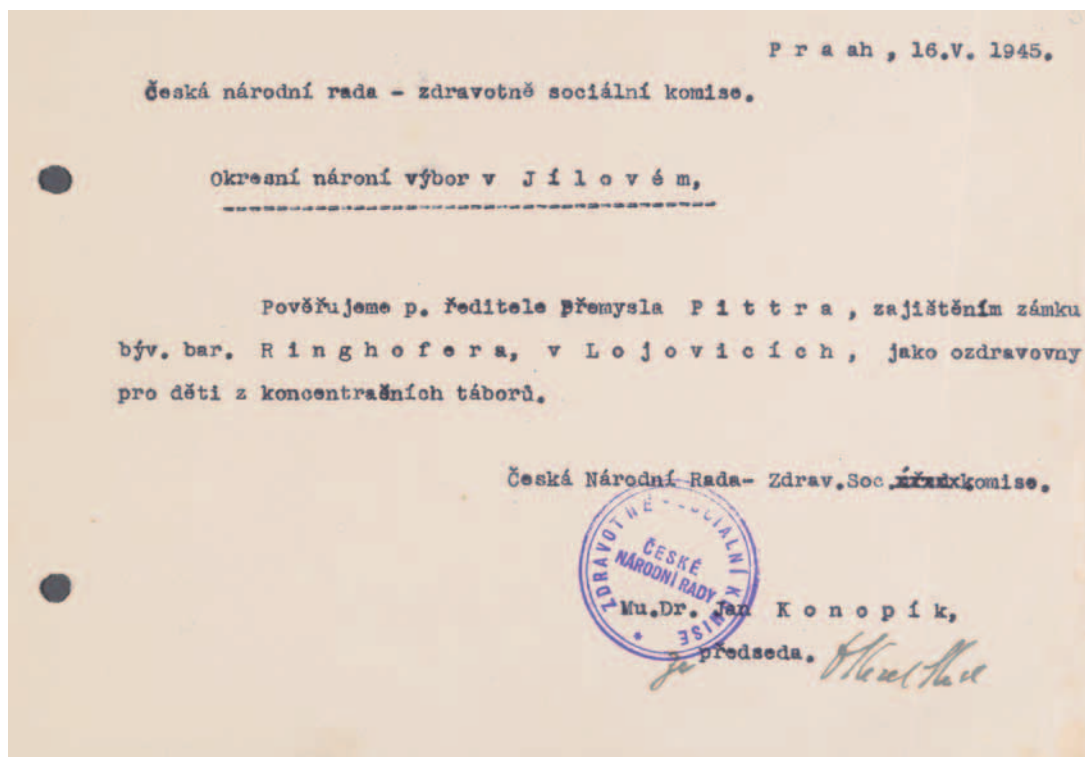
¹⁴ Olga FIERZOVÁ, *Dětské osudy z doby poválečné. Záznamy ze záchranné akce přátel Milíčova domu v Praze*, Praha 1992, s. 16–17.

¹⁵ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 180.

¹⁶ P. PITTEK – O. FIERZOVÁ, *Nad vřavou*, s. 52–53.

¹⁷ O. FIERZOVÁ, *Dětské osudy*, s. 17.

¹⁸ M. KÁRNÝ, *Terezínská pamětní kniha*, I, s. 53–54.

Pověření České národní rady pro P. Pittra z 16. 5. 1945.

terezínské období nám připravilo překvapení v podobě transportů, jež do Terezína přicházely nebo se sem vracely z různých koncentračních táborů v celé Evropě, které byly evakuovány před spojeneckými vojsky. Terezín bylo jedno z posledních míst mezi východem a západem, které ještě nebylo osvobozeno. Vidím to jako před očima: první takový transport sem dorazil 20. dubna 1945 a byli v něm i lidé, kteří z terezínského ghetta odešli teprve před pěti měsíci. Ale jak vypadali! Sotva jsme je poznávali: vyhublí na kost, [...] hlavy dohola, oblečení do pruhovaných vězeňských šatů či doslova hadrů, v dřevácích, na smrt nemocní, zavšivení, sotva se držící na nohou, strašlivě hladoví, v hrozném stavu.¹⁹

Počet obyvatel ghetta se tak těsně před koncem války náhle téměř zdvojnásobil a reálně začalo hrozit nebezpečí epidemie, která by se poté mohla snadno rozšířit do okolí. Tyto obavy se naplnily ještě před koncem války, když v terezínském Malé pevnosti, kde byli drženi političtí vězni, propukla epidemie skvrnitého tyfu, velmi nebezpečného a nakažlivého infekčního onemocnění. Situace se ještě víc zhoršila, když v Praze 5. května vypuklo povstání a začalo váznout zásobování. 8. května pak MUDr. Karel Raška, vedoucí týmu, který se snažil epidemii v Terezíně dostat pod kontrolu, promluvil v českém rozhlase a Česká národní rada začala hledat dobrovolníky pro pomoc. Přestože se přihlásilo mnoho dobrovolníků a bylo získáno potřebné vybavení, nebezpečí šíření choroby nadále přetrvávalo a celé město bylo

¹⁹ P. KOHN, *Zámky*, s. 67–68.

v karanténě ještě několik měsíců.²⁰ Děti, které zde zůstaly, se tak ocitly ve velkém nebezpečí.

Ihned po porážce nacismu v květnu 1945 tak P. Pitter a jeho blízcí museli začít jednat, když zjistili, že jsou problémy v Terezíně mnohem naléhavější, než předpokládali. Nejprve však museli najít vhodné místo, kam by děti umístili. Ozdravovna v Mýtě ani zdaleka neměla dostatečnou kapacitu a jiné objekty, které připadaly v úvahu, byly zase daleko od Prahy i Terezína. Celou věc navíc museli konzultovat s Českou národní radou, jež se během povstání chopila moci a zajišťovala funkce státu, dokud nedorazila exilová vláda. P. Pitter se nakonec stal členem její zdravotně-sociální komise a získal tak potřebné pravomoci.²¹

Během návštěvy kanceláře České národní rady se P. Pitter dozvěděl, že přímo v okolí Prahy se nacházejí hned čtyři volné zámky, které byly zkonfiskovány baronu Ringhofferovi. Neprodleně poté se jel s O. Fierzovou na zámky podívat, aby posoudili jejich stav a určili, který z nich by byl pro jeho účely nejvhodnější. Nakonec se rozhodli využít všechny budovy, tj. zámky ve Štiříně, Kamenici, Olešovicích a Lojovicích. Později k nim přibyl i penzion Bellevue v nedalekém Ládví. Urychleně pak zajeli na nově utvořený Okresní národní výbor a získali všechny tyto objekty do správy.²² Poté se P. Pitter společně s první pěticí svých spolupracovníků – manželi Teichmannovými, Růžičkovými a Otuší Dürrovou, pustili do práce.

Zámecké prostory, některé z nich ještě poničené sovětským vojskem i místními obyvateli, bylo nutné nejprve upravit a připravit na provoz dětských ozdravoven. Luxusní nábytek musel být uskladněn zvláště a vyprázdňené pokoje byly vybaveny lůžky a ložním prádlem, k čemuž posloužilo i vybavení zabavené v domovech německé organizace Hitlerjugend. Sovětské vojáky z okolních posádek pak od dalších nezvaných návštěv zámků držely dál výstražné cedule varující před epidemií tyfu, které sem P. Pitter umístil.²³ Zároveň P. Pitter zaměstnal většinu dosavadního zámeckého personálu.

Do Olešovic tak brzy mohla být přivezena první skupina dětí z terezínského ghetta. První převoz celkem 40 dětí se uskutečnil 22. 5. 1945.²⁴ Z terezínského ghetta jich bylo do zámeckých ozdravoven nakonec převzato celkem 165.²⁵ „Akce zámky“ však nebyla otevřena pouze pro děti z Terezína. Pozdější skupiny tvořily děti, jež se vracely z koncentračních táborů v Německu a Rakousku a které se vracely do Československa jednotlivě, nebo repatriačními transporty.²⁶ Zpočátku byly ubytovány v záhytných stanicích na okrajích Prahy, kde byly zřízeny noclehárny. V těchto noclehárnách pak P. Pitter vyvěsil pozvání k ozdravnému pobytu v zámcích s tím, že zájemci se mohou hlásit v Milíčově domě, jenž se stal administrativním centrem celé akce.²⁷

²⁰ Karel RAŠKA ml., *Historie již téměř zapomenutá: Jak tým doktora Karla Rašky zabránil rozšíření epidemie skvrnitého tyfu z Terezína*, *Historia scholastica* 1, 2015, č. 2, s. 102–105.

²¹ Přemysl PITTER, *Zpráva o pomoci dětem z koncentračních táborů*, Posel z Milíčova domu 1, 1945, s. 4.

²² Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, *Kartotéka dětí* (dále KD), kart. KD 1, inv. č. KD-00005; KD-00006.

²³ Zdeněk TEICHMAN, *Jak jsme ze zámků dělali ozdravovny*, in: Přemysl Pitter: život – dílo – doba: [sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22. a 23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze], Praha 1996, s. 156–157.

²⁴ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00388.

²⁵ Přemysl PITTER – Olga FIERZOVÁ, *Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů*, Posel z Milíčova domu 7, 1947, s. 4.

²⁶ P. Pitter a O. Fierzová se společně se svými spolupracovníky, vychovateli a učiteli v zámeckých ozdravovnách starali celkem o 247 dětí, které během války prošly koncentračními tábory.

²⁷ Z. TEICHMAN, *Jak jsme ze zámků dělali ozdravovny*, s. 159.

Zámek Štířín v r. 1945.

Pozvání se však netýkalo pouze dětí. Přijet mohli také mladí lidé mezi 19–20 lety, kteří sice formálně neměli na pobyt v zámčích nárok, ale zotavení po letech strávených v koncentračních táborech potřebovali stejně naléhavě jako jejich jen o něco málo mladší vrstevníci. V ozdravovnách pak formálně vykonávali lehčí údržbářské a administrativní práce nebo se starali o mladší děti. Jedním z nich byl např. i Moshe Traub, který později vzpomínal:

„Bydlel jsem v ubytovně, kterou zřídila židovská náboženská obec pro podobné lidi, jako jsem byl já. A tam jsem se dověděl, že existuje možnost pobytu v nějaké ozdravovně a že informace o tom lze získat v Milíčově domě na Žižkově. Navštívil jsem jej a poprvé se tam setkal s Olgou Fierzovou, s Přemyslem Pittrem, se Zdeňkem Teichmannem a ostatními. Jelikož jsem však už nebyl žádné dítě, bylo mi už devatenáct pryč, tak jsem jim nabídl svou pomoc a dohodli jsme se, že budu pro Štířín a ostatní ozdravovny konat určité administrativní práce, kontrolovat účty atd.“²⁸

Děti, které se dostaly do ozdravoven, byly často fyzicky i psychicky velmi vyčerpané. Mnohé z nich během svého věznění a krátce po osvobození prodělaly vážné infekční choroby, jakými byly např. tyfus, žloutenka, úplavice, či spála.²⁹ Z toho důvodu bylo nutné mít v ozdravovnách svou vlastní lékařskou péči. Tu během několika měsíců dokázal vybudovat

²⁸ P. KOHN, *Zámky*, s. 279–280.

²⁹ viz např. Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00308; KD-00208; KD-00348; KD-00323.

Židovská mládež během svačiny v parku zámku Štířín, léto 1945.

lékař židovského původu Emil Vogl, který sám musel za války přežít epidemii tyfu v ghettu v Lodži a pobyt v koncentračním táboře Osvětimi, kde celá jeho rodina zahynula. Jím zřízený Lékařský dům sídlil v Lojovicích.³⁰

Největší výzva však stála před zámeckými vychovatelkami a vychovateli. Museli dětem, které si již dávno odvykly slušnému zacházení a zpočátku nikomu nevěřily, pomoci navrátit se zpět do běžného života, na který již zapoměly nebo ho v případě menších dětí ani nepoznaly. Šlo o úkol nesmírně složitý, neboť si děti roky traumatizujících zážitků z koncentračních táborů přinesly s sebou i do ozdraven. Projevilo se to mj. na zdánlivě nepochopitelném jednání některých dětí, jež však bylo vzhledem k jejich předchozím zkušenostem logické. O. Fierzová např. zaznamenala, že menší děti mluvily ječivým hlasem, i když klidně vyprávěly. Jejich terezínská opatrovnice jí musela vysvětlit, že se „*tyto děti nenaučily normálně, to jest tiše mluvit. To by je v Terezíně nikdo neslyšel. Žily stále v přeplněných místnostech a hlučných ulicích. Neměly vůbec soukromí. Chtěl-li někdo s někým mluvit, musel překřičet své okolí.*“³¹

Učitel Antonín Moravec, jenž měl na starost skupinu starších chlapců, zase popisoval počáteční nedorozumění, které vzniklo kvůli zlovykům, které si chlapci z koncentračních táborů přinesli:

„*Do tohoto prostředí přišlo tedy počátkem července našich sedm chlapců a postupně potom dalších 15 a já měl úkol – vedle vyučování školních dětí, jež zde doháněly vzdělání, o něž je*

³⁰ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 198–199.

³¹ O. FIERZOVÁ, *Dětské osudy*, s. 10.

uloupili koncentráky – dohlédnout na tyto ‚chlapce‘. Nedovedl jsem si z počátku dobře představit, jak to s nimi budu dělat; do té doby jsem byl jen ‚školním učitelem‘ a před úkol čistě výchovný jsem byl postaven poprvé a skoro náhodou. Těšil jsem se však upřímně na práci s nimi a budiž řečeno chlapcům ke cti, že já jsem se u nich velmi mnohému naučil. [...] Pamatuji si dodnes, na jeden z prvních dní, co byli chlapci u nás: jedna skupina pracovala v zahradě na odlehlejší místo, druhá měla úkol vyčistit malý basén před zámkem. O přestávce jsem šel hochy navštívit; vzal jsem jim hned svačinu, že strávíme aspoň při jídle společnou chvíli. Přijdu před zámek. Jeden hoch leží u basénu, druhý v chládku pod stromem, třetí je pryč: jeden odešel a druzí dva si řekli, proč by to dělali sami, a tak odpočívali. Jdu dále do zahrady. Tam leží čtyři chlapci na sluníčku a opalují se. Opět tentýž důvod: jeden si lehl – a proč by druzí dělali? Lehli si také. Zlobit se? Vždyť do dnešního dne byla pro ně práce trestem, museli ji konat pod dozorem a jejich snahou bylo udělat co nejméně! Za těchto okolností pracovali několik let! Odpoledne jsme šli na maliny. Pro kuchyni, to jest pro nás. Nechtěli jsme nosit mnoho hrnků a tak měli vždy dva chlapci jednu nádobu. Ač byly nádoby malé, nemohli je chlapci ani za velmi dlouhou dobu naplnit. Brzy jsem poznal příčinu: každý měl strach, aby jich nedal do hrníčku víc než ten druhý. Dal jsem jim hrníčky jednotlivě, a hle – za chvíli byly plné. Když dostal úkol jednotlivě, splnil jej dobře; dva již nedovedli udělat společně nic. Opět výsledek ‚výchovy‘ v táboře. Vlastnost velikého sobectví, jež jim byla nutnou v koncentráku, přinesli si s sebou a velmi těžko se jí zbavovali. [...] Po těchto a mnoha podobných příhodách jsme poznali, že tu rozhodně není něco v pořádku. A jak by také mohlo být po tolika násilných zásazích do vývoje v době nejchoulostivější!³²

Zážitky těchto dětí se nedaly srovnávat s ničím, co P. Pitter a ostatní vychovatelé dosud poznali. Při jejich výchově se nedala použít prakticky žádná pedagogická metoda, při níž by si opatrovníci udržovali od dětí odstup. Bylo nutné se jim věnovat naplno, věnovat se každému dítěti a mladistvému pokud možno individuálně a při práci jít osobním příkladem.³³ „Poznal jsem, že nemohu jen uložit úkol a odejít a vůbec věnovat chlapcům jen zbývající čas. Potřebovali víc než školní děti, celého člověka, který by jim rozuměl a měl je rád a kterého by měli i oni rádi. Celou duši ujal jsem se tohoto úkolu.“³⁴

Nakonec se u většiny dětí podařilo překonat počáteční nedůvěru a pomocí pozorné péče a laskavosti je navracet zpátky „do života“. Přestože byl po válce ještě problém se zásobováním potravinami, děti zde dostaly dobře najíst a začaly se zotavovat. Objevovaly okolí zámků, díky učitelům si mohly doplnit vzdělání, starší z nich dokonce začaly pomáhat s provozem ozdraven. Postupně se začaly více se zajímat o svou budoucnost než o to, co prožily. Moshe Traub později tuto na tuto péči vzpomínal takto: „Oba, Přemysl Pitter a Olga Fierzová, byli neobyčejně humánní lidé. Mluvili s dětmi, vždycky se od nich chtěli dovědět, co jim chybí, po čem touží, a snažili se probudit jejich odvahu k životu. A dělali to jednotlivě, s každým zvlášť i se všemi najednou. Zvlášť pěkné bývaly besídky, na kterých samy děti spolupracovaly. Ty děti, kterých se ujaly, nevěděly často kudy kam a zvlášť děti z Polska na tom byly velice špatně.“³⁵

Také na další bývalé „zámecké dítě“, Tirzu or-Chadash tato péče velmi zapůsobila: „Někdy jsem se až rozplakala, když jsem si uvědomila, jak jsou na mne všichni hodní, jací lidé to

³² Antonín MORAVEC, *Naši chlapci*, Posel z Miličova domu 7, 1947, s. 8–9.

³³ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 202.

³⁴ A. MORAVEC, *Naši chlapci*, s. 9.

³⁵ P. KOHN, *Zámky*, s. 280.

Židovská mládež při hře ve štiřínské ozdravovně, léto 1945.

jsou, že jsem někoho našla, komu mohu věřit, že se mohu na někoho obrátit, požádat o něco, jít se k někomu poradit, komu na mně záleží, když je mi těžko, že mne někdo pohladí, když je mi smutno – pro to vůbec nejsou slova, neznám správné slovo, jak pojmenovat takové lidi, jako byli oni, Přemysl a Olga. Všichni jsme je milovali a do dneška mám tu lásku v srdci. Trochu něčeho takového jsem já dostala do svých osmi let, ale pak až do té chvíle [co jsem je poznala] ne. [...] Ve válce, ale vlastně už před ní jsem ztratila víru v člověka a dospěla k názoru, že jen zlo vládne světem. A najednou potkáš takové lidi, kterým na tobě záleží, kteří chtějí, aby ti bylo dobře, kteří ti pomáhají, abys zapomněla na to hrozné, co jsi prožila. Dalo mi to sílu do dalšího života.³⁶

Celá akce byla zpočátku financována zejména z dědictví po profesoru Miloši Seifertovi, zakladateli československé Ligy lesní moudrosti, a také z finančních darů. Personál ozdravoven

³⁶ P. KOHN, *Zámky*, s. 115–117.

Verlorene Kinder suchen ihre Eltern

1
PINGUIN
hilft sie
finden

Verlorene Kinder sind in den Wirren des Zusammenbruchs von ihren Eltern getrennt worden. Gibt es eine schmerzliche Angst, als Eltern zu erfahren, in welcher Zonenzentrale PINGUIN helfen will, haben die Bilder von mehr als 50 vertriebenen Kindern verdient. Nicht und in anderen Fällen die Mütter dieser Kinder gebeten. Mit diesen Zeitschriften helfen wir unserer Aufgabe in noch größerer Maße gerecht zu werden: diese unglücklichen Kinder ihren Verwandten suchen. Dies ist unser Zweck.
Die Gewissheit, daß die vertriebenen Kinder vom allergrößten Teil der deutschen Nation sind, berechtigt uns zu der Überzeugung, daß es möglich wird, sie einem Lager kennenzulernen. Dies, was die Kinder heute noch vermissen und suchen, sehen wir also zu, gibt die Hoffnung nicht auf. Ist in den weiteren Monaten Bilder der eine Frage zu sein, die die Eltern der vertriebenen Kinder zu sich genommen haben, meldet diese Kinder dem Suchdienst, damit die Eltern ihre Angehörigen wiederfinden.
PINGUIN setzt in Zusammenarbeit mit den Kinder suchdienst der Zonenzentrale München seine Plakatwache für Eltern, die ihre Kinder suchen, können von Eltern zur Veröffentlichung auf unseren Plakaten einstellen.
Speziell können auf Anfrage: "Verlorene Kinder", Fotoarchiv Stuttgart eingeträgt werden.
Redaktion PINGUIN, Buchverlag, Stuttgart

SUCHDIENST
ZONENZENTRALE
MÜNCHEN

Anfragen und zweckdienliche Mitteilungen an den Kinder-Suchdienst der Zonenzentrale, München, Wagnmüllerstr. 14

Pátrací leták německé Suchdienst v Mnichově. Takto se po 2. světové válce hledaly ztracené děti a jejich příbuzní. Osobní údaje dětí byly po úpravě foto vymazány.

zpočátku pracoval bez nároku na státní plat. Nikdo však netušil, do jakých rozměrů celá akce, jež byla plánovaná pouze na několik týdnů, naroste. Prostředky získané od soukromníků přestávaly na provoz ozdravoven stačit a také bylo třeba jejich činnost úředně zaštitit. Nejprve proto ozdravovny patřily pod Zemský národní výbor, který ve státní správě nahradil Českou národní radu. Výbor pak P. Pittra potvrdil ve funkci jejich správce. On sám se také stal členem sociální komise při Zemském národním výboru. Dostal mimo jiné za úkol kontrolovat poměry v internačních táborech pro Němce. Při těchto kontrolách zjistil, že poměry v táborech jsou mnohdy nevyhovující a snažil se pomoci alespoň dětem. Využíval k tomu také svých kontaktů na Ministerstvu ochrany práce a sociální péče, s nímž spolupracoval již při záchraně dětí z Terezína. Ministerstvo našťastí sledovalo stejné cíle, takže se nakonec povedlo zlepšit podmínky německých dětí a mládeže do čtrnácti let.³⁷

Pomoc německým dětem však vyvolala velkou nevoli především na Ministerstvu vnitra, které internační tábory spravovalo. Úryvky z důvěrné zprávy P. Pittra se objevily v tisku a proti jeho osobě se rozpoutala mediální kampaň. Ministerstvo vnitra nakonec dosáhlo toho, že byl P. Pittra na podzim 1945 z komise Zemského národního výboru vyloučen.³⁸ Celá akce se tak

³⁷ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 204–207.

³⁸ P. PITTRA – O. FIERZOVÁ, Olga, *Nad vřavou*, s. 60.

dostala do ohrožení, protože P. Pitter mohl být z pozice správce ozdravoven kdykoliv odvolán. Archivní prameny naznačují, že například Štířín měl být Zemským národním výborem pronajat Ministerstvu zemědělství jako zemědělský objekt.³⁹ Lidé z Ministerstva ochrany práce a sociální péče však jednali rychle, převedli ozdravovny pod přímou správu ministerstva a P. Pittra ponechali na místě správce. Dětské ozdravovny tak byly zachráněny a akce mohla plynule pokračovat.⁴⁰

Kromě péče o děti museli P. Pitter a jeho spolupracovníci zvládnout ještě celou řadu aktivit souvisejících s běžným provozem ozdravoven i zdravotním a sociálním zabezpečením svých chovanců. Do této poměrně široké škály funkcí patřilo mimo jiné jednání s bývalým koncentračním táborem v Terezíně (později přibyla jednání s internačními tábory), zabezpečení lékařské péče pro děti, zprostředkování odjezdů židovských dětí do zahraničí, později hledání rodin německých dětí, sjednávání pěstounství a adopcí pro sirotky a např. také spolupráce s Mezinárodním červeným křížem ohledně hledání neznámých dětí na území Československé republiky.

Právě pomoc při vyhledávání neznámých dětí a jejich následné repatriace vyplňovala podstatnou část korespondence, která se v Archivu P. Pittra a O. Fierzové zachovala. Byla vedena v rozmezí let 1945–1950 a ve většině případů se jednalo o žádosti o součinnost při hledání dětí od pátracích služeb v Německu sídlících v Mnichově, Berlíně, Hamburku, Stuttgartu a Beuthelu, které zaštiťoval Mezinárodní červený kříž a charitativní církevní organizace. Čilou korespondenci udržovali také s Ministerstvem ochrany práce a sociální péče.

Celá akce trvala až do roku 1947. Děti během této doby ze zámků pomalu odcházely. Židovské děti odjížděly přes Velkou Británii, Německo a další státy do Palestiny, kde se tvořil stát Izrael. Německé děti pak zamířily do Německa obsazeného spojeneckými armádami, kde se P. Pittrovi a jeho spolupracovníkům povedlo najít jejich rodiče či zprostředkovat odsun do jedné z okupačních zón. Celkem se z koncentračních a internačních táborů díky „akci zámků“ podařilo zachránit více než 810 dětí.⁴¹ O „akci zámků“ a archiváliích, které se k ní vztahují, se můžete dovědět více na webu www.pitter.npmk.cz.

³⁹ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00026.

⁴⁰ P. KOSATÍK, *Sám proti zlu*, s. 206–207.

⁴¹ P. PITTER – O. FIERZOVÁ, Olga, *Dokončená dvouletka*, s. 3.

Jehuda Bacon v Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové

LENKA LAJSKOVÁ

Své stopy zanechal J. Bacon i v archiváliích uložených v Archivu P. Pittra a O. Fierzové (dále jen APP). Archivní fond tvoří dvě rozsahem rozdílné, obsahem vzájemně se doplňující části. Větší z nich, uzavřená, tzv. „švýcarská“ část (243 archivních kartonů), vznikla cílevědomou snahou jejich původců – P. Pittra (1895 – 1976) a jeho dlouholeté spolupracovnice Švýcarky O. Fierzové (1900 – 1990) – o co nejúplnější dokumentaci jejich dlouholeté mnohostranné činnosti. Menší, živá, „česká“ část (43 kartonů), je vytvářena od roku 1991, kdy Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze převzalo na základě smlouvy se švýcarským spolkem MILIDU, dědicem pozůstalosti po O. Fierzové, do dočasné správy „švýcarskou“ část fondu. Jsou v ní shromážděny písemné i jiné materiály z darů přátel původců a ze systematicky uchovávané dokumentace vzniklé z činnosti APP jako pracoviště Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, dnes Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského (dále jen NPMK). Zde jsou uloženy též výsledky studia postupně zpřístupňovaných v archivu uložených písemností. Součástí fondu je i knihovna obsahující více než 1100 svazků. Jde většinou o knihy náboženské. Nacházejí se zde však i díla životopisná, teoretická a historická, psaná převážně česky a německy, některá také anglicky a francouzsky. NPMK se prostřednictvím správy APP věnuje i otázce holocaustu Židů. NPMK v této oblasti vyvíjí zejména badatelskou, výzkumnou, publikační a vzdělávací činnost – mj. rozšiřuje sbírkový fond o další dokumenty, aktivně získává vzpomínky přímých účastníků (tzv. Pittrových dětí) a udržuje s nimi kontakt i v jejich nové vlasti, spolupracuje s dalšími zahraničními i mezinárodními institucemi věnujícími se osudům židovského obyvatelstva během 2. světové války i bezprostředně po ní.

V další části archivu, nazvané *Kartotéka dětí*, jsou ve 13 archivních krabicích shromážděny archiválie, které mají přímý vztah k humanitární „akci zámky“. Tyto archiválie procházejí díky rezortnímu projektu MŠMT *Zpřístupnění Archivu P. Pittra a O. Fierzové v souladu se současnými evropskými trendy sdílení dat v prostředí internetu* digitalizací a jsou postupně zpřístupňovány. V *Kartotéce dětí* jsou archivovány osobní spisy většiny dětí, které prošly zámeckými ozdravovkami – dle rukopisu je patrné, že je často pořizovala sama O. Fierzová. Jedná se např. o kartotéční lístky vyplněné pracovníky administrativy hned po přijetí dítěte do ozdravoven. Dotazníky některých židovských dětí byly vyplňovány na základě jednoduchých lístků, na kterých byly osobní údaje zaznamenány zřejmě pracovníky židovské samosprávy ještě v koncentračním táboře. Součástí osobní složky dítěte byla i korespondence vedená administrativou ozdravoven s různými institucemi ohledně např. sirotčích důchodů či výsledků pátrání po přeživších příbuzných. Často je také zastoupena zdravotnická dokumentace. Děti, které byly přivezeny do ozdravoven přímo z Terezína, obdržely od zdravotníků ze samosprávy bývalého koncentračního tábora předtištěné potvrzení, že „jmenovaný jest t. č. bez jakýchkoliv příznaků infekčních chorob. Ježto pochází ze sídliště, v němž se vyskytl skvrnitý tyf, jest nákazy

Bakon Jiří

Datum přihláš.: 25. VI. 25. 5

nar.: 28. 7. 1929

kde: Mor. Oshava. ✓

pobyt v konc. táb.

stát. přísl.:

Terezín (IX. 42 - XII 43)

Orvoňám (XII. 43 - I. 45)

Althammer (2 týdny) Mauthausen (3 měsíce)

Gänzkirchen a Wels (kde osvobozen)

návrat z Terezína

ve skrupu měsíc v nemocnici
a skromným týfem.

domov. obec:

transportu:

B l 214

Číslo Orvoňám 168194 (na uco)
Mauthausen 123585.

bydlí teď:

vysnání mojí:

otec: Izrael Bakon, brašnář, 11. VII. 44. zplynován v. Osv.

matka: Etella Bakonová, 3. VII. 44. odjela z Osv. do Hamburgu
roz. Grossová od té doby nevěstná.

Lístky na potraviny ještě nedostala

doklad průkaz. č. 14335. z. čl. konička ve Vídni...

odevzdán v Praze v t. d. ...

přijetí: 27. VI. 45.

poznámky:

Kartoteční lístek J. Bakona (J. Bacona) z r. 1945.

podezřelý a proto povinen, aby se hlásil u úředního lékaře svého bydliště za účelem zdravotního dohledu“.⁴² Podepsán byl vyšetřující lékař a jako garant doc. MUDr. Richard Stein. Potvrzení obsahovalo i poznámku, že jmenovaný i jeho zavazadla byly odvšiveny. Vzhledem k tomu, že se většina osiřelých židovských dětí neměla kam vrátit, představovaly pro ně zámecké ozdravovny nejen možnost přechodného domova, ale byla jim zde garantována i kvalitní lékařská péče a možnost rekonvalescence. Také byla dětem nabízena možnost alespoň částečně dohnat vzdělání, které jim bylo nacisty odepřeno.

Kartoteční lístek J. Bacona⁴² (tehdy ještě Jiřího Bakona) obsahuje kromě základních údajů o jméně, datu a místě narození a vyznání (mojišské) i údaje o transportech a koncentračních táborech, kterými prošel. Pečlivě jsou zaznamenána i osobní vězeňská čísla – v Osvětimi měl č. 168194, je připsána i poznámka, že je má na ruce. Zapsáno je také to, že do ozdravoven nastoupil samostatně 25. VI. s chybou v letopočtu⁴³ – místo 45 (1945) je napsán rok 25. Řada jiných židovských dětí byla přivezena do ozdravoven na doporučení židovské obce nebo některých ze spolupracovníků P. Pittra. V kartotečním lístku J. Bacona je zmíněno i datum, kdy odjel – 25. 3. 1946. Neradostné jsou údaje o rodinných příslušnících. U otce Israela Bakona je poznámka, že byl „11. 7. 44 zaplynován v Osvětině.“⁴⁴

Matka Etella a sestra Hana byly ještě v té době vedeny jako nezvěstné. O jejich smrti se Jehuda dozvěděl až později. Dále je ve složce J. Bacona dopis na Repatriační odbor Ministerstva ochrany práce a sociální péče z 27. 6. 1945. Správa ozdravoven v něm potvrzuje přijetí Jiřího Bakona a Wolfganga Adlera do tohoto zařízení a popisuje, že byli převzati přímo z koncentračního tábora, „*takže si nemohli obstarati u repatriačního úřadu obleky, prádlo i obuv. Oba hoši jsou oblečeni do starých, velmi nedostatečných šatů, prádlo nemájí a obuv špatnou. Správa ozdravovny zdvořile žádá, aby tyto věci, na něž hoši mají právo a jež nutně potřebují, byly jí vydány.*“⁴⁵ Následují údaje o tělesných mírách obou chlapců. Další dopis⁴⁶ je vysvědčením pro J. Bacona o jeho pílí a svědomitosti: „*Jeho ochotná a radostná práce ve prospěch celku si zasluhuje zvláštního ocenění.*“⁴⁷ Byl napsán před odchodem z ozdravoven, a protože Jehuda již plánoval odjezd do Palestiny, je hodnocení pořízeno dvojjazyčně – česky a anglicky. Zajímavé je především ocenění práce ve prospěch celku, to byl totiž ve výchově dětí a mládeže během „akce zámky“ jeden z nejvyšších výchovných cílů. Ostatně vychovatelé si všímali, že dětem vracejícím se z koncentračních táborů právě duch solidarity a odpovědnosti za celý kolektiv chybí. V textu „*Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů*“ popisuje Antonín Moravec, jeden z vychovatelů větších chlapců, zajímavý postřeh – navrátilci z koncentračních táborů jakoby ztratili schopnost pracovat v týmu: „*Ve společnosti záleží především na spolupráci, máme-li vychovat opravdu platné členy společnosti, musíme je učit odpovědné práci nejen individuální, nýbrž i spolupráci.*“⁴⁸

⁴² Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, Kartotéka dětí (dále KD), kart. KD 1, inv. č. KD-00277, kartoteční lístek s údaji o J. Bakonovi.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00400, dopis z 27. 6. 1945.

⁴⁶ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00544, dopis z 28. 3. 1946.

⁴⁷ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, KD, kart. KD 1, inv. č. KD-00544, dopis z 28. 3. 1946.

⁴⁸ Antonín MORAVEC, *Naši chlapci*, Posel z Milíčova domu 7, 1947, s. 9.

17
V Praze dne 27.června 1945.

Repatriační odbor
ministerstva ochrany práce a soc.péče

v Praze .

Správa podepsané ozdravovny přijala v rámci
repatriační akce do své péče

Wolfganga Adlera,roz.11.VII.1928 a

Jiřího Bakona,roz.28.VII.1929.

Oba hoši přibyli 25.VI.1945 s transportem z konc.
tábora v Mauthausenu a byli ihned námi převzati a do ozdra-
vovny v Olešovicích odvezeni,takže si nemohli obstarati u
repatriačního úřadu obleky,prádlo a obuv.

Oba hoši jsou oblečeni do starých,velmi nedostateč-
ných šatů,a prádlo nemají a obuv špatnou.

Správa ozdravovny zdvořile žádá,aby tyto věci,na
něž hoši mají právo a jež nutně potřebují byly jí vydány.

Při láčné průkazky obou hochů a uvádíme míry.

Přemysl Pitter,
správce ozdravoven
Zemského Národního výboru
v Praze.

Molva
Míry W.Adlera: výška těla 161 cm
šířka ramenou 45 cm
číslo límce 38 cm
číslo bot 42

Míry J.Bakona: výška těla 160 cm
šířka ramenou 43 cm
číslo límce 38 cm
číslo bot

Zpráva o přijetí J. Bakona (J. Bacona) do ozdravoven s žádostí o poskytnutí šatstva a obuvi,
27. červen 1945.

Praha 28. března 1946.

MINISTERSTVA OCHRANY PRÁCE
A SOCIÁLNÍ PÉČE.

V y s v ě ě ě n í .

Potvrzuji, že Jiří B a k o n , nar. 28.7. 1929 v Moravské Ostravě byl přijat do ozdravovny v zámku Štířín dne 27/6.1945, aby se zotavil po 2 1/2 letech věznění v různých koncentračních táborech v Německu. Po zotavení věnoval se dobrovolně a s chutí nejprve domácí práci, později i těžším pracím v zahradě a v zemědělství, na konec pak i v naší kanceláři. Projevil při tom takovou píli a svědomitost, že mám za povinnost vydati mu nejlepší vysvědčení. Jeho ochotná a radostná práce ve prospěch celku si zaslouhuje zvláštního ocenění.

Ředitel dětských domovů
ministerstva ochrany práce a soc. péče.

Prague, March 28th 1946.

Translation.

T e s t i m o n y .

This is to certify that Jiří B a k o n , born July 28th 1929 at Moravské Ostrava /C.S.R./ was taken up in the Recovery Home at the castle Štířín on June 27th 1945, after 2 1/2 years of confinement in different German Concentration Camps. After recovering he helped willingly first in the household of the home, then with heavier work in garden and field and lately in our office. He showed such diligence and reliability at it, that I feel it my duty to give him the very best testimony. His joyful readiness in working for the good of the community deserves special appreciation.

Přemysl Pitter,
Principal of the Children's Recovery
Homes of the Czechoslovak Ministry of
Labour and Social Welfare.

Vysvědčení pro J. Bakona (J. Bacona) z 28. března 1946.

Někteří z židovských chlapců potvrdili, že se jim hrůzy koncentračního tábora podařilo přežít díky pomoci ostatních spoluvězňů. To ostatně ve svých vzpomínkách potvrzuje i J. Bacon, když vysoce kladně hodnotí přátelství a bratrské vztahy, které pojily chlapce v Terezíně ještě v dobách pobytu v dětském domově L 417. Zároveň dodává, že vzájemná pomoc mezi vězni v koncentračních táborech nebyla obvyklá. Pro vězně byla nejdůležitější schopnost šetřit síly a umět si dle možnosti vybrat vždy jen to, co by je příliš neohrozilo a naopak jim pomohlo přežít. Prostředí v koncentračním táboře tedy popisovali jako velmi individualistické.

Velkým výchovným úkolem v ozdravovnách bylo nejen vrátit dětem a mládeži židovského původu důvěru a víru v člověka, ale také jim navrátit pocit sounáležitosti.

A. Moravec popisuje, jak se mu osvědčilo společnou práci v klidu s chlapci naplánovat, pečlivě rozdělit úkoly a hlavně pak spolu se svými svěřenci naplánovanou práci vykonat. Příkladem pracujícího dospělého hrál velkou roli. Chlapci se přestali ohlížet po těch, kteří se práci vyhýbali, naopak se snažili, aby byl jejich přínos co možná největší.⁴⁹ Stejně tak se osvědčilo zapojení chlapců do kolektivních sportů: „*Při hře se pozná velmi pěkně povaha hráče a zde se dá nejlépe působit.*“⁵⁰ Velký výchovný účinek měl i společný zpěv – brzy se děti naučily nejen písně české, ale i židovské a polské. Z chlapců se za půl roku staly velké opory života v zámeckých ozdravovnách – pomáhali sekát dříví, skládat uhlí, připravovali společné akce pro menší děti. A. Moravec uzavřel svoji zprávu velmi pozitivně: „*Jsem přesvědčen, že naši chlapci si vezmou do svých nových domovů smysl pro účinnou a odpovědnou spolupráci. A i kdyby se někdo z nich později dostal na zcestí, dá mu novou sílu i pobídku k dalšímu slušnému životu vzpomínka na to celkové prostředí láskyplné spolupráce ve Štíříně.*“⁵¹ To byl v zásadě osvědčený přístup, který v dalším životě židovské mládeže našel uplatnění – většina z nich po zotavení hledala svůj nový domov na území dnešního Izraele. Někteří z nich tam měli vzdálené příbuzné, mnozí ale začínali nový život se zcela „prázdnými rukama“ – v kibucech, kolektivních zemědělských osadách.

Samostatnou složku v celém archivu tvoří korespondence, kterou vedl Jehuda s P. Pittrem a po jeho smrti v r. 1976 s O. Fierzovou. Dopisy jsou soustředěny v archivní krabici APP 22 a obsahují cca 170 dopisů různého rozsahu. Některé z dopisů jsou psány anglicky na psacím stroji. Jak přiznává sám Jehuda, psala je jeho manželka, která česky nemluvila. Jehuda si i po dlouholetém pobytu v zahraničí uchoval krásnou češtinu a vzpomínky na svoji původní vlast. Ve složce s dopisy jsou uloženy i pozvánky na různé výstavy, které realizoval Jehuda po celém světě.

Mimo běžnou korespondenci je uložen na stroji psaný opis Jehudova dopisu sestře Relle. Ta se ještě před vypuknutím války zachránila díky odjezdu do Palestiny. Opis dopisu je nedatovaný, ale vlastní dopis Jehuda vzhledem k uváděným skutečnostem napsal během pobytu v ozdravovnách. Jehuda stručně popisuje osud svůj i osud rodičů a druhé sestry: „...z 10. na 11. července nám bohužel zavraždili tatínka... Maminka odjela s Hankou 3. července a říkalo se, že přišly do Neugammer bei Hamburg. Je již tomu pomalu jeden rok a já toužebně, teď, když je možno dostati nějakou zprávu, očekávám dopis, nebo známku o jejich životech.“⁵² Tyto naděje se

⁴⁹ Tamtéž, s. 9.

⁵⁰ Tamtéž, s. 10.

⁵¹ Antonín MORAVEC, *Naši chlapci*, Posel z Milíčova domu 7, 1947, s. 13.

⁵² Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, švýcarská část (dále APP), kart. APP 22, inv. č. APP-000817, korespondence J. Bacona.

nenaplnily. Velmi emotivně popisuje Jehuda loučení s otcem - ten zpočátku chtěl, aby zůstali v koncentračním táboře spolu. To by ale znamenalo jistou smrt pro oba: „*Můj životní egoismus bojoval s láskou k tatínkovi. Zvítězil životní egoismus. Přece jsem měl jedno procento jako mladý kluk, že se dostanu ven.*“⁵³ Dopis končí s velkou nadějí: „*Doufám, že za pár měsíců Ti již budu moci ústně vykládat!*“⁵⁴ Dopis psal tedy Jehuda sestře již v době, kdy se rozhodl pro odjezd na území Palestiny - dnešního Izraele.

Poměrně intenzivní výměna dopisů mezi J. Baconem a P. Pittrem začala na počátku 50. let. Je zajímavé, jak se měnilo oslovení – od počátečního oslovení „Milý a vážený pane řediteli!“, které respektuje P. Pittra jako vedoucího ducha zámeckých ozdraven, až po mnohem důvěrnější oslovení „Milý strýčku!“ či přátelské „Milý Přemysle a milá Olgo!“. Jehuda ve svých dopisech popisuje své osudy, školní a umělecké úspěchy, líčí své studijní pobyty v Anglii, Francii a USA. P. Pitter a O. Fierzová se také stali svědky Jehudova uměleckého růstu a prohlubování životní filozofie a zkušeností. Jak P. Pittrovi, tak i později O. Fierzové se Jehuda svěřoval se svými úvahami o smyslu života, o politice, o židovsko-arabské otázce. V dopisech také probleskují zprávy o rodinných záležitostech. Je patrné, že si Jehuda zvykl obracet se na P. Pittra a O. Fierzovou jako na blízké rodinné rádce, že vlastně pro něho představovali ztracenou rodičovskou autoritu. Ve slozce jsou i mnohé z odpovědí psaných P. Pittrem, protože ten byl zvyklý psát své dopisy většinou na psacím stroji v několika kopiích. Oslovuje svého bývalého chovance „Milý Jirko!“, nabízí pomoc s organizováním studijních pobytů a získáním stipendia, dotazuje se na společné známé. Často také docházelo k vzájemné výměně názorů na publikace s filozofickou a náboženskou tematikou, posílali si nejrůznější výstřižky a texty. Opatrně se ve svých dopisech P. Pitter a O. Fierzová vyjadřují k Baconově tvorbě. Přiznávají, že moderním výrazovým prostředkům příliš nerozumějí, oceňují především duchovní rozměr obrazů J. Bacona.⁵⁵

Ze vzájemné korespondence je také patrné, že se na počátku 60. let uvažovalo o cestě P. Pittra a O. Fierzové do Izraele za svými bývalými židovskými chovanci ze zámeckých ozdraven. Cesta samotná se uskutečnila během několika týdnů na podzim r. 1964 a přinesla oživení vzájemných vztahů. Do přípravy pobytu P. Pittra a O. Fierzové se vedle Magdy Bar-Or⁵⁶ zapojil i J. Bacon a další z „dětí P. Pittra“. V čísle 13. a 14. časopisu Hovorů s pisateli uveřejnil P. Pitter své dojmy z této cesty: „*Dnešní Izrael je země divů, protikladů a sotva řešitelných problémů. Projíždíte-li zemí, spatřujete vzkvétající, vkusným moderním slohem budovaná města vedle pustnoucích, téměř opuštěných arabských vesnic...*“⁵⁷ P. Pitter se netají obdivem k úsilí, díky kterému Židé povznesli Izrael k novému rozkvětu. Z celého textu vyplývá, jak P. Pittrovi záleželo na mírovém vyřešení izraelsko-arabských vztahů: „*Pod vlivem vražedného nacismu nabyly radikálnější vlivy mezi sionisty vrchu. Nacionalismus, tato moderní kletba národů, ovládl i mysl židovských politiků a zastínil jejich výhled do budoucnosti. Dnes sice nabízejí ruce ke smíru, avšak situace se vývojem stala tak spleťitou, že je těžko nalézt řešení, jež by uspokojilo obě*

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, APP, Dopis ze 7. 10. 1972, korespondence J. Bacona, kart. APP 22, inv. č. APP-000817.

⁵⁶ Magda Bar-Or (1928–2015), patřila k tzv. „židovským dětem P. Pittra“, po pobytu ve Štítně našla svoji další budoucnost na území dnešního Izraele, zůstala v blízkém kontaktu s bývalými vychovateli z ozdraven.

⁵⁷ Přemysl PITTER, *Izrael. Dojmy a úvahy II.*, Hovory s pisateli 14, březen-duben 1965, s. 1.

P. Pitter (druhý zleva) a J. Bacon (čtvrtý zleva) během slavnostního sázení stromu v Jad Vašem v Izraeli v r. 1964.

*strany.*⁵⁸ Cestu k nápravě vztahů vidí P. Pitter v rozumné a obětavé sociální politice a vzdělávání arabského obyvatelstva – to ostatně koresponduje s jeho celoživotním přesvědčením, že náprava společnosti se uskutečňuje prostřednictvím kvalitní výchovy dětí a mládeže. P. Pitter přitom skromně v článku zamlčel, že mu byl udělen čestný titul Spravedlivý mezi národy⁵⁹ s právem zasadit v Aleji spravedlivých v Jad Vašem strom označený jeho jménem.⁶⁰

Vzájemnou blízkost a určité intelektuální propojení J. Bacona a P. Pittra dokumentuje i několik vybraných dopisů.⁶¹

⁵⁸ Tamtéž, s. 3.

⁵⁹ Titul Spravedlivý mezi národy je ocenění určené lidem nežidovského původu, kteří přispěli k záchraně Židů před holocaustem. Komise pro rozpoznávání spravedlivých, založená v roce 1963 při památníku Jad vašem a vedená izraelským nejvyšším soudem, uděluje vyznamenaným zvláštní medaili se jménem, certifikát a jejich jméno je přidáno do seznamu na Zdi cti.

⁶⁰ Stromy byly vysazovány na počest nositelů titulu Spravedlivý mezi národy. V současné době se již tato pocta z důvodu nedostatku místa neuskutečňuje.

⁶¹ Vybrané dopisy jsou uloženy v Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, APP, kart. APP 22, korespondence J. Bacona.

Ukázky z korespondence J. Bacona, P. Pittra a O. Fierzové

1 ■ P. Pitter píše J. Baconovi

Praha 24. ledna 1947

Můj milý Jirko!

Máme velkou radost z tvého dopisu. Všecko nás velice zajímalo. Tebe bude zajímat, že naše akce pro děti z konc. a intern. táborů končí. Štířín dostalo Ministerstvo obrany, Lojovice dostal syn bývalého majitele Ziegler, nyní americký občan, Kamenici dostane místní národní výbor a zařídí v zámku měšťanskou školu, což je velmi dobré. Zámeček v Olešovicích velmi krásně zařídili amer. a angl. unitáři⁶² a právě v těchto dnech jsem jej odevzdal novým správcům. Dělán nyní návrhy na přebudování bývalého hotelu v Ládví na dětský domov. Jsem rád, že se budu moci zase více věnovat dětem v Milíčově domě, které jsem musel hodně zanedbávat. Ukazuje se mi však velké nové pole působnosti pro mládež starší.

Jak snad už víš, Toník Moravec⁶³ se oženil s Karličkou a učiteluje v Chrášťanech. Jeho adresa zní: p. Třebivlice u Lovosic.

Zdeněk Teichman má holčičku Danušku, Ing. Růžička kluka Jana Milíče. Tak se rozmnožujeme. Dr. Vogel už má svou ordinaci v Praze.

Rád bych také napsal Grétě, jak milá nám jsou její slova, plná nadšení a zápalu pro krásu a ušlechtilost. Ano, takovýchto mladých lidí potřebuje duševní svět, jimi se obrodí lidstvo. Pozdravuj od nás také Wolfíka a všechny, kteří mne znají a které i já znám. Přirostli jste mi k srdci a já na Vás nikdy nezapomenu. Nejen já vám, ale i vy jste mi dali mnoho, co posílilo mojí důvěru a víru ve vítězící moc lásky a dobra v člověku. A budeš – li mluvit s p. prof. Kestenbergem,⁶⁴ řekni mu, že dosud živě vzpomínáme na něj, na jeho dobrotu. Já pak zvláště mu vděčím za doporučení, které mi v roce 1938 umožnilo odletět do Anglie, kde jsem mohl ještě včas zařadit přijetí židovských dětí i dospělých.

Bůh dávej Ti zdraví a sílu, abys statečně vytrval na cestě dobra, čistoty a pokory.

Tvůj Přemysl Pitter

2 ■ P. Pitter píše J. Baconovi

Přemysl Pitter, London N. 21
20. prosince 1951

Drahý Jirko,

mám velikou radost z Tvého obrazu. Vyjadřuje sugestivně duchovní ovzduší starého Jeruzaléma. Děkuji Ti ze srdce. Dám jej do rámu a vyvěším ve svém pokoji. Bude mi stále

⁶² Unitářství je proud v rámci protestantské liberální teologie.

⁶³ Antonín Moravec, učitel a spolupracovník z „akce zámky“.

⁶⁴ Prof. Leo Kestenberg (1882-1962), pianista, pedagog, teoretik a organizátor hudebního dění.

připomínat Tebe a Tvé druhy a družky i celý ten starý židovský národ, k němuž jsem nyní duchem tak poután. Jakou technikou je obraz dělán? Viděl jsem u Hanuše Adlera dvě tvoje kresby a tetě Olze i mně se moc líbily.

Teta Olga odjela nyní k otci do Zugu na Vánoce, ale dá-li Bůh, vrátí se koncem ledna do Londýna, aby mně pomáhala v práci. Měl jsem už několik přednášek v různých společnostech a po Novém roce čeká mě celé přednáškové turné. Mluvil jsem také 9. t. m.⁶⁵ v českém rozhlasu BBC a budu mluvit opět 26. t.m. a pak v lednu. Doufám, že budu mít častěji příležitost mluvit v rádiu pro naše lidi za „železnou oponou“. Je to velice důležité, neboť odnikud se jim nedostává mravní a duchovní podpory. Hodlám proto zůstat v Londýně, kde se mně i Olze naskytá mnoho příležitostí působit.⁶⁶

Opětuji Ti srdečně novoroční přání, jakož i Grětě, Wolfimu, Milanovi a ostatním. Co je s Mosche Traubem? V posledním dopise neuvedl zpáteční adresu, a tak nevím, zda dosud bydlí v Tel Avivu POB. 766. Na obálce bylo napsáno pouze Even – Jehuda.⁶⁷ Telefonoval mi Michael Honey a vyjednali jsme si schůzku po Novém roce. Řekl mi, že sis podal žádost o subvenci k cestě do Itálie nebo Francie. To by ses pak jistě podíval i do Anglie, vid? Kdy myslíš, že budeš moci jeti? A na jak dlouho? A jaké zkušenosti a zážitky máš při vyučování ve škole? Máš menší nebo větší děti? Věřím, že Tě děti mají velmi rády a že jim rozumíš a umíš přiblížit tajemství vidění věcí. Snad se jednou také podívám do Izraele, je to moje přání, vidět vás, mladou generaci při díle obrody.

V duchu Tě objímá a vše dobré přeje
Tvůj Přemysl

3 ■ P. Pitter píše J. Baconovi

Camp Valka, Nürnberg 39, 16. března 1953

Milý Jirko!

Teprve dnes se dostávám k tomu, abych se pokusil o vyřízení korespondence, která se mi od Vánoc nahromadila. Moje nové pracovní pole ukládá mi steré úkoly, které nelze odkládat, protože jde o živé lidi a jejich neodkladné potřeby. Proto mi laskavě odpusť, že jsem dosud nepoděkoval Tobě a všem ostatním milým přátelům za Vaše pozdravy a vzpomínky, které jste mně a Olze Fierzové vyjádřili v dopise z 3. 8. 52, 8. 2. 53 a pohlednicí z Jeruzaléma. Zajímalo by mne, zda myšlenka Mezinárodní občanské služby se u vás zachytila a bude mít další vývoj.

Bude se také letos konat nějaký pracovní tábor jako ve Kfar Vitkin?⁶⁸

Děkuji za pozdrav od Otuše Dürrové, který mně byl zvláště milý. Jak se jí asi daří? Tobě děkuji za články o M. Buberovi.⁶⁹ Přečetl jsem je s hlubokým zájmem a pochopením. Je to duch opravdu veliký, vzhlížím k němu s úctou. Kéž by našel ve svém národě a v ostatním světě

⁶⁵ Tohoto měsíce.

⁶⁶ Toto rozhodnutí P. Pitter změnil, od r. 1952 působili s O. Fierzovou téměř 10 let v uprchlickém táboře Valka u Norimberku v NSR, zde se starali o uprchlíky z komunistického Československa.

⁶⁷ Even Jehuda je menší město v Izraeli.

⁶⁸ Kfar Vitkin (*Vitkinova vesnice*) byla společně hospodařící vesnice v Izraeli.

⁶⁹ Martin Buber (1878–1965), židovský filosof náboženství a překladatel, byl rakouského původu.

»MILÍČŮV DŮM«
útluk mládeže v Praze XI,
Žižkov, u olšanského rybníka 1836
Elektr. dráhy 2. 3 a 7 (vstoupal státní Olšanské nám.)
Účet pošt. spoř. 69.554
Telefon 351-05

Praha 24. ledna 1947.

Můj milý Jirko!

Máme velkou radost z Tvého dopisu. Všecko nás velice zajímalo. Tebe bude zajímat, že naše akce pro děti z konce a interní laborní končí. Štířín dostalo ministr. národní obrany, Lojovice dostal nyní bys. majitele Fiegler, nyní amer. občan, Kamenice dostane místní nář. výbor a zřídí v zámečku měšťanskou školu, což je velmi dobře. Zameček v Olešovicích velmi krásně zřídili amer. a angl. unitáři a právě v těchto dnech jsem jej odvěrdal novým správcům. Sčítám nyní uděly na přebudování bys. hotelu v Láidvi na děti ty domov. Jsem rád, že se budu moci čas více věnovat dětem v milicové domě, které jsem musel hodně zanedbávat. Ukazují se mi však nové velké pole působnosti pro mládež starší.

Jak snad už víš, Touček Koravec se oženil s Kerličkovou a učiteluje v Chrástanech. Jeho adresa nyní: p. Třebívlice u Lovosic.

Jdeník Teichman má holčičku Zauštku, Ing. Růžička kluka Jana křídle. Tak se rozumněujeme. Dr. Vogl už má nové ordinace v Praze.

Rád bych také napsal Grětě, jak milá jsou nám její slova, plus zápalu a nadšení pro bránu a učitelství. Ano, takových mladých lidí potřebuje duševně, jinní se obrátí lidstvo. Pozdravuj od nás také Wolfika a všechny, které mně zná a které i já znám. Přirozli jste mi k

ndei a ja' tak nikdy nezapomenu. Nejin ja' vám,
ale i vy jste mi dali mnoho, co posílilo moji
důvěru a víru ve vítězici moc lásky a dobra v
člověku. A budete-li mluvit s p. prof. Keselerem,
řekni mu, že domcl živě vzpomínáme na něj; na
jeho dobrotu. Ja' pak zvláště mu vděčím za dopro-
sny, které mi v r. 1938 umožnilo odlet do Anglie,
kde jsem mohl ještě očás navštívit příjeli' židovských
děti i dospělých.

Průh děvej Ti zdraví a sílu, abys statečně
vytrval na cestě dobra, čistoty a pokory.

Tvoj

Petr Pittra.

Milý Jirko!

Připojuji nědečný pozdrav pro Tebe a
Gretu. Velmi jsme se radovali z dopisu.
Šťastí teď málo přiši, nevíme ani
kde všcky jsou. Připojuji oznámení o
našem nejstarším v Kamenici. Snad
se budeš na něho pamatovat. Byl to
velmi tichý a přemýšlivý slabý Berlínák.

S nejlepšími přání pro Tvou budoucnost
Olga Fierzová.

více opravdového porozumění a následování. Ale věřím, že přijde doba, kdy jeho setba přinese požehnané ovoce. Prosím, buď tak laskav a je-li Ti možno, pošli mi ještě jednou ono číslo, ale celé, i s titulní stranou. Děkuji ti předem za ochotu i výlohy.

Zajímaly mne Tvé zprávy o chlapcích a děvčatech. Jak to stojí s Tvou cestou do USA? Blahopřeji Ti k dobrým kritikám, které si jistě zasloužíš. Ale buď připraven i na kritiky nespravedlivé a nedej se jimi znechutit. „Udeří-li Tebe někdo do jednoho obrazu, nastav mu druhý!!“

My jsme se tu v táboře⁷⁰ setkali s mnohými potížemi a překážkami, očekávanými i neočekávanými, ale teď se už pomalu ukazují i nadějně výsledky. Myslím, že jsme tu na svém místě, je tu ohromné pole působnosti, ale jsem ochoten vždycky všecko opustit a jít tam, kde mne Bůh chce mít.

Podivujeme se, jak umíš ještě dobře česky psát a dobře se vyjadřovat. Je-li Ti však snadnější psát německy, piš příště německy, mně je to jedno.

Prof. Kestenberga mi napsal v odpověď na mou gratulaci k jeho narozeninám.

Tvůj obraz „Zdi nářků“ visí nad mým lůžkem a stále mi Tebe připomíná. Tak zůstáváme v trvalém duchovním obecenství.

Těšíme se, že nám zas brzo napíšeš a zdravíme Tebe a ostatní naše bývalé chlapce a děvčata ze srdce. Bůh vaše cesty řídí a vás opatruje!

Tvůj

Přemysl Pitter

4 ■ J. Bacon píše P. Pittrovi

Jeruzalém 8. 11. 53

Milý pane řediteli!

Srdečné díky za Váš dopis z Nürnbergu⁷¹ a za Vaši fotografii a pozdravy, které mi Wolfi Adler⁷² předal. Mám radost, že jste se dostal k práci, kterou jste chtěl. Poslal jsem na Nový rok pozdravy přátelům do ČSR. Pí prof. Ottuš Dürrová mi vyřídila také pozdravy od Hanuše a strýčka, které jí poslal. David Jakubovič⁷³ Vám děkuje za Váš milý dopis a prosil mě, abych Vám vyřídil jeho pozdravy (čeština mu jde těžce než mně).

Mám radost, že Vám tolik dobrých lidí podalo pomocnou ruku. Vím asi, jak Vám bylo těžko na začátku. Člověk někdy nevidí v okamžiku utrpení ve všem Boží ruku. Dneska děkuji Bohu i za vše utrpení, kvůli jistému poznání. I že jsem Vás potkal na jisté cestě v mém životě. Právě tehdy, když jsem potřeboval tolik lásky a pochopení.

Prof. Buber slaví dnes 75. narozeniny. Pošlu Vám o něm několik článků z německých novin. Dává opět biblické kurzy a také poslouchám jeho přednášky na univerzitě. Poznal jsem ho osobně. Myslím pak vždycky na Vás. Jeho blízkost a jeho vliv je mi vnitřním požehnáním, jako mi byla Vaše blízkost.

⁷⁰ Tábor Valka u Norimberku, zde P. Pitter v letech 1952 – 1960 vykonával pastorační a sociální práci pro uprchlíky ze socialistického Československa.

⁷¹ Norimberk (něm.), město v SRN, P. Pitter zde působil v uprchlickém táboře Valka.

⁷² Sinaj Wolfi Adler, rabín, židovské „dítě P. Pittra“.

⁷³ David Jakubovič-Gat, židovské „dítě P. Pittra“.

Nevím nic nového o našich hoších a děvčatech. S Wolfíkem se dále 2x týdně spolu učíme, čteme jednu knížku, která se obsahem podobá Sv. Františkovi z Assisi. Greta⁷⁴ zpívá v rozhlasových programech pro cizinu. Také s Davidem se vídám častěji, pracuje v elektr. podniku. Vyučuji na 3 školách (10 hodin týdně), kreslím, maluji, miluji hudbu klasickou a moderní, ale ne taneční a ne jazz. Mám hodně rád knížky. Poslal jsem své práce do Chicaga a byl jsem na základě těchto prací přijat do chicagského Art Institutu. Ale nemám možnost jak se tam dostat. Mrs Sharpová mi slíbila, že mi pomůže, ale je to asi i pro ni hodně těžké. Tady se mi však daří chvála Bohu dobře, hlavně přednášky od Bubera mě úplně naplňují štěstím. Někdy posloučám prof. Hugo Bergmana (který Vás zná z Prahy a kterému jsem vykládal o Vás). Zúčastnil jsem se letos poprvé na výstavě izraelských malířů v Tel Avivském muzeu a také v Jeruzalémě na výstavě jeruzalémských malířů a dostal jsem dobré kritiky.

A jak se Vám, tetě Olze a všem známým, o kterých víte, daří? Vždy, když se sejdu s našimi společnými známými, na Vás všechny vzpomínáme. Doufám, že i Vaši noví chovanci jsou Vám k vzájemné radosti. Jak rád bych Vás oba uviděl!

S nejlepšími přáními Vám, tetě Olze a Vaším „novým dětem“

Váš Jirka

David, Greta, Wolfi, Magda a všechny „staré děti“

Promiňte můj hrozný slovosled a špatnou češtinu, pokud se tomu už nedá rozumět, tak napiši příště německy nebo anglicky.

5 ■ J. Bacon píše P. Pittrovi

31. X. 55, Jeruzalém

Milý a vážený pane řediteli!

Děkuji Vám mnohokrát za Váš dopis a Vaše a tetino požehnání!

Těším se už na Vaši knížku a na tu ilustrovanou vzpomínku na zámky. Vaše adresy od Magdy Ganon (Sinai Adler, Greta Herz) jsou ty stejné, také adresa Terezy Segal-Or Chadaš. Na tu stejnou adresu (Terezy) můžete také napsat Poldovi Huppertovi (teď Jehuda Huppert) a Harykovi Krausovi (teď Harry Karni),⁷⁵ kteří byli s námi ve Štiríně a kteří bydlí v stejném kibucu: Hachotrim, Haifa P.O.B. 1700. Moshe Traub měl asi před rokem svatbu a bydlí teď v Tel Avivu, jeho sestřenice Magda bude určitě vědět jeho adresu. M. J. měl asi před 1/2 rokem svatbu a jeho nová adresa a jméno je: D. G.,⁷⁶ 38 Joffa str. Jerusalem.

Mám Vaši adresu, kterou jste mi před lety poslal od Henka Wachsbergra, ale on mi nikdy neodpověděl na mé přání k Novému roku, takže nevím, zdali je to ještě jeho adresa.

⁷⁴ Greta Hofmeister-Klingsberg, židovské „dítě P. Pittra“.

⁷⁵ Jména židovských „dětí P. Pittra“.

⁷⁶ Z důvodu ochrany osobních údajů použity pouze iniciály.

Ulu a Kitty ještě změnily své adresy, jelikož ta stará adresa je adresa školy.

V Jeruzalémě je centrální úřad pro hledání příbuzných. Já napíši Grétě, aby tam zašla a zeptala se na ty všechny ostatní adresy a poslala Vám je.

Ten úřad má kartotéku všech obyvatel a také radio je mu k dispozici!

Ta adresa je: MADOR LE CHIPUZ KROVIM, Jewish agency, Jerusalem, Israel.

V Anglii žije Michael Honey (dříve Míša Honigwacks) a Otta Jakubovič. Oba byli s námi ve Štíříně. Myslím, že také dcera prof. Kästenberga (která studuje české dějiny) by měla zájem o Vaši knížku, a také Dr. Weltsch (z Prahy) který je teď knihovníkem hebrej. univerzity. Jeho adresa: Dr. Weltsch, Librarian of the Hebrew University, Jerusalem. Je-li Vaše knížka přeložena do němčiny nebo angličtiny, tak by měl jistě velký zájem prof. Ernst Simon, Hebrew University, Jerusalem, který přednáší pedagogiku, je žákem prof. Bubra, píše často do Ragazova⁷⁷ časopisu (Die Neue Wege⁷⁸) a překládal díla Pestalozziho⁷⁹ do hebrejštiny.

Má výstava byla 2 týdny otevřena a měl jsem neočekávaný úspěch. V 7 novinách o mně psali, přišlo hodně diváků a prodal jsem 28 obrazů, což mi umožňuje další studia (1 rok) v Evropě. Mí příbuzní jsou hodně dobří a milí lidé a cítím se u nich velice dobře (bydlím také u nich).

Koncem tohoto roku nebo v začátku nového pojezu pravděpodobně na několik týdnů do Londýna, kde se chci poradit s Dr. Adlerem⁸⁰ o mých dalších studiích a pak do Paříže. Chci také udělat několik výletů po Již. Africe. Zatím jsem poznal jen Johannesburg a okolí. Ta země je krásná a také to podnebí (klíma). Jen, že to utlačování černochů je hrozné. Jsou tu děsné rasové zákony. Na jedné straně ten přepych a bohatství „bílých“ a na druhé straně ta nevylicitelná bída „černých a coloured (Indů a p.)“. Bílí považují „černé“ za nějaké bytosti mezi zvířetem a člověkem. „Černí“ a „bílí“ mají jiný zákon, jiný plat za práci. A jak jsou využíváni v zlatých a jiných dolech! A většinou si „bílí“ myslí, že to tak musí býti, že oni jsou páni...

Jsem rád, že jste strávili pěkný den s Danem. Doufám, že Vám vykládal hodně o naší zajímavé zemi a jejich problémech.

A jak se Vám, tetě Olze a dalším vašim chovancům daří? Zdravím Vás všechny co nejsrdčněji a přeji Vám všem vše nejlepší.

Váš na Vás myslící

Jirka

⁷⁷ Leonhard Ragaz (1868–1945), švýcarský protestantský teolog.

⁷⁸ Nová cesta (něm.).

⁷⁹ J. H. Pestalozzi (1746–1827), významný švýcarský pedagog a reformátor na přelomu 18. a 19. století.

⁸⁰ Hans Günther Adler (1910–1988), hudební vědec židovského původu, v zámeckých ozdravovnách působil jako vychovatel mládeže, spolupracoval při obnově pražského židovského muzea, v r. 1947 emigroval do Velké Británie, literárně činný, podporovatel J. Bacona.

Milý strýčku!

Právě jsem obdržel Tvůj milý dopis a těšil jsem se hodně z obou fotek a také mnohé díky za Buberův výstřížek z novin. Dostal jsem také tu fotku malby Gabriela von Mex a budu se informovat, jak a co se dá udělat.⁸¹

Mám jisté vztahy k těm obchodníkům s obrazy, ale tady v Londýně to vezme trochu čas, než se skrz ostatní lidi dostanu k těm pánům. Ale udělám, co mohu a jakmile se něco dozvím, napíši Ti.

Jedno je už teď jisté, že v Izraeli to bude asi těžko prodejné. „Obchodním centrem“ pro staré obrazy je Londýn. Můj učitel a dobrý známý Dr. Schiff, který je teď ředitelem městského muzea v Haifě, historik umění, by se jistě podíval na tento obraz. Pan Ginz⁸² se může na mně odvolat. A Dr. Schiff mu může také poradit. Ale ovšem, že já se pokusím také tady sehnat ty informace. Můžeš mi prosím sdělit jeho adresu? Mám totiž v Izraeli několik známých a vlivných lidí a myslím jsem, že snad někdo z těch známých by jeho ženě v práci či podobně mohli pomoci.

Byl jsem dohromady s jeho synem⁸³ v dětském domově „L 417“ na „jedničce“ v Terezíně. Pamatuji si ještě na to, že byl hodně inteligentní a nepletu-li si to (je tomu už 14 let) tak byl Petr „redaktorem“ časopisu „ŠKID“,⁸⁴ který vydával náš „Heim“ – pokoj č. „1“.

Pokud si to nepletu, tak to byl také on, který pěkně kreslil – on totiž neměl vodovky k dispozici a tak používal třeba kávu jako hnědý tón při malování se štětcem. Já jsem opustil r. 42 Terezín a pamatuji si, že Petr přijel do Osvětimi těmi pozdními velkými transporty na podzim r. 44.

My jsme tehdy viděli příjezdy všech těch transportů a viděli jsme také naše známé, kteří šli směrem „do plynu“ do krematorií. A v té době jsem viděl a poznal hodně přátel, také z „jedničky“. Zdali jsem ho (Petra Ginze) viděl osobně, nebo někdo z mých přátel, to už přesně nevím. Ale vím s určitostí, že někdo z nás ho viděl na vlastní oči. Mluvit jsme s nimi už nemohli, viděli jsme je přes dráty. Oni šli z nádraží rovnou do plynu. Toť vše, co vím. Byli jeho rodiče s ním v Terezíně? V případě že ne, mohl bych Ti více napsat o Petrovi v Terezíně a ještě se zeptat několika mých přátel v Izraeli, zda mohou sdělit nějaké podrobnosti o Terezíně.

Váš Jirka

⁸¹ P. Pitter se snažil přes J. Bacona zprostředkovat pro manžele Ginzovy prodej obrazu, aby získali finanční prostředky pro život v Izraeli.

⁸² Ota Ginz, pražský židovský úředník a esperantista, znali se s P. Pittrem ještě před válkou.

⁸³ Petr Ginz, chlapec židovského původu, talentovaný autor a kreslíř, v roce 1942 internován v Terezínském ghettu, kde se proslavil tvorbou časopisu Vedem, zahynul v Osvětimi.

⁸⁴ Republika Škid - tak nazývali svůj kolektiv chlapi v terezínském ghettu (v objektu bývalé školy L 417).

PŘEMYSL PITTER
NÜRNBERG-50D
Telefon 531.120

Draký Jirko! 21. 7. 1958.

V době po 30. červenci nemáme dohled na své známé a k tomu Olga a já jsme pro Tebe kdykoli a jikkoli dlouho úplně volni. Protože sami bydlíme v pronájmu, nemůžeme Ti poskytl nocleh, ale o tom se po-
shováme, jen dej mi správu o mém přejedu aponi o dem napřed. Samozřejmě po všem dobu Tvého pobytu v Norimberku pokládaj se za naše kůže. Tedy i ten nocleh je naší věcí a prosím, aby ses nepokoušel proke-
slorat. Napiš mi jen, který den a v

klonu hodim Te mám na nádraží
včekať a kolik dní nám v Norim-
berku věnuješ. Doufám, že na něj-
kém den Ti nebude záležet. Norim-
berk má hodně zajímavosti.

Byli bychom rádi Te uvarování
29. 1. m. odavili zde společně, ale i
tak bud' ujeten, našimi vraceními
city a přáními hojněho počkání
od Boha!

Tvoj
Přemysl.

Dopis P. Pittra z 21. července 1958.

7 ■ P. Pitter píše J. Baconovi

22. ledna 1962

Milý Jirko!

Děkuji Ti za dopis z 13. t. m. Vyříd' prosím svému příteli Michael Beppeltovi, že se na něho těším a rád ho provedu po Norimberku. Bývám však často na kratších návštěvách mimo No-
rimberk a proto bych byl rád, kdyby mi předem napsal, kdy přijede a jak dlouho se chce zdržet, případně mám-li mu zajistit nocleh v pensionu. Je-li student, mohl by přenocovat velmi levně v Herberge⁸⁵ na hradě. Sejdeme se u přepážky při východu na Hauptbahnhof.⁸⁶ Poznám mne podle toho, že budu držet v ruce vysoko časopis „Husův Lid“⁸⁷. Jen ať mi napíše, u kterého vlaku jej mám očekávat.

„Newsweek“⁸⁸ z 8. 5. 61 si objedná. Jsem na ten interview s Tebou velmi zvědav. Na Marthu Sharp-Cogan si pamatuji. Je to od ní velmi hezké, že se tak stará o Tvůj další vývoj a úspěch.

⁸⁵ Herberge (něm.), levná ubytovna.

⁸⁶ Hauptbahnhof (něm.), hlavní nádraží.

⁸⁷ Exilový časopis.

⁸⁸ Americký zpravodajský časopis.

Jistě bych se rád podíval do Izraele, abych se shledal s dobrými přáteli a poznal všechno to nové, co se v Tvé zemi děje. O poutní místa nemám zájem, protiví se mi všechnen ten tam-tam⁸⁹ s pozlátky navrch i vespod. Zájem mám o všechno obrodné úsilí na poli výchovy, sociální péče, hledání a uskutečňování Boha v životě. Ale pochybuji, že k mému zájezdu do Izraele dojde, na tak nákladné výlety moje prostředky nestačí a na cizí konto bych nejel. Proto doufám v naše shledání zas až zde v staré Evropě.

Nedostatkem času trpím také já, a snad je to dobře. Horší by byl opak. Občas si také hraji klasickou hudbu, hlavně Beethovena, Dvořáka, Smetanu. Dostal jsem gramofon a koupil si rádio. Knihy mohu číst jen k svému studiu, ke čtení pro zábavu se bohužel nedostanu. Pozoruji, že děláš krásné pokroky v češtině. Je to zřejmě vliv krásné české literatury. Také Tvá čeština je teď bez chyb. Mám z toho radost.

Z vlasti mám bohužel zprávy stále smutnější. Zdeněk Teichman byl dán na zcela podřadné místo. Také jiní jsou na tom velmi špatně. Dr. Emil Vogl pracuje stále jako lékař a tomu se snad nedaří hůř. Bydlí stále ve svém domě, ale je možné, že dům už mu nepatří. Adresa je Truhlářská 12, Praha 3.

Těším se tedy na brzkou zprávu od Michaela Beppelta a Tebe zdravím též jménem tety Olgy ze srdce!

Tvůj Přemysl

8 ■ J. Bacon píše P. Pittrovi

London, 10. II. 64

Milý strýčku!

Srdečný dík za Tvůj milý dopis se dvěma přílohami. Také od pana Ginze jsem slyšel o Tvé návštěvě Izraele. My pravděpodobně opustíme Anglii koncem dubna a zůstaneme na kontinentu asi 3 měsíce, než se vrátíme do Jeruzaléma. Začátkem příštího školního roku budu opět vyučovat na „bezalel“ škole. Piši Ti to, abych Ti ujasnil, že kvůli mně nemusíš brát ohled ohledně času, kdy chceš navštívit Izrael. Doufám, že Tě uvidím v Evropě. Ale i když Tě právě nezastihnu v Izraeli, hodně našich známých Tě velice rádi vezmou k S. H. Bergmannovi a M. Bubrovi (např. dcera prof. Kestenbergra paní dr. Ruth Glattsteinová; její manžel Ing. Glattstein byl knihovníkem T. G. Masaryka a je teď ředitelem knihovny „Technian“ v Haifě). Doufám, že naši přátelé v Izraeli Ti poradili, který měsíc je nejvhodnější. Pokud možno, snaž se vyhýbati horkému klimatu (květen – září).

Doufám, že Ty a milá teta Olga jste zdraví a spokojení. Dr. Vogl napsal Adlerům⁹⁰ a mně. Pro tamější poměry je to hodně odvážný dopis.⁹¹ Dnes večer uvidím Adlery a vyřídím jim Tvé pozdravy.

⁸⁹ Toto slovní spojení je užito asi ve významu hluk a shon spojený s komercí.

⁹⁰ J. Bacon může mít na mysli příbuzné H. G. Adlera, bývalého spolupracovníka na „akci zámky“, tou dobou již žijícího v Británii.

⁹¹ J. Bacon má na mysli realitu socialistického Československa se zásahy do veřejné i osobní komunikace.

Mr. Yehuda BAGON,
59 b Road Borochoov,
Kirijat Hajovel,
JERUSALEM.

PŘEMYSL PITTER
Gartenstr. 1230
AFFOLTERN AM ALBIS
SCHWEIZ-SWITZERLAND.

3. února 1963.

Drahý Jirko !

Děkujeme Ti za listy z 15. prosince a milá přání, která Tobě i Tvé choťi ze srdce opětujeme. Poslal jsem Ti předvčirem 2. číslo mých "Hovorů". Pochybuji, že se dostaneš k jejich čtení, ale přijmi je aspoň jako můj pozdrav. Můj článek v 1. čísle proti proselitství mezi židy získal mi několik nových milých a židovských přátel.

V našem novém bydlišti se nám velmi líbí a jsme zde spokojeni. Musím ovšem i teď často zajíždět za svými chráněnci, ale vracím se vždy do teplého a útulného domova, s ústředním topením, které je nám zvláště v letošních krutých mrazech velice vítáno. Věřím, že i Tobě a Tvé choťi se bude u nás líbit až k nám letos v létě přijedete.

Tvůj kalendář jsme dostali a pěkně za něj děkujeme. Říjnové číslo "Das neue Israel" s článkem o Tobě jsme s velkým zájmem přečetli a si uschovali. V něm jsme též po prvé viděli, jak vypadá Tvoje choť a musím říci, že na nás působí velmi sympaticky. Těšíme se na osobní seznámení s ní, a doufáme, že i ona si nás adoptuje za své příbuzné.

Viktoru Fischlovi-Daganovi rovněž posílám své "Hovory". Dosud nemám od něho zprávu. Je jistě velmi zaměstnán.

Z vlasti máme zprávy katastrofální - nedostatek, zima, tma. Snažím se podporovat své tamější přátele jak mohu.

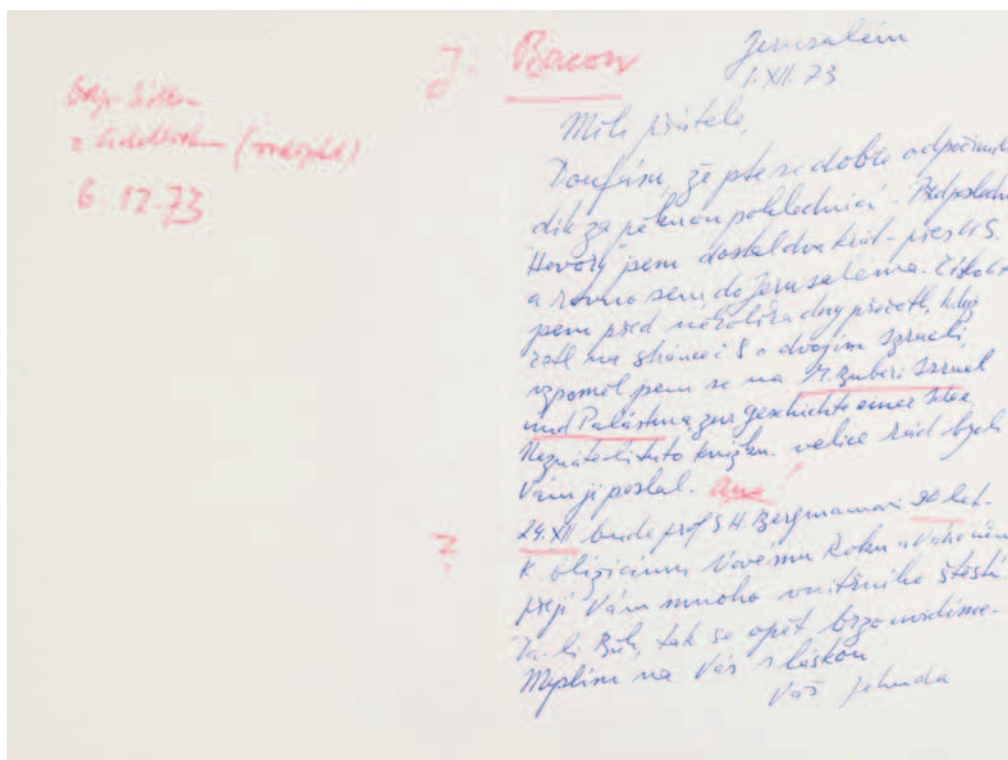
Nám se daří dobře a dá-li Bůh, rádi se oba přijdeme jednou na Tebe a naše "děti" podívat. To bude naše veliká radost !

Do Boží péče a ochrany Tebe a Tvou choť poroučí

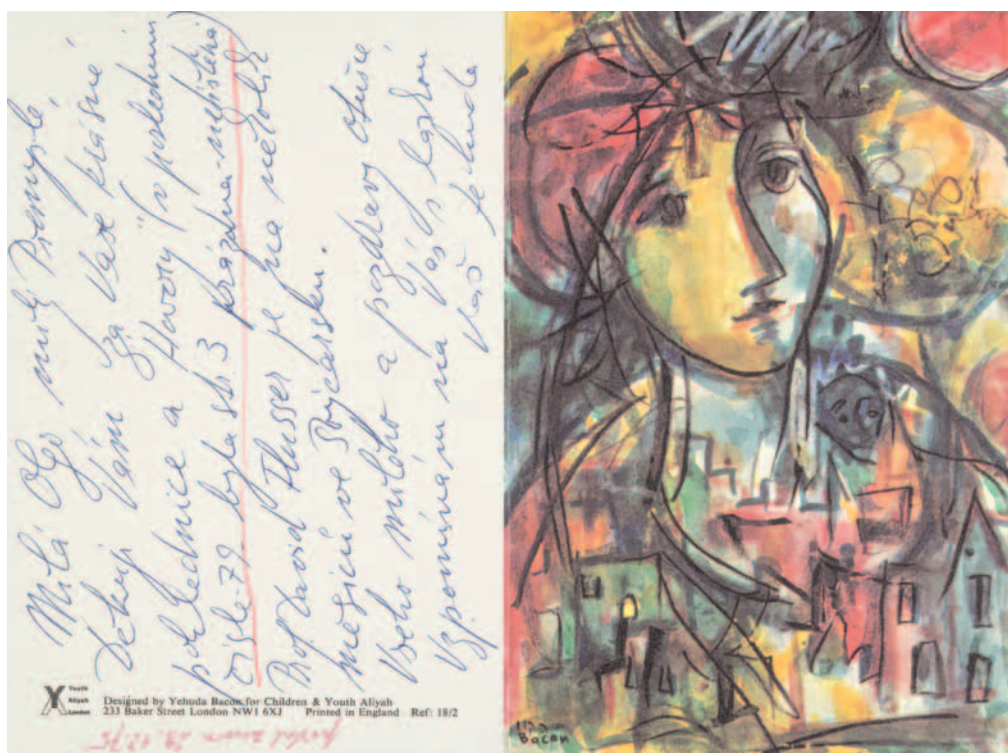
Tvoji:

*Přemysl
a Olga.*

Dopis P. Pittra z 3. února 1963.

Poštovní kartička J. Bacona z 1. prosince 1973.

Poštovní kartička s reprodukcí obrazu J. Bacona, odesláno v r. 1975.

Josefina⁹² a já jsme spokojeni a pracujeme hodně. Děkuji Ti opět za Tvé milé pozvání. Napišeme, až to bude aktuální.

Přejeme Vám oběma všeho dobrého

Tvoji Josefina a Jehuda

9 ■ P. Pitter a O. Fierzová píše J. Baconovi

7. října 1972

Drahý Jirko!

Jsme Ti upřímně vděční za knížky Tebou ilustrované a za krásná věnování, kterých si velmi ceníme. V knížce „Tisíckrát proč“ jsou kresby, o kterých bychom nemohli říci, že se nám líbí; jsme ze staré školy a nerozumíme dobře novým způsobům výtvarného umění, které k nám nemluví tak, jako umění klasické. To se týká i hudby a slovesného umění. Víme, že umělec naší doby chce vyjádřit to, co vnitřně prožívá, a ne to, co smysly vnímá. Chápeme také, že moderní umělec zkouší nové výrazové prostředky, že prostě nechce kopírovat a napodobovat. Ale taky si myslíme, že se odchýlil do schválností a zručností, které doba vymaže.

V knize „Dvě legendy“ (Legenda o písmenu a Legenda o plášti Thory) jsou některé kresby, které se nás hluboce dotkly. Obraz starce s plnovousem si dám zarámovat a pověším nad lůžko. Bude mi stále připomínat Tebe a všechno to duchovní, s čím jsme spojeni.

Gratulujeme Ti k dosavadním úspěchům a přejeme Ti další, abys rostl v onom pravém umění, které kotví v Bohu a k němu vede.

Radujeme se spolu s Tebou z Tvého rodinného štěstí a přejeme Tobě a Tvým drahým zdraví a Božího požehnání.

V lásce

Tvoji

Přemysl a Olga

⁹² První manželka J. Bacona, měli dceru Hannah.

Dop. 1. II. 78.

František Olgoš

2. XI. 77

Vědějí, že za tři měsíce
13. prosince jsem byl jsem hodně zraněn.
Společně jsem se účastnil z "Jed. Vásem" a pak jsem se sám
vyhledal stříelnou strom (který jsem fotografoval a zaslal
tj. jsem ti domřím snímek tohoto prvního stromu (poslat.)
"Jed. Vásem" mi stálo, že vypráví nejen 2 tj. jsem vybledlý
mapis (který byl vybledlý a já měl potíže ho najít) a mnoho
mosazky bude nový mapis mosazky i kerový -

Proč se nepíše jsem vstřípí potřel nějaké
i reklamě Růžičková (dopis 3. 8. 77) která první má mi i oemijoge

Domřím se ne je u tebe, poměrni z j. i. d. k.
Michajil, vypráví prošim mi požadovz m. l. Oteřce
a z. d. i. k. H. i. k. m. a. u. i.

Všechno mi lito!

Je třeba

Pozdrav od Varida p. k. b. v. c. - f. a. d.

Dopis J. Bacona ze 7. listopadu 1977.

Dopis A. II. 70

pen 10. lin
20. XII 77

Václavě Olgo,
Právě jsem se vrátil z "Jadla věstí"
které jsem ten nový štít, který s upytlami
křivkami, zrcelky a křehkýma písmenami.

Podobně udělán také u nás ve štítu
folku a postlu + j.

Od Otusky jsem se dostal
na j. olguis. Kde jsem se dozvěděl, že můj
přítel, prof. Václav Novák umřel,
bylo mu přes 90 let.

Doufám, že u tebe je vše v pořádku
a jaro uždy, pracuješ psaní!

Mysli na sebe a na svou
a přeji ti vše nejlepší a dobré
a novému roku.

Srdčně
Václav Olgo.

Dopis J. Bacona z 20. prosince 1977.

Vzpomínky Jehudy Bacona

Text vzpomínek zpracován na základě rozhovorů s J. Baconem, které poskytl pracovníkům NPMK v letech 2014 a 2016, redakčně upraveno.

Moje dětství rychle skončilo

Narodil jsem se v Moravské Ostravě ve známé vítkovické nemocnici v roce 1929 jako Jiří Bakon. Můj otec měl malou továrnu na výrobu drobného koženého zboží. Chodil jsem do židovské obecné školy, vyučování probíhalo v češtině. V rodině jsme dodržovali židovské tradice. Moje pěkné dětství trvalo do roku 1939. Ještě předtím jsme slyšeli, co se děje. Jako všichni Židé jsme se pak museli podřizovat různým nacistickým zákazům a nařízením. V roce 1942 začaly transporty do Terezína. Náš transport měl označení B1 a moje číslo bylo 214. V Terezíně jsem byl až do roku 1943, pak od konce roku 1943 až do začátku roku 1945 v Osvětimi v českém táboře. Pak následovaly pochody smrti, Mauthausen a 5. května 1945 jsem byl osvobozen Američany a dostal jsem se do Prahy. A tam jsem nevěděl, co dále.

Měl jsem dvě starší sestry. První, o pět let starší, zahynula s matkou dva týdny před osvobozením v koncentračním táboře Stutthof. Druhá, o tři roky starší sestra, ještě žije tady v Izraeli. Měla to štěstí a mohla roku 1939 odjet do Palestiny jako dvanáctiletá. Já a tatínek jsme po rozpuštění rodinného tábora zůstali v Osvětimi, kde byli internováni pouze starší lidé a děti do osmnácti let. Ty, kteří ještě mohli pracovat, poslali do práce. Z nám dosud neznámých důvodů na poslední chvíli vytvořili z hochů mezi dvanácti a šestnácti lety pracovní skupinu. Byl jsem jedním z nich a to mi umožnilo přežít. Dnes nás z původní skupiny asi devadesátí chlapců žije jen dvacet.⁹³

No, já jsem byl v té době snad nadaný hoch. Nechtěl jsem ještě být malířem, nebo umělcem, ale už jsem se začal o kreslení a umění zajímat. Měl jsem dobré pozorovací schopnosti a vizuální paměť. Nevím proč, ale v té době jsem si myslel, že je všechno důležité. Hodně jsem toho viděl a pamatoval jsem si moc dobře, jaké to bylo naposledy jíst u stolu, mít koupelnu jen pro sebe. Pak jsme přes tři roky žili bez pohodlného nábytku, bez koupelny a tak dále. Když jsem byl v Terezíně, tak jsem snil o tom, že jsem opět doma v Ostravě, a věděl jsem přesně, kam jsem si schoval album se známkami a různé časopisy, které jsem tehdy četl – myslím, že se to jmenovalo Mladý hlasatel. A také ty krásné kresbičky, které jsem měl rád. Představoval jsem si, že tam přijdu a vezmu si to zpět. Rozlišoval jsem: to je domov a tady jsem jenom v Terezíně.

Terezín na mě dělal ohromný dojem, poprvé v životě jsem bydlel někde jinde než doma. V Terezíně nás s otcem nejdříve ubytovali na půdě Magdeburských kasáren. Pak jsem měl to štěstí, že jsem se dostal do českého domova, tomu se tehdy říkalo Heim.⁹⁴ To bylo ubytování pro hochy tak od desíti do čtrnácti let. Předtím jsem byl v jiném Heimu, ve kterém jsem bydlel

⁹³ Jedná se o tzv. Birkenau Boys. Tak se říkalo několika desítkám 14 – 16 letých chlapců, kteří byli v koncentračním táboře Birkenau-Březinka vybráni k různým pomocným pracím.

⁹⁴ Heim (něm.), domov.

Rodina Bakonových v r. 1933: zleva otec Isidor, Hanna, malý Jehuda, Rella a matka Ethel.

dohromady s Arnoštem Lustigem⁹⁵ – na to si taky ještě dobře pamatuji. My jsme se pak potkali několikrát v Izraeli. Byl to zážitek, náhle žít v takovém Heimu s dětmi z Prahy. Když je člověku třináct let, tak všechno je dobrodružství. Například slyšet jiné jazyky, nebo vidět, že Vídeňáci byli jinak oblečení, lidi v kasárnách a další zvláštní věci – to na mě dělalo velký dojem. A pak jsem potkal českého malíře, který byl z Těšína, Leo Haase,⁹⁶ toho jsem znal z Ostravy, který mi pomáhal zlepšit se v kreslení.

V Terezíně jsem snil o domově. A když jsem byl v Osvětimi, tak domov už byl tak neuvěřitelně daleko, že jsem snil, že jsem opět v Terezíně. To je zajímavá věc. Měl jsem to úžasné štěstí, že jsem mohl pokračovat s výtvarným projevem a že mě v Terezíně podporovalo hodně umělců. Karel Fleischmann⁹⁷ mi dával rady. Tomu se neříkalo privátní hodiny, protože nikdo za ně nemohl zaplatit. K. Fleischmann viděl nadaného třináctiletého hochu a říkal: „Přijď po práci

⁹⁵ Arnošt Lustig (1926–2011), český židovský spisovatel a publicista světového významu, autor celé řady děl s tématem holokaustu.

⁹⁶ Leo Haas (1901–1983), židovský malíř, kreslíř, grafik a karikaturista, v Osvětimi pracoval jako písař a kreslíř, vypracovával zde nákresy pro Dr. Mengeleho. V Sachsenhausenu byl přidělen ke skupině, která pracovala na padělání peněz pro nacisty, po osvobození se zapojil do komunistické agitace.

⁹⁷ Karel Fleischmann (1897–1944), vystudoval medicínu, ale zároveň navštěvoval kreslířské a malířské kursy na pražské Akademii. V roce 1925 si otevřel lékařskou praxi v Českých Budějovicích. V umění se mu hlavním výrazovým prostředkem stala grafika, 1942 deportován do terezínského ghetta. 1944 zavražděn v Osvětimi v plynové komoře.

ke mně a přines mi, co jsi udělal.“ Moje výtvarné práce pak hodnotil a poradil mi, čím se mám dále zabývat. Také se staral o to, abych měl papír a tužky. A taky jiní se mi věnovali: např. Otto Ungar⁹⁸ – také známý malíř.

A kromě toho měl jsem opět to velké štěstí, že jsem znal syna Jakoba Edelsteina. Jakob Edelstein byl Judenältester,⁹⁹ jeho syn Arje byl můj nejlepší kamarád ještě z roku třicet devět, kdy jsme se potkali. Mohl jsem být u nich doma a vidět, co se děje a jak se Edelstein chová v běžném životě. Přicházeli k němu židovští malíři – např. Fritta.¹⁰⁰ Ukazoval mu oficiální kresby, které musel dodávat pro Tagesbefehle,¹⁰¹ museli pro Němce dělat různé výtvarné práce. Takto jsem poznal významné lidi. Mohl jsem v Terezíně zůstat až do doby, než byl Edelstein odeslán s transportem do Osvětimi. S tím samým transportem jsem jel i já.

V Terezíně jsem poznal i Fredyho Hirsche.¹⁰² Díky tomu, že jsem ho poznal prostřednictvím J. Edelsteina, dostal jsem se k němu do českého dětského domova L 417. Ne každé z dětí bylo v nějakém dětském zařízení. Ostatní děti strávily ten hrozný život v Terezíně někde na půdě se starými lidmi. To bylo moc, moc těžké. V dětských domovech bylo všechno mnohem lepší, protože se o nás starali a měli jsme trochu více jídla. F. Hirsch byl velice známá osobnost, vedoucí oddělení pro děti a mládež v Terezíně. Němcům řekl: „Podívejte se, ty děti se pletou pod nohama lidem, kteří pracují, udělejte blok pro děti.“

To zapadalo do plánu esesáků, mysleli už na návštěvu Červeného kříže. Rozhodli tehdy – dělej si s dětmi, co chceš! Mohli jsme zpívat, měli jsme kroužky, mohli jsme oficiálně mít něco jako vyučování.

Nevím, zda o tom víte, že Edelstein a židovská rada mohli v jistém smyslu rozhodovat, co a jak. Například dostali přiděl chleba. Jak ho rozdělit? J. Edelstein myslel na to, že budoucnost, to jsou děti a mládež – jim je třeba dát o půl krajíce chleba víc i na úkor starých lidí. To znamená, že staří lidé trpěli, skoro zemřeli hladem, ale my jsme měli lepší šanci se nějak dožít osvobození. Ovšem nikdo nevěděl, že to je všechno jenom hra a že si nacisté hrají s Židy jako kočka s myší, že celý Terezín byl od začátku určen k oklamání Mezinárodního červeného kříže. Červený kříž se zajímal, co se děje s Židy, co je s dětmi. Tak proto stvořili nacisté jiné ghetto, Terezín se vůbec nedá srovnat s Lodží nebo jinými hroznými ghetty v jiných zemích, hlavně v Polsku.

Mimořádně šance přežít byla pro děti a mládež v Terezíně lepší, než v jiných polských ghettech. Pro ilustraci: když jsme přijeli do Terezína, sice pro mne bylo těžké nebýt dohromady s rodinou, protože táta, maminka a moje sestra bydleli jinde, ale mohli jsme se ještě setkávat po práci. A dostávali jsme jídlo, říkalo se tomu fasovat jídlo - jako ve vojsku, Esschalle se tomu říkalo. Stáli jsme ve frontě a staří lidé z Německa žebrali a chtěli po nás tu hroznou polévku. Říkali:

⁹⁸ Otto Ungar (1901–1945), pedagog, kreslíř, malíř. 1942 poslán do Terezína, prošel Osvětimi (1944) a Buchenwaldem (1945).

⁹⁹ Judenältester (něm.), židovský starší. Židovskou samosprávu v terezínském ghettu řídila „rada starších“ (Ältestenrat), v jejímž čele stál „židovský starší“ (v této funkci se vystřídali tři vězni: Jakob Edelstein, dr. Paul Eppstein a dr. Benjamin Marmelstein). Rada starších se musela starat o vnitřní záležitosti a chod ghetta, ale podléhala rozkazům táborové nacistické komandantury.

¹⁰⁰ Bedřich Fritta (1906–1944), propagační grafik, karikaturista, kreslíř, ilustrátor a malíř, zahynul v Osvětimi.

¹⁰¹ Tagesbefehle (něm.), denní rozkazy.

¹⁰² Fredy Hirsch, vl. jménem Alfred Hirsch (1916–1944), židovský pedagog, sportovec, sionista a vůdčí osobnost výchovy a vzdělávání dětí v ghettu Terezín a Auschwitz-Birkenau. Zahynul v Osvětimi.

„Nehmen sie die Suppe?“¹⁰³ Pro nás to byla teplá voda, tu polévku jsme jim dali, ale nechápali jsme, proč ji ti staří lidé chtějí. Nemohli jsme pochopit, že je někdo tak vyhladovělý. A nechápali jsme, proč mají takové staré špinavé, už roztrhané šaty. Bylo nám jich líto. Pak jsme se pomalu dostali do uliček, kde bydleli tito Židé z Německa. Byli na tom nejhůř, protože neuměli česky a byli ještě vychováni – ta starší generace – ve Weimarské republice,¹⁰⁴ kde slovo úředníka byla svatá pravda. Nacisti slíbili Židům v Německu, že pojedou do pěkného města u jezera, vlastně na takový lázeňský pobyt. Pokud si něco připlatí, tak dostanou pokoj s výhledem na jezero a... a pak ti Židé přijeli a uviděli, že jsou úplně někde jinde. Třicet pět lidí bylo namačkaných v malé místnosti. Takže byli podvedeni, bez možnosti se s někým domluvit. Každý den jsme viděli vozit mrtvoly, někdy sto až dvě stě lidí denně zemřelo hladem. Vozili je v takových pohřebních vozech. V nich se vozil i chleba, nebo lidi, a taky mrtvoly. Místo koní je táhli lidé.

Největší katastrofou a postrachem bylo dostat povolání do transportu. Lidé v Terezíně se už znali, žili společně a náhle skupina deseti, patnácti lidí musela jít na východ. A z východu se nikdo nevrátil. Nikdo. Nevěděli jsme, kde to je. Říkalo se, že tam jsou nějaké pracovní tábory, ale pak už nikdo o těch lidech nikdy neslyšel. Bylo velmi těžké, říct sbohem novým kamarádům a čekat, až přijde řada v transportu na nás - a to loučení! To byla velká hrůza! A taky strach, kdy budu muset jít já do transportu na východ. No, a pak k tomu došlo a to bylo moc, moc zlé.

Vzdělávání v ghettu

Po atentátu na Heydricha¹⁰⁵ bylo všem Židům zakázáno vyučování. Do jisté doby mohli žáci¹⁰⁶ chodit jenom do židovské školy, ale to se po atentátu změnilo. Když jsme ještě bydleli v Ostrově, tak byla možnost tajně navštěvovat nějaké neoficiální kroužky. Tam jsme se mohli ještě dále vzdělávat. Učitel, hebrejsky madrich, nám poskytl jisté povědomí o různých věcech. V Terezíně byla stejná situace. Ty zákony platily i pro Terezín. To znamenalo, že vyučování bylo zakázáno, ale my jsme měli neoficiální kroužky a měli jsme učitele, kteří nám dali jisté vzdělání. Například si pamatuji dobře na profesora Cvikouška, říkalo se mu Cvikr, a ten nás učil latinu. Poprvé jsem slyšel něco o francouzské revoluci.¹⁰⁷ Robespierre¹⁰⁸... taková jména jsem nikdy předtím neslyšel. Ale museli jsme dávat pozor. Vždycky jeden z nás byl venku přede dveřmi a hlídal. Když byl v blízkosti esesák, tak ten kousek papíru, co jsme měli, jsme museli strčit pod

¹⁰³ „Nehmen sie die Suppe?“ (něm.) „Vezmete si tu polévku?“

¹⁰⁴ Výmarská republika, označení pro historický stát Německa od roku 1918 až do nástupu nacistů k moci v roce 1933.

¹⁰⁵ Úspěšná operace výsadkářů exilových československých branných sil za druhé světové války, během které byl proveden atentát na nacistického pohlavára, zastupujícího říšského protektora a šéfa *Hlavního říšského bezpečnostního úřadu* Reinharda Heydricha. Atentát provedla 27. května 1942 v Praze-Libni dvojice československých výsadkářů Jozef Gabčík a Jan Kubiš.

¹⁰⁶ Míni žáky žid. původu.

¹⁰⁷ Velká francouzská revoluce je označení pro období dějin Francie mezi lety 1789 a 1799, kdy byla tehdejší absolutní monarchie nahrazena vládou lidu a republikánstvím.

¹⁰⁸ Maximilien Robespierre (1758–1794), francouzský advokát, poslanec Národního shromáždění, významný jakobín (pův. označení pro členy polit. klubu) a představitel jakobínského revolučního a politického teroru v období Velké francouzské revoluce.

slamník. A když se esesák ptal: „O čem jste mluvili?“ tak jsme museli rychle odpovědět, o čem jsme mluvili. To muselo souhlasit. Běda, když vzali třeba dva z té skupiny a jejich odpovědi nebyly shodné. Nesměli se dozvědět, že jsme třeba zpívali, učili se nějakou básničku od Bezruče, nebo poslouchali povídku od Karla Čapka a tak dále. Vzdělávání a výchovu měly jen ty děti, které měly to štěstí být v domovech - Heimech. Ty ostatní děti - a těch byla většina - žily někde na půdě nebo v kasárnách a neměly vůbec nic. Tak to bylo naše štěstí.

Mimořádně, to je také zajímavá věc: učitelem fyziky a matematiky byl bývalý asistent Alberta Einsteina.¹⁰⁹ A co takový známý profesor dělal v dětském Heimu? Tak jako ostatní vědci byl rád, že mohl vyučovat! Nedostávali pochopitelně plat, ale byli zapsaní na listině, a to jim umožnilo zůstat v Terezíně. To byla Schutzliste,¹¹⁰ listina, která je mohla ochránit před transportem do Osvětimi. Získali lepší možnost přežít, proto chtěl každý vyučovat v Heimu. Někdy ovšem Němci, to znamená esesáci, zadali požadavky, jací lidé mají jít do transportu - a pak nepomohlo nic. Třeba předtím, než přijela do Terezína komise Mezinárodního červeného kříže, potřebovali ghetto nějak „vylepšit“. A tak se náhle změnily názvy všech ulic: „Gardenstrasse“ namísto „L“, „Langstrasse“ atd. A také nemohlo být v ghettu nacpáno tolik lidí. To dá rozum. Tak poslali dalších pět, deset tisíc lidí do Osvětimi. To byl způsob esesáků, jak „zlepšit“ ghetto. Jaké divadlo esesáci v Terezíně třeba sehráli? Člověk v bílých rukavičkách a cylindru, židovský starší, rozdával dětem stojícím ve frontě sardinky a čokoládu. Když poodešly ty děti dál, tak jim to esesáci zase vzali. Němci zfalšovali všechno. Byli připraveni na to, že po té inspekci v Terezíně bude Mezinárodní červený kříž žádat taky návštěvu v Osvětimi, proto také stvořili český „rodinný tábor“ - Familienlager. V tom táboře žili děti a starší lidé. Proč je ale nechali žít? Cílem Němců, když přišel transport do Osvětimi, bylo všechny ihned usmrtit, zvláště starší lidi a ženy. Mohly to být i krásné mladé ženy, v okamžiku, když měly dítě, šly automaticky do plynu. Tehdy v českém transportu to bylo poprvé, co vzali děti, dokonce i umírající lidi, do „rodinného tábora“. Vše kvůli mezinárodní komisi, aby jí mohli ukázat: „Tady jsou děti, tam jsou starší lidé. Tady je máte.“ Ale ta kamufláž v Terezíně byla tak úžasně dobře organizovaná, že mezinárodní organizace Červeného kříže už vůbec nežádala vstup do Osvětimi. To byl vlastně rozsudek smrti.

V Osvětimi jsme jednou oklamali lidi v Terezíně - museli jsme psát pohlednice. Třicet slov - lístky na tři měsíce dopředu. A ty pohlednice pak dozorcí během tří měsíců postupně posílali do Terezína. Ty se uchovaly, můžete je vidět v Jad Vašem.¹¹¹ Když pak korespondence přicházela adresátům do Terezína, tak z většiny odesílatelů byl už popel!

Osvětim - to byla úplně jiná planeta. Tam nebyly žádné zákony. Beztak jsme měli v kartotéce napsáno „šest měsíců SB“, Sonderbehandlung.¹¹² Ve skutečnosti to znamenalo „do plynu“, ale až po šesti měsících. Šest měsíců jsme museli hrát divadlo. To je taky jeden z těch paradoxů. Na začátku nám neostříhali vlasy. Chodili jsme v našich šatech. Bylo nás několik desítek kluků mezi dvanácti a šestnácti lety. My jsme měli jít taky do plynu, ale asi chtěli mít nějakou rezervu, buďto abychom pomohli někde v nějaké továrně, nebo na výměnu jejich vojáků v zajetí.

¹⁰⁹ Albert Einstein (1879–1955), teoretický fyzik, jeden z nejvýznamnějších vědců všech dob, v r. 1921 oceněn Nobelovou cenou za fyziku.

¹¹⁰ Schutzliste (něm.), ochranný seznam.

¹¹¹ Jad Vašem je památník obětí a hrdinů holokaustu v Jeruzalémě v Izraeli. Založen byl v roce 1953.

¹¹² Sonderbehandlung (něm.), zvláštní zacházení.

Možná už měl v té době Himmler¹¹³ nějaký zvláštní plán, chtěl za zády Hitlera uzavřít mír se západem - proti Rusům. K tomu by potřeboval hlavně souhlas Ameriky, ale tam měli Židé silné pozice, tak bylo důležité nějaké Židy nechat naživu. A opravdu - přesně po šesti měsících transport, který dorazil před námi - byl v něm Fredy Hirsch a jiní - šel do plynu. To byl 7. březen 1944. Několik lidí z toho transportu bylo nemocných, byli v takovém bloku pro nemocné. Krankenhaus se tomu říkalo. A ti se zachránili. Jedním z těch mladých kluků, který byl nemocný, byl Kulka, Dov Kulka¹¹⁴ - dnes profesor, velmi známý historik. Osvětím byl plný paradoxů. My jsme přišli o tři měsíce později a věděli jsme přesně, kdy přijde řada na nás. Děti i dospělí věděli přesně: v ten a ten den půjdeme do krematoria my. Věděli jsme o všem, ale starší lidé nám nevěřili. Ukazovali jsme jim: „Podívejte se, tady je přece ten komín. Kam podle vás zmizeli ti lidé?“ Odpovídali nám, že je v noci poslali transportem jinam. My mladí jsme byli velmi realističtí. My jsme věděli, co se děje. A v té atmosféře jsme čekali a věděli jsme přesně, co přijde. A opět ten paradox - v té době jsme mohli dělat, co jsme chtěli. Beztak už jsme nebyli mezi živými, byli jsme odepsáni.

Dnes žije v Izraeli jedna starší paní, Ruth Bondy. Byla tehdy učitelkou, my jsme jí říkali madricha - to je hebrejsky vychovatelka. Přesně si pamatuji, jak nám vyprávěla o knize Zahradníkův rok.¹¹⁵ Po válce jsem jí připomněl, že si přesně pamatuju, co nám tehdy říkala. Nebo již zmíněný profesor Cvikr, byl také ve stejném bloku. Vykládal nám, co by se stalo, kdybychom mohli letět na Měsíc. Vysvětloval zemskou přitažlivost a další jevy. V Terezíně byl moc nadaný kluk, Petr Ginz. Je autorem známé kresby.¹¹⁶ Je možné, že v ghettu nakreslil právě pod vlivem této přednášky raketu, která snad jednou poletí na Měsíc. Fredy Hirsch a další vychovatelé mysleli v té nejhorší době na to, jak dětem pomoci přežít. Má práce v té době byla vařit polévku pro chráněnce Fredyho Hirsche. Bylo toho hodně, co jsem mohl jako nadaný kluk pozorovat. Na jedné straně byly děti možná realističtější než dospělí, protože dospělí lidé utíkali z reality do vzpomínek na šťastnější dobu. To děti nedělaly - náš život byl jen ten přítomný.

To byla naše realita. Ale mohlo dojít i k náhodám. Protože Wehrmacht¹¹⁷ potřeboval lidi na práci, tak se v transportech dělaly tzv. selekce. Vybrali lidi, kteří ještě mohli pracovat. A ti, kteří už nemohli, zůstali v táboře. Na poslední chvíli vybrali skupinu asi devadesáti hochů, ve které jsem byl také já. To bylo moc těžké, protože my jsme ještě měli buďto tatínka nebo maminku nebo oba rodiče. Nastalo rozhodování - jít s nimi do plynu? Nebo si snad prodloužit život o dva, tři měsíce? Ale pak jsme mohli třeba zahynout při bombardování, nebo během těžké práce. Člověk si kladl otázku: mám jít s rodiči a pravděpodobně zahynout hned? To je přece tragédie. Někdy chtěli rodiče zemřít společně se svými dětmi. Jindy řekli: „Snad máš nějakou šanci přežít!“ A pak rozloučení! Podívat se do očí tatínkovi a vědět

¹¹³ Heinrich Himmler (1900–1945), vůdce SS, šéf gestapa, velitel Waffen-SS, říšský ministr vnitra a organizátor hromadného vyvražďování Židů (holokaustu). Za své zločiny nebyl nikdy souzen, krátce po konci 2. světové války v Evropě spáchal sebevraždu.

¹¹⁴ Otto Dov Kulka (nar. 1933), izraelský historik českého původu, profesor na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě.

¹¹⁵ Zahradníkův rok, úsměvná kniha Karla Čapka o radostech a strastech zahradničení.

¹¹⁶ Kopii Petrovy kresby *Měsíční krajina* z r. 1942 vzal s sebou na palubu raketoplánu v r. 2003 první izraelský kosmonaut Ilan Ramon. Raketoplán při zpáteční cestě na Zemi shořel v atmosféře, nikdo z posádky nepřežil.

¹¹⁷ Wehrmacht (něm.), branná moc, označuje ozbrojené síly Třetí říše v letech 1935–1945.

přesně, co bude, a utěšovat ho: „Podívej se, já jsem chytrý a samostatný, setkáme se spolu po válce.“ On i já jsme přesně věděli, že to není pravda. Další hrozná věc bylo rozloučení s maminkou a se sestrou.

Život a smrt v koncentračních táborech

Po selekci jsem se dostal do hlavního tábora v Birkenau.¹¹⁸ Český tábor byl takzvaný B2B. Birkenau a B2 byl Familienlager,¹¹⁹ pak byl C, pak byl D a D-Lager, to byl ten kmenový Lager - Hauptstammlager, v něm byly hlavní skupiny pracujících jednotek. My chlapci jsme měli zvláštní režim. Ve dvou blocích bylo Sonderkommando,¹²⁰ tam byli lidé, kteří pracovali v krematoriu, a ten třetí blok byl izolovaný. Tam byli i lidé potrestaní za nějaké přestupky – Strafkommando.¹²¹ Na dvoře byly šibenice a jiné nástroje pro mučení a bití lidí. Vedle nás bylo komando lidí, kteří pracovali v krematoriu. K nám ze zvláštní skupiny chlapců se naopak esesáci chovali docela dobře. Dokonce nám přinesli stůl na ping-pong a hráli ho občas s námi. To bylo neuvěřitelné, taková věc v Osvětimi! Nebo jsme měli kopací míč a hráli kopanou. Když měl dorazit nějaký transport, tak museli lidé ze sousedního Sonderkommanda zapálit pece v krematoriu. Pouze několik dětí si trouflo jít dovnitř té budovy. Já jsem byl jedním z nich, protože mě zajímalo, co se tam děje. Chtěl jsem vědět, jak se tam vraždí. Seznámil jsem se s několika z těch lidí ze zvláštního oddílu a vyptával se. Divili se: „Nač to potřebuješ vědět? Beztak všichni zahyneme.“ Ale já jsem jim říkal: „Podívej se, nikdo neví.“ Tahal jsem z nich rozumu. To je neuvěřitelné, vlastně nevím proč, ale hnala mne podivná zvědavost.

Ti lidé plnili různé úkoly. Jeden spaloval mrtvá těla, druhý byl při popravách lidí, které jsem znal. Řekl mi podrobnosti, co se stalo s J. Edelsteinem a s dalšími lidmi z Terezína. Naše skupina hochů dostala zvláštní práci. Vozili jsme transportní vůz a místo koní ho táhlo dvacet chlapců. To nám poskytlo takovou příležitost, jakou nikdo jiný neměl (kromě několika velice prominentních vězňů). Chodili jsme a viděli veškeré části Birkenau a veškeré oddíly v Osvětimi. Například když se nějakému esesákovi pokazila motorka, tak jsme ji vzali a převezli. Když přivezli nějaký transport, tak ti lidé museli všechno nechat na rampě a my jsme to odklízeli. Jednou jsme nosili deky, podruhé jsme měli rozkaz rozvážet třeba chleba. Tak jsme se mohli dostat do všech částí tábora: třeba tam, kde byly jenom ženy, nebo v té době tam byli ještě na krátkou dobu cikáni. Ten tábor byl pojmenován cikánský tábor. U krematoria jsme nakládali pražce a vozili je pro bunkry, pro esesáky v jiném táboře, nebo na spálení jako otop do jiných táborů. Člověk ze Sonderkommanda nám povídal: „Kluci, když jste hotoví s prací a je zima, můžete se trošku ohřát dole v plynových komorách. Tam není taková zima. A pak pojedeme dále s tím dřevem.“ Vyptával jsem se, k čemu vše přesně slouží. Děti jsou zvědavé - jako když dostanete panenku a chcete vědět, jak funguje uvnitř. Znal jsem kápa z krematoria.

¹¹⁸ Část konc. tábora v Osvětimi nazvaná podle vesnice Březinka, něm. Birkenau.

¹¹⁹ Familienlager (něm.), rodinný tábor.

¹²⁰ Sonderkommando (něm.), zvláštní oddíl s vězni, kteří ve vyhlazovacích táborech vykonávali práci v plynových komorách a při spalování mrtvol.

¹²¹ Strafkommando (něm.), trestný oddíl.

Všude tam byly hromady dřeva. Ptal jsem se: „Na co to potřebujete? Pro kolik milionů lidí to je?“ „No, je to ještě pro takových 15 milionů.“ Já jsem říkal: „Tolik Židů na světě už ani není.“ „No, to není. Skončíme s Židy a pak přijdou na řadu Slovani.“ Nejdříve Židi a pak Slované, takový byl jejich cíl, ale k tomu už nedošlo.

Hned po válce jsem udělal přesné nákresy plynové komory včetně sprch. Ty sprchy neměly ani kropicí otvory, ty byly jenom naznačené, byl to klam. Vězni, kteří tam pracovali, mi přesně popisovali i to, jak se lidé jdoucí na smrt chovali. Byly skupiny, které až do poslední chvíle nic netušily. A s těmi, kteří už něco věděli, tam musela být mnohem větší stráž a museli je násilím do komory natlačit. Mrtvé pak vozil nahoru takový výtah. Věděli jsme, že jednou taky přijde řada na nás. Hned po válce jsem vše nakreslil a ty kresby byly tak přesné, že byly brány jako podklady pro soud s A. Eichmannem¹²² a s osvětlimskými dozorci. Nemohli nic říct, protože to byly dokumenty se svědectvím dítěte, nakreslené hned po válce, všechno bylo úplně přesné. Ty kresby jsou dnes uloženy v Jad Vašem. Když bylo v Jad Vašem zřízeno muzeum, tak chtěli, aby každý z bývalých vězňů napsal pár stránek. Řekl jsem, že nerad píšu, že jsem malíř a raději kreslím. Nahráli moje vzpomínky na kazetu – bylo to devadesát stránek textu. A když našli Eichmanna, tak probírali veškeré dokumenty a viděli: „Ach, ten může o tom něco říci a také o Edelsteinovi. Musí jít svědčit.“ Zeptal jsem se jednoho profesora, zda mám jít svědčit. To byl Hugo Bergmann,¹²³ můj moc dobrý přítel, přítel Alberta Einsteina, byl známý i v Čechách. Vlastně jsem si tak nějak slíbil, že když to přežiji, budu o všem vykládat. H. Bergmann řekl: „Jdi.“ A tak jsem souhlasil s tím, že budu svědčit.

Pochody smrti a Mauthausen

Fronta se pomalu blížila a z Osvětimi mířily transporty vězňů dále na západ, protože esesáci utíkali před Rusy. Poslední transport byl 18. ledna 1945 – to byl i můj transport. Tím začala ta nejhorší doba, pochody smrti. Šlo se dny a noci a kdo zaostával a nemohl jít dál, ten byl zastřelen. Ale my jsme měli výchovu z Terezína od Fredyho Hirsche, to nám pomohlo, protože jeden pomáhal druhému. Většinou tomu tak nebylo, ale v naší skupině děti z Terezína jsme si navzájem pomáhali.

První pochod trval asi tři dny, pak jsme se dostali do Blechhammeru. Za jeden nebo dva dny nás naložili do vagonů. Jeli jsme přes Ostravu, kde jsme se zdrželi jen krátce. Lidé, kteří šli do práce, nám házeli svoje svačiny. To bylo úžasné. Pak následoval druhý pochod až do Mauthausenu. Všecko bylo přeplněno, protože tam přicházeli vězni i z jiných táborů. Dali nás do obrovských plátěných stanů - Zeltlageru. Stany byly roztrhané, na zemi v nich bylo pouhé bláto. Tam jsem zažil kanibalismus. To byla opravdová hrůza! Tam jsem to zažil, viděl jsem to! Během bombardování spadla jedna bomba do našeho stanového tábora. Na mrtvé, co je zabily bomby a co ještě nebyli úplně vyhublí jako kostlivci... se ostatní vězni vrhali! To už byla naprostá hrůza, nechci na to vzpomínat!

¹²² Adolf Eichmann (1906–1962), německý nacistický funkcionář a válečný zločinec, jeden z hlavních organizátorů holocaustu, odsouzen a popraven v Izraeli v r. 1962.

¹²³ Hugo Bergmann (1883–1975), česko-německo-izraelský židovský filozof, člen Pražského kruhu spisovatelů, první rektor Hebrejské univerzity v Jeruzalémě.

*Pamětní dvorana v Jad Vašem. V podlaze jsou vyryta jména táborů smrti osvětlovaná věčným ohněm.
Foto z prosince r. 2014.*

Po dalším pochodu smrti jsme se dostali ještě dále do pobočného mauthausenského tábora Gunsikirchenu, to už jsme byli úplně vysílení. V posledních dnech lidé umírali na tyfus, byli jsme zavšivení, nemohli jsme se mýt, měli jsme stejné šaty tři měsíce a byli jsme úplně bez jídla. Nebyla ani tráva – vyhrabávali jsme jen kořínky.

Po osvobození

V Terezíně jsem byl od roku 1942 do 1943 a pak jsem byl deportován do Osvětimi, kde jsem byl až do ledna 1945. Pak nastaly pochody smrti do Mauthausenu, do Gunsikirchenu, kde jsme byli 5. května osvobozeni Američany. V posledních dnech války jsem dostal tyfus. Ve velmi zuboženém stavu mě a kamaráda Wolfiho našel jeden americký voják. Naštěstí nás odvezl do civilní nemocnice, kde jsme tyfus přežili. I tak jsme ale vypadali jako chodící mrtvoly! Když jsme se trochu zotavili, vydali jsme se na cestu. Chtěli jsme se dostat do Švýcarska, které jsme měli naivně spojeno s dostatkem všeho – ze Švýcarska přece přicházely balíčky s čokoládou a kakaem!

Dostali jsme se ale jen do Vídně na československou ambasádu. A pak nás odvezli zpátky do vlasti, museli jsme ale čekat nějakou dobu, než pro nás přijelo auto. Já a Wolfi Adler jsme se dostali do Prahy, přišli jsme mezi prvními dětmi a nevěděli jsme vůbec, kam máme jít. Byli jsme ještě velmi slabí a zoufalí ze své situace. Wolfi byl Pražák, já jsem byl Ostravák. Wolfi byl

syn rabína a moc pobožný člověk. Proto rozhodl, že půjdeme na židovskou obec. Když jsme se tam dopravili, tak bylo ještě zamčeno, bylo před osmou hodinou. Přišel nějaký pán a řekl nám: „Je mi to moc líto, ale začínáme od nuly, takže vám nemůžeme nic nabídnout. Já jsem se taky právě vrátil z Terezína. Je tu ale jeden úžasný člověk. Jmenuje se Přemysl Pitter a ten organizuje ozdravovny, aby mohl do nich přijmout své bývalé chovance, kteří se budou vracet z koncentráků. Myslel také na děti z Lidic, na ty malé, které měly být germanizované. Já mu zatelefonoju a jsem si jistý, že někoho pošle a vezme vás hned do těch domovů pro děti.“ Za nějakou hodinku přijel vůz a vzal nás do Milíčova domu.

Pak nás převezli do zámeckých ozdravoven. První byl zámek v Kamenici a druhý zámek, kde jsme bydleli delší dobu, byl Štířín. Brzy přivezli jiné děti z jiných koncentráků, například děti, které zůstaly v Osvětimi. Byly mezi nimi takové, které ani nevěděly, jak se jmenují, kdo jsou. Pěti, šestileté.

Co vlastně pro nás P. Pitter udělal? Představte si děti, které toho tolik prožily a znaly jenom nenávist a zlo. Náhle přišly do atmosféry lásky. To je neuvěřitelné. Pitter nebyl misionář, ale on a všichni jeho spolupracovníci nás jaksi pomalu přiblížili k něčemu novému, k něčemu lidskému, protože my jsme nikomu nevěřili. Proč by měl někdo, hlavně ne-Žid, být dobrý? Tak jsme se po našich zkušenostech ptali sami sebe. Každý nás chtěl jenom zabít, ublížit nám. Teď najednou tady byl člověk, který myslel jen na naše dobro.

Přemysl Pitter a pobyt v ozdravovnách

Pitter byl charismatický člověk. Měl jsem to štěstí, že jsem mohl v zámčích zůstat nějakou dobu. Většina židovských dětí zůstávala dva tři měsíce a pak pro ně někdo přišel, nebo jely přes Německo do Izraele. Já jsem tam zůstal, myslím, do března. To znamená od června 1945 až do března 1946. Měl jsem větší příležitost, blíž poznat jak Pittra, tak i jeho spolupracovníky. Pamatuji si dobře na profesorku Otu Dürrovou, která mi dala poprvé nějakou dřevěnou loutku, abych ji nakreslil, mám vše do dneška schované. Všichni, kteří P. Pittra poznali blíže, potvrdí, že to byl mimořádný člověk. Dobrota a čistota byla ve všem, co dělal. Nebyl vychovatelem, který jen dělá svoji práci a hotovo – „dneska je neděle, já jedu domů a mějte se fajn“ – nýbrž se snažil dát každému dítěti naději a víru v dobro a lásku. Bylo jasné, že jak myslí, tak i žije. A tak se choval ke každému člověku. Naše nedůvěra k lidem pomalu mizela, protože jsme viděli, že jsou i jiní lidé. P. Pitter byl jedním z těch úžasných příkladů, který nám vrátil víru v člověka. Jedna z kreseb, kterou jsem mu věnoval, je teď v Jad Vašem.

Na sobě jsme měli po příchodu do ozdravoven hadry. Měli jsme jen to nejnnutnější. Dobře si pamatuji na první kalhoty, které jsem dostal u Pittra – byly to nějaké krátké kalhoty, co v nich snad chodili příslušníci

J. Bacon v r. 1946.

Hitlerjugend. Tehdy byl ještě velký nedostatek všeho, teprve později jsme dostali šaty z Ameriky. P. Pitter a jeho spolupracovníci pro nás museli vše pracně shánět.

Neměli jsme ještě tolik fyzické síly. Byli jsme ještě dosti slabí. Já jsem vážil po osvobození čtyřiatřicet kilo. A to mi bylo skoro 16 let! Ale děti i mladí lidé se rychle zotavují. Nejdříve se P. Pitter a jeho spolupracovníci starali o to, abychom se uzdravili. Někdy jsme jeli do Prahy k lékařům či k zubaři na prohlídky. Když nám bylo lépe, připravili pro nás různé programy. Trochu tělocviku, nějakou návštěvu v okolí nebo jsme se koupali v jezírku. Také jsme v parku a v okolí Štířína po dešti sbírali houby. Bylo tam plno lesů. Hodně jsme zpívali. Na štířinském zámku to vůbec bylo pro nás zvláštní. Přesně si pamatuji, jaké to bylo, poprvé jít v síni zámku u stolu jako člověk. A najíst se do sytosti! A také ty krásné lustry! Jen škoda, že dřív než my, tam byli Rusové s koňmi a stříleli do figurek z porcelánu. To bylo zvláštní, na jedné straně přepych, a na druhé straně poničené věci.

Pitter pro nás připravoval i besídky. To bylo pro nás něco nového, že nám něco vykládal, třeba nějaký biblický text. Je třeba znovu říct, že nikdy nebyl misionářem! My, bývalé děti z ozdravoven, víme přesně, co pro nás Pitter udělal. Zvlášť když jsem porovnal naše osudy s osudy jiných kamarádů, kteří nebyli v ozdravovnách a neměli na několik měsíců možnost doopravdy si odpočinout... Na tyto chlapce a děvčata se navalilo spousty starostí s ubytováním, jídlem a úřady. A pak přišla doba, kdy je začali oslovovat různí lidé z Izraele a taky z jiných míst: „Pojď k nám. U nás to budeš mít lepší. Přidej se k našemu hnutí.“ Od začátku jsem jim nedůvěřoval, protože jsem tušil, že to jsou lidé, kteří mají jenom zájem získat dalšího člena. To Pitter byl mimořádný, celá skupina jeho spolupracovníků žila v tom stejném duchu. Všecko dělali celou duší. To člověk hned vycítí, když někdo s vámi mluví s opravdovým zájmem. U Pittra děti hned poznaly, že mluví s nimi a ne nad jejich hlavami. Já tomu říkám, že on byl jeden z těch příkladů, že člověk může být člověkem. A když já říkám člověk, tak to je něco úplně to nejvyšší, čeho můžeme dosáhnout. Mezi vychovateli byl Zdeněk Teichman. Byl architektem a v ozdravovnách pomáhal se všemi těmi praktickými věcmi. S jeho dětmi jsem stále ve spojení.

Vychovatelé brzy rozpoznali moje nadání a poslali mě k dr. Voglovi. Byl jedním z těch lékařů a advokátů ze začátku 20. století, kteří měli úžasnou humanistickou výchovu a byli všestranně vzdělaní. Dr. Vogl přežil hrozné ghetto v Lodži. Měl velký zájem o hudbu, napsal o hudbě knihu, maloval akvarely a kreslil. Dr. Vogl byl lékařem pro všechny zámecké ozdravovny. Spolu s dalším vychovatelem H. G. Adlerem¹²⁴ poznali, že jsem nadaný, tak mě vzali k jednomu profesorovi – významnému malíři Willy Nowakovi z pražské Akademie výtvarných umění. Už byl tehdy v důchodu, ale začal mě privátně vyučovat. H. G. Adler a dr. Vogl mi také dávali lekce z teorie a dějin umění. Já jsem o umění neměl vůbec žádné povědomí, znal jsem asi tři, čtyři jména nějakých malířů. Židi nesměli chodit na výstavy, to bylo zakázáno. „Židům vstup zakázán“, tak se to všude psalo. Adler šel se mnou poprvé do muzea, nebo do knihovny. To byl pro mě úplně nový svět. Nebo návštěva galerie – spěchal jsem, abych si stihl prohlédnout co nejvíce obrazů. Adler mi říkal: „Ne, teď tady budeš stát 15 minut před jedním obrazem. Prostě

¹²⁴ Hans Günther Adler (1910–1988), německy píšící židovský filozof, sociolog, historik, teolog, spisovatel a básník nar. v Praze, prošel Terezínem a Osvětimí. Po r. 1947 žil ve Velké Británii, zde napsal většinu svých děl: asi neznámější jsou jeho rozsáhlé spisy o Terezíně a mašinérii holocaustu vůbec (trilogie *Terezín 1941–1945. Tvář nuceného společenství*).

Děti z Terezína v parku zámku Olešovice v srpnu 1945.

se na něj jen dívej.“ Myslel jsem, že je to blázen – co se dá vidět na jednom obraze celých 15 minut? To ale bylo poprvé v životě, že jsem náhle viděl víc detailů, víc a víc! Víím přesně, který obraz to byl. Byl to El Greco¹²⁵ a pak ještě jeden malý obraz od Rembrandta.¹²⁶ Nezapomenutelný zážitek. Dr. Vogl mně zase vykládal o architektuře. On byl úžasně chytrý člověk. Poznal, že chci vědět vše o umělcích, ale nezačal hned s uměním, malířstvím, nýbrž s architekturou, s hudbou a literaturou. Dobře si pamatuji, co jsem si myslel o architektuře. K čemu je to dobré? Člověk přece bydlí a hotovo, myslel jsem si. Ale že jsou nějaké proporce, vůbec jsem neměl zdání, co to je. A Willy Nowak mi poprvé vykládal, jak se proporce studují. No, a já jsem to vzal velice vážně a hned jsem začal studovat lidi v okolí. K W. Nowakovi jsem musel jet autobusem plným lidí a vedle mě byla nějaká mladá dívka. Já jsem byl mladý hoch, bylo mi šestnáct, díval jsem se na ni upřeně, studoval jsem ji. Když jsme vystoupili, tak říkám: „Promiňte, že jsem na vás tak hleděl... já vás nemiluju, já jsem jen studoval Vás a Vaše proporce.“ Musela si myslet, že jsem blázen!

Na Štíříně jsem maloval jezírko a celý zámek. Prosil jsem i děti v ozdravovnách, aby mi seděly, že je chci nakreslit. V zámeckých ozdravovnách jsme si museli zvyknout na úplně jiný

¹²⁵ Doménikos Theotokópoulos známý jako El Greco (španělsky Řek) (asi 1541–1614), malíř řeckého původu, známý jako představitel španělského raného baroka.

¹²⁶ Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669), nizozemský malíř, kreslíř, grafik a rytec, jeden z nejlepších malířů a grafiků západního umění.

P. Pitter s dětmi v parku na jaře r. 1946.

život, náhle se někdo o nás staral, pomalu přicházeli ostatní kluci a děvčata, kteří přežili koncentráky. Taký přišly polské děti. To bylo pro nás něco nového. A sice, jak se dostali Poláci do Prahy? Hned po válce pokračovaly v Polsku násilnosti, protože ti, kteří se vrátili, chtěli jít zpět do svých bývalých bytů. Zažívali násilí ze strany ostatních obyvatel, ale slyšeli o tom, že v Čechách je to úplně jiné. Že tam není takový antisemitismus a nejsou pogromy.¹²⁷ Pitter je ovšem jako všechny děti, které potřebovaly pomoc, vzal k sobě do ozdraven. Dalším důkazem

¹²⁷ Pogromy byly rasové nepokoje a násilí zaměřené proti Židům, ke kterým často docházelo ve východní Evropě.

této pomoci bylo i to, že se staral nejen o židovské děti z lágrů, nýbrž také o německé děti. V té době to byla velká výjimka. Já si ještě pamatuji, že v Praze hned po válce bylo nebezpečné mluvit německy, protože by byl člověk zbit nebo by dopadl ještě hůř. Obyvatelstvo německého původu pak úřady umísťovaly do internačních táborů. Pitter jako zmocněnec Ministerstva sociální péče mohl do těch táborů jít a vybrat ty nejhorší sociální případy, malé německé děti, mnohé z nich byly také sirotci nebo se ztratily svým rodičům... Německé děti pak ubytoval vedle nás. Já o tom rád vykládám, protože v té době udělat něco takového, že se někdo staral o bývalé židovské vězně, ale zároveň taky o bývalé členy Hitlerjugend, to... to nikdo nemohl pochopit! Nikdo nevěřil, že nebyly mezi námi žádné hádky a sváry. A Pitter tohoto dosáhl! Pro všechny děti bez rozdílu sháněl teplé šaty a lepší stravu. Já vím jenom o Pittrovi a o bývalém hlavním rabínu z Německa, Leo Baelckovi,¹²⁸ který je dneska světoznámý, že pomáhal stejným způsobem hned po válce, když byl osvobozen z Terezína. Obstarával díky svým mezinárodním stykům hlavně v Americe prádlo a jídlo pro všechny děti – i pro německé děti! To je přeci opravdová lidskost, nenechat se zaslepit nenávistí!

Nenávist a pomsta?

Díky svým zkušenostem jsem byl po osvobození vlastně takové předčasně zestárlé dítě. Ale přesto jsem byl dítě. V lágru jsme neznali dobré Němce. My jsme mysleli, že všichni Němci – jsou jako příslušníci SS,¹²⁹ znali jsme jenom ty nejhorší ... Nenáviděli jsme je! Terezín, a zvláště Osvětim a Mauthausen, to pro nás představovalo Němce. Jako děti jsme přemýšleli, co s nimi uděláme, pokud to vůbec přežijeme. A vím přesně, o čem jsme jako děti fantazirovali – že postavíme zeď kolem celého Německa a necháme Němce vyhladovět a hotovo. To byla naše pomsta. Ale v okamžiku, když vidíte trpět dítě ... Myslím, že člověk, který zažil to, co jsme zažili my, má mnohem více pochopení pro bližního, než někdo, kdo žil normálním životem. Německé děti žily dlouhou dobu pod vlivem nacistické propagandy a antisemitismu. Poznal jsem několik lidí, kteří pracovali s námi a taky u německých dětí. To byl například dneska hodně známý spisovatel a historik H. G. Adler,¹³⁰ kterého jsem pak poznal mnohem blíž. Nejvíce naši výchovu v ozdravovnách ovlivnil P. Pitter. My, židovské děti a mládež, jsme po válce nikomu nevěřili. Proč by na nás měl být někdo hodný? Každý nás chtěl jenom zničit. A najednou tady byl někdo – P. Pitter, který nic nechtěl, jenom byl úžasně milý a otevřený. A nejenom mluvil, ale vše naplňoval v každodenním životě. Je příkladem toho nejlepšího, jakým člověk může být.

¹²⁸ Leo Baelck (1873–1956), vrchní berlínský rabín, pomáhal ostatním Židům včas emigrovat z Německa, r. 1943 deportován do Terezína, zde zůstal i po osvobození a pomáhal nakaženým tyfem, později žil v Anglii u dcery.

¹²⁹ SS – nacistická ozbrojená organizace Schutzstaffel (Ochranný oddíl), vznikla v r. 1923 jako osobní stráž Adolfa Hitlera, postupně zcela ovládla bezpečnostní aparát, byla pověřena likvidací skutečných i domnělých nepřátel nacistického režimu, hlavní měrou se podílela také na holocaustu. V čele SS stál od r. 1929 Heinrich Himmler.

¹³⁰ Hans Günther Adler (1910–1988), německy píšící židovský filozof, sociolog, historik, teolog, spisovatel a básník nar. v Praze, prošel Terezínem a Osvětimí. Po r. 1947 žil ve Velké Británii, zde napsal většinu svých děl: asi neznámější jsou jeho rozsáhlé spisy o Terezíně a mašinérii holocaustu vůbec (trilogie *Terezín 1941-1945. Tvář nuceného společenství*).

Nám vlastně scházelo takové to tradiční dětství. Asi jsme byli někdy trochu divocí, ale na druhé straně jsme byli rozumní. Také jsme psali básničky. Schoval jsem si básně jednoho kamaráda, ten je teď doktorem v Londýně, a když přišel na návštěvu, tak jsem mu je ukázal. Další kamarádi Wolfi Adler a Míša Kraus napsali hned po válce deníky a ty deníky byly přeložené do češtiny. V koncentracích byli i Tommy Fantl, který byl později filmařem v Německu. Pavel Kohn, který přišel o něco později a jakýsi Steiner – ten se vystěhoval do Mexika. Ještě dnes dělá průvodce Mexičanům, kteří chtějí vidět Terezín a Osvětim.

Se svými kamarády z Terezína jsem celou dobu do dneška v kontaktu. Byli jsme a stále jsme přátelé, a potom mě z lidského hlediska hodně zajímalo, co se s každým stalo. Jaký to na ně mělo všechno vliv, i na jejich rodinné zázemí – zajímala mě ta psychologie. Děti, které se dostaly po konci války do Ameriky nebo do Kanady, těm se dařilo dobře. Ti lidé tam měli všechno, co by člověk jen mohl chtít, mohli studovat, měli dost peněz. Ale v jisté době, když jejich děti byly ve stejném věku, jako když jsme byli my v lágru, mi náhle začali psát: „Já jsem tak sám, nikdo mi nerozumí. Ani moje žena, ani moje děti.“ To asi způsobilo to trauma holocaustu, protože ve svých dětech najednou viděli sebe v té době, když byli v koncentráku.

Do Izraele jsem přišel legálně v březnu 1946. O několik měsíců později jsem začal studovat na Akademii Bezalel. Studoval jsem tam několik let a pak jsem na půdě akademie třicet pět let vyučoval malbu. Pitter mi ještě v ozdravovnách napsal doporučení – v té době, když někdo jel do ciziny, tak dostal nějaký doporučující dopis pro nějakou důležitou osobnost. Dal mi dopis pro profesora Kestenberga – to byl velký pianista a hudební pedagog. Musel utéct jako „degenerovaný Žid“ z Německa. Vyučoval například i hluchoněmé, dali ruce na klavír, aby cítili ty vibrace. Profesor Kestenberg byl žákem Busoniho, který se vzdělával u samotného Ference Liszta.¹³¹ Další člověk, pro kterého jsem měl doporučující dopis, byl profesor Hugo Bergmann. Ten se zase znal s prezidentem T. G. Masarykem. To byl také jeden z těch velkých respektovaných humanistů.

Hugo Bergmann byl taky tak skromný, jako byl Pitter. Ke každému člověku se choval s největší úctou – ať už to byl třeba zahradník nebo profesor či nějaký žák. A byl pokorný. Když se ho na něco nějaký žák zeptal – rektora hebrejské univerzity – odpověděl například: „Víš, já nevím, ale podívám se doma do knihovny a snad ti dám příště odpověď.“ Tak skromně jedná jen velký člověk. Nebo když jsem profesoru Bergmannovi napsal z ciziny lístek, bylo na něm jenom pět vět. On si ale udělal čas a dlouze mi odpověděl. A stejně tak jeho přítel profesor Buber. Tak to byli velcí humanisté, kteří se narodili ještě v 19. století, a já jsem měl to úžasné štěstí je poznat.

Také jsem svým studentům uváděl příklad, že člověk může svůj talent využít různým způsobem. Mezi francouzskými vězni v Osvětimi byl jeden, dnes bychom řekli mafíán. Byl velmi inteligentní, asi o deset let starší než já, bavil se se mnou o filozofii, o Spinozovi¹³² apod. Tak ten mě také učil, jak se krade. Třeba mi ukázal, jak umí rychle ukrást plnicí pero. To byla vzácná věc, protože obyčejní vězni v koncentráku nesměli mít žádné psací potřeby, to mohl mít jen písař nebo nějaký funkcionář. Tak k jednomu takovému šel a již v tom okamžiku, když mu

¹³¹ Ferenc (Franz) Liszt (1811–1886), rakousko-uherský klavírní virtuóz a hudební skladatel, představitel romantismu. Jeho hlavní díla patří do tzv. novoněmeckého hudebního stylu.

¹³² Baruch Spinoza (1632–1677), holandský filozof židovského původu.

J. Bacon a další z židovských „děti P. Pittra“ David Jakobovič během začátků života v Izraeli v r. 1950.

poklepal na rameno, to pero měl, o dvě vteřiny později už ho měl v botách, pak s tím člověkem ještě mluvil půl minuty a šel v klidu pryč. Tak to bylo jednoduché...

Byl talentovaný, ale ten talent využil špatným směrem. Říkal jsem studentům, že když má člověk dlouhé prsty a je šikovný, tak může hrát na klavír nebo být chirurgem nebo být zlodějem. Ale to záleží na člověku, všichni se můžeme svobodně rozhodnout, jak využijeme náš talent. Jako ta německá filmařka Riefenstahlová,¹³³ tak ta měla taky úžasný talent, ale sloužila Hitlerovi. Výtvarník může kreslit pro propagandu nebo něco smysluplného tvořit. Záleží na rozhodnutí každého člověka.

Také jsem zažil zvláštní situaci s esesačkami. Ty se někdy chovaly hůř než muži z SS. Jednou jsem byl v ženském táboře, viděla mě tam právě jedna esesačka a povídala mi: „Pojď sem! Sedni si.“ A dala mi hrnec, dvoulitrový hrnec se sladkými nudlemi. Jez! Proč to udělala? Že si mě vzala do toho bloku – sedni a jez! To bylo něco nepředstavitelně dobrého, ty nudle s cukrem! Tím jsem ale také chtěl ukázat, že každý, i ten nejhorší člověk, nejhorší esesák, může mít v sobě jiskru něčeho dobrého... Nebo jeden esesák, o kterém jsem později svědčil ve Frankfurtu, když byl zahájen proces proti dozorcům z Osvětimi. Jmenoval se Baretzki, to byl známý esesák, mlátil lidi až do krve. Jednou v noci přišel, vybral deset lidí a odvedl je nahoru k vratům, kde stáli

¹³³ Leni Riefenstahlová (1902–2003), německá filmová režisérka, herečka a fotografka. Přes pokrokový a novátorský přístup k natáčení filmů vzbuzuje její tvorba kontroverzní reakce z důvodu podílu na propagaci nacistického Německa.

esesáci. Vybral také mě. Báli jsme se, co s námi bude, zastřelí nás? Vzal salám, ukrojil z něho deset kousků, pro každého vězně jeden. Tak i v něm byl nějaký záblesk dobra, kdo ví?

Šance na přežití

Jaké měli vězni šance na přežití? To bylo individuální, pokud byl člověk silný a měl dobrého kápa, který moc lidí nebil, tak mohl žít několik měsíců. Ale většinou byli vězni zavražděni bezprostředně po příchodu do tábora. Ti z židovských vězňů, kteří nějakou dobu přežívali, tak to byli buďto lidé s nějakou funkcí v koncentráku, nebo měli známosti a dostali trochu více jídla. Nebo to komando, kde pracovali, nebylo tak hrozné. Mohli si něco vzít, tomu se říkalo „šlojzovat“, nějak se třeba najíst chleba nebo vzít nějakou nať na poli. Ale jako Žid neměl člověk žádnou perspektivu, protože časem všichni Židé museli býti vyhlazeni. Nakonec nastal chaos, transporty smrti, to byla hrůza. Člověk, který už nebyl v dobrém fyzickém stavu, tak ten nemohl vydržet dva dny a dvě noci jít a jít tak, jak nás hnali. A ti, kteří zůstali v zadu, tak byli bez milosti zastřeleni. Byla to taková hrůza, že jsem si říkal: „Chvála Bohu, že táta šel do plynu, protože tohle se nedá vydržet.“ Tátovi bylo přes 50 let. V Osvětimi to už byl starý člověk. To by nevydržel a ty útrapy byly hrozné. Ale my kluci jsme drželi pospolu, když byl někdo slabý, tak ho z obou stran někdo podepřel.

O tom jsem taky hodně přemýšlel, co vlastně znamenalo kamarádství v lágru? Kamarádili jsme se už v Terezíně, když jsme bydleli společně a měli jsme ještě nějakou výchovu. My kluci jsme měli mezi sebou bratrské vztahy. Ale když je člověk v koncentráku a nemá nikoho, na koho se může spolehnout, tak to je moc těžké.

Od té doby, co jsme poznali celou tu vyhlazovací mašinerii, jsme nemohli plakat. Tak jsme to cítili: jsme my a pak ten další svět. Starali jsme se jenom o sebe, když někdo třeba byl nemocný, tak jsme mu mohli dát poslední kousek chleba a vyměnit za nějaký sulfát nebo aspirin a zachránit ho. Ale nikdo jiný by to neudělal – jenom naše skupina. Že dáte někomu poslední kousíček chleba – to nebylo obvyklé. Takové přátelství mezi ostatními vězni nebylo.

Také si pamatuji, kdy jsem zjistil, že jsem opět schopen normálních emocí. To bylo až v Izraeli, když jsem studoval na akademii. Zemřel náš oblíbený učitel. Vrátil jsem se ze hřbitova a řekl jsem si: „Ach, díky Bohu, už jsem zase člověk.“ Mohl jsem poprvé - asi pět let po válce - zase plakat. Vzpomněl jsem si na první pohřeb, který jsem viděl po osvobození, když už jsem byl zpátky ve vlasti. Rakev byla na pohřebním voze, táhly ho tři páry koní, hrála muzika a já jsem se začal smát a říkal si: „Ti lidé jsou blázni! Jeden mrtvý a takovou tralalá z toho dělají.“ To bylo tím, že jsem ještě před měsícem viděl hromadné hroby a lidi umírající hladem. V Mauthausenu a v Gunskirchenu byla smrt neustále přítomná. A teď, jeden člověk – jeden člověk! – a kvůli němu celá ta paráda s koňmi a s muzikou, to jsem vůbec nemohl pochopit.

Já jsem si po válce jako téměř šestnáctiletý kluk myslel, že když o tom všem, co jsem zažil, budu vykládat, tak lidi budou lepší. Tak to byla taková dětská představa. Myslel jsem, že musím mluvit za přátele, kteří nepřežili nebo byli zavražděni, protože to je moje povinnost. Ale pak jsem viděl, že je to nemožné, že nemůžu lidem popisovat vše, jak to bylo. Byl jsem tak realistický, vykládal jsem, jak velké byly plameny v pecích – a další podrobnosti, ale to lidé nemohli snést. Tak jsem toho nechal a kreslil jsem nebo jsem psal pro sebe. Ti lidé, kteří přežili, museli začít žít normální život, to ale nešlo tak lehce. Společnost v Evropě byla mravně dole.

Celá atmosféra po válce byla prolhaná, panovala nedůvěra. Proto byl pro nás P. Pitter takovým zjevením. Cítili jsme, že mu můžeme důvěřovat. Představoval lásku a dobro – bez podmínek. Měli jsme příležitost osvobodit se z negativní válečné atmosféry a tím nám všem Pitter – nejenom mně – úžasně pomohl.

Nějak jsme se museli vypořádat s minulostí, zdálo se nám o krematoriu, o transportech. To trvalo roky. Měl jsem štěstí, že jsem to mohl nakreslit. Ti, co přežili, chtěli většinou své vzpomínky potlačit a zapomenout, aby je to netrápilo. Toužili po normálním životě, rychle vydělat peníze, studovat a oženit se. Jiní usilovně budovali kariéru, jeden chtěl být pianista a podařilo se mu taky udělat kariéru. Další z bývalých vězňů musel v lágru chodit s kýblem k novým transportům a brát od lidí všechno zlato, stříbro a další cenné předměty. A to je paradox! Když jsem ho potkal za několik desítek let – víte, co dělal? Stal se jedním z největších a nejbohatších světově známých klenotníků. Žil v Monaku, byl sběratelem starožitností a říkal: „Jo, jo, když jsem byl mladý, tak to byl můj sen. Že když to přežiju, budu mít víc stříbra

a zlata než ten esesák.“ Tak ten dětský podvědomý sen nakonec uskutečnil. Další geniální kluk, který se zajímal o matematiku a techniku, jmenoval se Weinberg, se stal profesorem a členem největších vědeckých společností v Londýně, udělal velkou kariéru. Byl úžasně milý a vždycky skromný. Wolfi Adler byl syn rabína a říkával: „Když to přežiju, tak budu taky sloužit Bohu jako můj otec.“ Vystudoval teologii a stal se rabínem.¹³⁴

Já jsem se nikdy nezajímal o politiku. Cítil jsem se jako Žid, ale naše rodina nebyla ani politicky, ani nábožensky orientovaná. Již během dospívání mi bylo jasné, že nejvíc ze všeho chci malovat. Bylo mi vlastně jedno, kde to bude. Po osvobození, když jsem byl ve Štiríně v ozdravovně, přijela tam nějaká delegace z ministerstva. Slíbili mi, že budu moci studovat. A pak bylo pomalu obnoveno spojení mezi státy a já mohl kontaktovat moji sestru. Ta jediná mi zůstala z celé rodiny, protože se ještě před válkou jako asi dvanáctiletá mohla vystěhovat do Palestiny. Dozvěděl jsem se, že jsou umělecké školy i v Palestině, v té době ještě nebyl Izrael. Palestinu tehdy spravovali Britové.

J. Bacon spolu s manželkou Leah v r. 1969.

¹³⁴ Rabín je vysokou náboženskou autoritou v judaismu.

Štířín jsem opouštěl v době, kdy židovské děti většinou odjížděly, zůstaly tam pak německé děti. Úplně opuštěným dětem nacházeli Pitter a jeho spolupracovníci náhradní rodiny. Pak jsem si s P. Pittrem hlavně dopisoval. Když jsem odjížděl ze Štířína, tak jsem byl ještě asi týden v Praze v Belgické ulici, to si pamatuji, tam soustřeďovali všechny děti, které jely do Izraele. Dnes už přesně nevím, ale Britové uvolnili třeba pouze dvacet certifikátů pro mládež od 12 do 17 let. To bylo něco jako vízum, povolení k cestě do Palestiny. Myslím, že ta neuvle povolit Židům vystěhování do Palestiny byla způsobena arabskou politikou. Hodně ty certifikáty získávaly polské děti. Já jsem měl štěstí, povolení jsem získal, tak jsem mohl jet. Cesta byla docela složitá. Někteří museli strávit půl roku na Kypru. To bylo také britské území. Jen pomalu a obtížně se dostávali pak do Palestiny, od roku 1948 to byl Izrael. Nikdo neměl peníze, všichni byli chudí. Mě zajímalo hlavně to, abych se naučil kreslit a malovat. Chtěl jsem se stát svědkem osudů všech těch, kteří nepřežili. Zní to pateticky, ale já jsem měl velmi silný pocit, že je to moje povinnost, splátka za to, že jsem přežil.

Když jsem přišel do Izraele, hned se mě ptali, do jaké politické strany se chci přidat? Napravo - tam to budeš mít tak, nalevo - tam to budeš mít jinak. První měsíce jsem byl v takové organizaci, která se starala o mládež a vysílala je do zemědělských kibuců.¹³⁵ Ale já už jsem měl doporučující dopisy od různých lidí, toužil jsem po umělecké dráze. Těch několik měsíců, kdy jsem se měl učit hebrejsky a připravovat na práci v zemědělství, tak mi nedali – dneska se tomu směji – žádnou těžkou práci s lopatou. Mysleli, že když budu mít mozoly, tak nebudu moci dobře kreslit, což je ale nesmysl. Tak mě dali do zahrady ke květinám. Pak jsem asi po dvou měsících odjel do Jeruzaléma a nastoupil na školu. Pět let jsem studoval a pak tři roky v cizině – v Londýně, v Paříži a později v New Yorku. Během prvních let jsem se ve své tvorbě snažil vyrovnat s minulostí, moje práce jsou v majetku různých muzeí a také v památníku Jad Vašem. Později jsem se chtěl jako malíř a kreslíř vyvíjet dále. Učil jsem 35 let na výtvarné akademii, mám tři děti. Dcera z prvního manželství žije v Londýně a dva synové – už jsou čtyřicetiletí – žijí v Izraeli. V Londýně mám dvě vnučky. Jezdím buď já za nimi nebo přijíždějí k nám jako celá rodina.

Když můžu, tak kreslím, protože to mi dělá radost. I když už jsem v penzi, tak ještě maluji a snažím se být aktivní.

Vztah k židovství

Žiju v Jeruzalémě, to město miluji, znamená pro mne velmi mnoho. Současná politická situace je hodně složitá.

Nějakou dobu jsem vedle malířství a umění studoval i filozofii a teologii. Hodně mě vedle P. Pittra ovlivnili profesori H. Bergmann a M. Buber. To nebyli sionisté¹³⁶ v tom smyslu jako dneska. Ti měli mnohem větší univerzální smýšlení. Zabýval jsem se také hinduismem a budhismem. Člověk pak zjistí, že každá víra má své jádro. Každý z nás se narodí do určité kultury vymezené jistými pojmy, a když pak získá větší rozhled, vidí, že je to stejné u jiných, ale s jistou

¹³⁵ Kibuc, zemědělská kolektivní osada v Izraeli.

¹³⁶ Sionista, stoupenec programu, který má za cíl přesídlení Židů do země izraelské (Erec Jisra'el) a vybudování a udržení židovského státu, národního státu Židů.

obměnou. Jeden tomu říká tak, ten druhý tomu říká jinak. Člověk se může učit od všech. A pak se člověk ptá, co můžu udělat já? Jaký si vybrat cíl, jak ho uskutečnit v životě, jak uplatnit svoje schopnosti? Mým cílem je mluvit s dětmi a mladými lidmi. Je důležité vysvětlovat, že koneckonců jsme všichni stejní. Nenávist nemá smysl, je lepší to odlišné poznat, a když člověk něco pozná, tak už nemůže tolik nenávidět. Hlavní je mít lidský postoj a vést dialog s bližním. Bližní je vždycky jiný, ale přesto máme všichni něco společného. V poslední době jsem hodně pracoval s německými skupinami. Němci vysílají do Izraele skupiny dobrovolníků na jeden rok, hlavně studenty. Pracují jako dobrovolníci v různých zařízeních - jako např. Jad Vašem. Nebo pracují v domech pro seniory, nebo v nějaké knihovně. Zajímají se také o politickou situaci na Středním Východě, o vztahy s Araby.

Než jsme jeli do Terezína, můj táta musel chodit na veřejné práce, odklízal třeba sněh. Byl už starší pán. Když jsem se po válce vrátil z lágru, viděl jsem Němce, starší lidi, a ti museli dělat tu stejnou práci, jako dělal můj táta. Napadlo mě: „Á, já jsem přišel z koncentráku, nikdo mi nic neřekne, vezmu kámen, hodím ho po nich a pomstím se.“ Pak jsem si ale pomyslel, že se ti lidé třeba vůbec ničím neprovinili. Co to je nenávist? Má vůbec smysl? A když hodím po někom kámen, zlepší se něco? Můj otec snad obživne? To je přece ďábelský kruh nenávisti, protože když někdo na někoho hodí kámen, tak ten zase bude dále házet kamení na někoho jiného. Co doopravdy působí pozitivně na druhé? Dialog. Tento přístup se mi nejvíce osvědčil při práci právě s německou mládeží. Ovšem to už nejsou nacisti. Když stráví dobrovolnický rok v Izraeli, tak z nich určitě nebudou ani antisemité. Takováto práce vychovatele mě moc těší.

Věřím, že každý člověk cítí, když ho ten druhý považuje za člověka jako je on sám. To může změnit spoustu věcí na světě. To se dá uskutečňovat i v každodenním životě. Ale je to strašně těžké. Lidé chybují a zneužívají svůj talent. Musíme se snažit a každý den hledat to dobré v nás.

Namaloval jsem pochopitelně i hodně obrazů, které nemají nic společného s koncentráky. Ty jsou nyní v Britském muzeu, ve Victoria and Albert Museum v Londýně a v privátních sbírkách tady v Izraeli i jinde ve světě. Velkou sbírku mých věcí mají ve Würzburgu, v Německu. Dopisy, které jsem si vyměňoval s H. G. Adlerem, jsou uloženy v muzeu ve Wartbachu. To je docela zajímavé, protože se jedná o korespondenci, kdy si vlastně spolu na začátku dopisovali šestnáctiletý kluk s dospělým vychovatelem. V Německu mě také za práci s mládeží vyznamenali záslužným křížem.

Pro popírače holocaustu, kteří tvrdí, že vlastně Židé systematicky likvidováni nebyli, mám jedinou odpověď: ti, kteří nechtějí, tak jim můžete vykládat, co chcete, oni budou říkat, že

J. Bacon v r. 1971.

J. Bacon v r. 1980.

Pohled na instalaci obrazu J. Bacona věnovaného památce P. Pittra („Člověku, který mi vrátil víru“) v expozici památníku Jad Vašem v Izraeli. Foto z prosince r. 2014.

země není kulatá, nýbrž je rovná. Já těmto lidem říkám, že jsou „takzvaní“ - „so gennante“. Pobožní nejsou vlastně vůbec pobožní, jsou to politikové a používají Boha pro své cíle. A ti ctižádostiví, kteří šli do politiky, tak ti používají jako nástroj moc a peníze. Já vlastně politice vůbec nerozumím, nerozumím té lidské nenávisti, proč se lidé navzájem nenávidí a zabíjejí se. Morálka nemá nic co dělat s politikou. Ale je naděje, že lidé, kteří se zabývají například výchovou, tak ti mohou hlavně mládež přivést k samostatnému myšlení.

Já vlastně ani do dnešní doby nevím, proč se zrovna mně podařilo přežít. Myslím, že život má smysl, ale někdy tak hluboký, že ho člověk neodhalí. To je jako se zázrakem. Většina lidí si myslí, že zázrak je něco převratného, co se přihodí pouze výjimečně. Ale můj skvělý učitel M. Buber měl krásnou definici: zázrak je každodenní událost. Vše, co člověka přivede k jinému nahlížení na úplně běžné každodenní věci – to je zázrak. Tak to je ten zázrak, že to každodenní se stává něčím jiným. Je to transformace.

Třeba já jsem se během svého pobytu ve Francii chodil dívat do Louvru na obrazy. Tam jsem zažil něco zvláštního. Místo lidí, kteří procházeli kolem Rembrandtova portrétu starého muže, jsem najednou viděl voskové figuríny. To znamená, že ten obraz měl takovou sílu, že živý člověk stojící vedle něho byl jaksi „upozaděn“. Konkurovat tomu portrétu mohl pouze starší významný člověk typu Alberta Schweitzera, Einsteina apod. Myslel jsem si, že blázním. Udělal jsem pokus. Bydlel jsem v té době v takovém „heimu“ pro studenty, většinou tam se mnou byli jenom ctihodní lékaři a vědci. Přesvědčil jsem jednoho z nich, aby se šel se mnou

na ten obraz podívat. Řekl mi: „Judo, máš pravdu, pouze starší člověk, který má už něco odžito a má za sebou nějaké životní zkušenosti, tak ten může stát vedle toho obrazu a ten obraz ho nezničí. To znamená, že z něho neudělá voskovou figuru - a to je to pravé umění“. V tom portrétu od Rembrandta bylo tolik intenzity, tolik zážitku, tolik, řekněme, lásky – můžete to definovat, jak chcete... Umělec dokáže obyčejnou věc změnit v něco - chcete-li, tak třeba v kouzlo...

Jak říkal M. Buber: zázrak není to mimořádné, ale to, co vytvoří hloubka a intenzita našeho pohledu. To je také důležité ve výchově a vůbec ve všem. I u dítěte musí učitel (či vychovatel) vidět nejen běžnou každodenní tvář, musí odhalit i jeho skryté schopnosti. Věřím, že každý má možnost v tom druhém tohle uvidět. Teologové by mohli říci, že vidí tu „boží jiskru“. Ale jak říkám, používat to slovo „boží“, to je dnes hrozná věc. Lidé myslí, že to je něco nemoderního, co patří k 18. století.

P. Pitter byl jedním z prvních lidí, kteří na mě v tom nejpozitivnějším smyslu působili, změnil tím celý můj život. Chtěl jsem mu vzdát hold, tak jsem nakreslil a věnoval mu obraz, co je na stěně v památníku Jad Vašem. Vidí ho desítky tisíc návštěvníků. Je stále působivý, lidé se ptají: „Co to je? Kdo je ten člověk? To je nějaký anděl?“ Každý si může najít svoji interpretaci tohoto obrazu. Důležitá je základní myšlenka: jeden člověk pomáhá druhému ze tmy na světlo. Co to vlastně je? Já si myslím, že to je prostě láska. Ale to slovo ztratilo dnes veškerý smysl. Pro někoho je to láska, pro jiného Bůh, jak to kdo cítí. Láska nám pomáhá otevírat nové výhledy a perspektivy. Je to něco, co dává smysl životu. To je vše.

Stručný životopis Jehudy Bacona

- 28. července 1929** ■ narozen v Moravské Ostravě jako Jiří Bakon (později Jehuda Bacon), měl dvě starší sestry
■ rodina vlastnila malou továrnu na kožené zboží
- 1938/1939** ■ Jehudova sestra Rella se vystěhovala do Palestiny
- březen 1939** ■ nacisté převzali moc v Československu
■ Židé ztratili občanská práva a byl zabavován jejich majetek
- září 1942** ■ deportace Baconovy rodiny do ghetta Terezín (transport B1)
■ Jehuda umístěn v dětském domově, kde začal s kresbou
- prosinec 1943** ■ Baconova rodina byla deportována do Osvětimi-Birkenau
■ transport byl umístěn v tzv. „českém rodinném táboře“ a v karanténě po dobu šesti měsíců
- červenec 1944** ■ jednotky SS zrušily „rodinný tábor“
- léto – zima 1944** ■ Jehudův otec byl zavražděn v plynové komoře
■ matka i nejstarší sestra byly přemístěny do tábora nucených prací ve Stutthofu, zde zemřely tři týdny před osvobozením na tyfus
■ Jehuda byl vybrán Mengelem jako jeden z „Birkenau boys“, pracoval v tzv. „Rollwagenkommando“ a spolu s 20 dalšími chlapci vykonával pomocné práce i v okolí osvětimského krematoria
- 18. leden 1945** ■ pochod smrti do Mauthausenu, Jehuda byl umístěn do stanového tábora
- pol. dubna 1945** ■ pochod smrti do lesního koncentračního tábora v Gunskirchenu
- 4. květen 1945** ■ dozorcí z jednotek SS opustili tábor
- 5. květen 1945** ■ tábor osvobozen vojáky 71. pěší divize americké armády
■ Jehuda onemocněl tyfem, po vyléčení v nemocnici ve Steyeru se vrátil do Prahy
■ zjistil, že nikdo z jeho rodiny (kromě sestry Relly žijící v Palestině) nepřežil Šoa (židovský termín pro holocaust)
■ získal kontakt na ozdravovny vedené sociálním pedagogem a humanistou Přemyslem Pittrem

- prožitky z koncentračních táborů zde začal výtvarně zpracovávat a již tato prvotní tvorba prokázala jeho talent
- březen 1946** ■ Jehuda obdržel povolení k vystěhování do Palestiny za sestrou a začal studovat na prestižní Bezalelově akademii umění a designu v Jeruzalémě
- 1957** ■ po studiích v Anglii, Paříži i USA vyučoval grafiku a kresbu na stejnojmenné univerzitě
- 1961** ■ Jehuda se jako svědek účastnil procesu s Adolfem Eichmannem v Jeruzalémě
- 1964** ■ účastnil se následných osvětimských procesů ve Frankfurtu, jeho kresby krematoria v Osvětimi jsou používány jako důkazní materiály
- 1972** ■ získal profesuru na Bezalelově akademii umění a designu v Jeruzalémě
- 1994** ■ odchod do penze, v současnosti žije Jehuda Bacon jako umělec na volné noze v Jeruzalémě

Výběr ze samostatných výstav:

- 1954 Nora Gallery, Jeruzalém, Izrael
- 1955 Whippmann Gallery, Johannesburg, Jihoafrická republika
- 1973 Princeton University, Princeton, USA
- 1978 Lutheran Education Center, Mnichov, SRN
- 1988 Portland City Hall, Portland, Oregon, USA
- 1995 SOCA Gallery, Auckland, Nový Zéland
- 1999 Studio Visuri Osmo, Helsinky, Finsko
- 2001 Imperial War Museum, Londýn, Velká Británie
- 2003 The Brooklyn Museum of Art, New York, USA
- 2004 Spectrum Gallery, Frankfurt; Los Angeles Museum, Kalifornie, USA
- 2011 České centrum, Praha, ČR
- 2013 Museum am Dom, Würzburg, SRN
- 2016 výstavní projekt v Rakousku: KZ-Gedenkstätte Mauthausen, Landesmusikschule Gunskirchen, Rhema Gemeindezentrum

Poznámka

Publikace obsahuje přepisy dopisů, jejichž odesílateli byli J. Bacon, P. Pitter a O. Fierzová. Výběr byl pořízen tak, aby zprostředkoval informace mající vztah k vývoji vzájemných kontaktů. Dopisy zároveň dokládají význam setkání J. Bacona s P. Pittrem a O. Fierzovou pro utváření Baconových životních a uměleckých postojů. Korespondence prošla úpravami dle zásad pro vydávání novodobých textů. Byly opraveny pravopisné chyby; pravopis a interpunkce byly přizpůsobeny současným pravidlům. Pravopis osobních zájmen typu v/Vy, v/Vám apod. byl ponechán dle předlohy, neboť vyjadřuje osobní vztah autora k adresátovi. Byla dodržena podoba oslovení a jmen osobních i místních v dopisech, stejně tak forma datování a členění textu na odstavce.

Vzhledem k tomu, že naši krajané (tedy i J. Bacon) během života v Izraeli češtinu běžně nepoužívali, přistoupili jsme k určitým drobným stylistickým korekcím s důrazem na zachování smyslu a atmosféry písemného i ústního sdělení. Současné normě odpovídá rovněž transkripce cizích slov, v původní podobě byly ponechány, pokud jsou součástí zahraniční adresy.

Texty jsou doplněny poznámkami a vysvětlivkami o osobách a historických událostech, které jsou v nich zmiňovány. V některých případech se však nepodařilo odhalit používané dobové zkratky a interní obraty a výrazy. Objasnění některých reálií ve vysvětlivkách bylo také z důvodu plánovaného využití publikace (jako doplňkového výukového materiálu) ve vyučovací jednotce přizpůsobeno potřebám nejmladší generace.

Součástí publikace je i obrazová příloha, která přibližuje styl výtvarné práce J. Bacona. Protože umělec svá díla zpravidla nedatoval a dával jim názvy pouze výjimečně, je zmíněn pouze typ použité výtvarné techniky.

Summary

The publication aims to introduce the personality, work and life of the world-renowned Israeli artist of Czech origin Yehuda Bacon (born 1929), who during his youth survived internment in the concentration camps in Terezin, Auschwitz, Mauthausen and Gunskirchen. Yehuda Bacon is also an internationally respected person who provides media interviews about Holocaust and holds talks to youth especially in Germany and Austria. At the same time, it is a charismatic man who, even in his advanced age, has something to say especially to the young generation. Although he has lived in Israel since 1948, he still remembers and stays in touch with his original homeland.

The text of the publication is divided into four thematic parts. The first part contains a short biography of Yehuda Bacon and presents his life experiences from which his artwork is based on. At the same time it provides insight into the interior world of this artist and presents the features of his works. Another chapter is devoted to the Czech social pedagogue and humanist Přemysl Pitter, whom Yehuda Bacon met shortly after the end of the war during his stay in the children's sanatoriums. In May 1945, these sanatoriums were set up by P. Pitter and his friends during the unique humanitarian campaign „Castles“ focused on children returning after the liberation from concentration camps. The chapter also describes the creation and course of the whole campaign, during which Yehuda Bacon and many other children succeeded in returning to normal life of childhood and regained „faith in humanity“.

The third part of the publication is dedicated to the life of Yehuda Bacon in archival materials, which are stored in the Archives of Přemysl Pitter and Olga Fierz. It also conveys a different view of Yehuda Bacon's life, and together with his memories and reproductions of paintings, it complements the mosaic of his personality. It also makes accessible to the public various archival materials relating to Yehuda Bacon, for example his records from the times of the campaign „Castles“, and part of his almost forty years of correspondence with Přemysl Pitter and Olga Fierz.

The last and most extensive part of the publication contains selected passages from interviews with Yehuda Bacon in 2014. He remembers not only the Holocaust and the years spent in Terezin, Auschwitz and Mauthausen, but also the post-war period, for example staying in the castles'sanatoriums and the subsequent life in Israel. He also explains his philosophy of life, which he gained thanks to his stay in the sanatoriums and the interaction with Přemysl Pitter, Olga Fierz and their friends.

The publication also includes reproductions of Yehuda Bacon's paintings from various stages of his work, including large archive of photos. All these historical photos, contemporary portraits of the artist as well as photos of correspondence and other materials illustrate the life and artistic path of Yehuda Bacon.

Prameny a literatura

ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové

- o Český Archiv Přemysla Pittra
- o Archiv Přemysla Pittra (švýcarská část)
- o Kartotéka dětí

TIŠTĚNÉ PRAMENY A LITERATURA

Paměti

FIERZOVÁ, Olga, Dětské osudy z doby poválečné. Záznamy ze záchranné akce přátel Milíčova domu v Praze, Praha, Spolek přátel mládeže a družstva Milíčův dům v Praze, 1992, 120 s.

KOHN, Pavel, Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají, Chomutov, L. Marek, 2011, 310 s., ISBN 978-80-87127-30-8.

PITTER, Přemysl; FIERZOVÁ, Olga, Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, Praha, Kalich, 1996, 236 s., ISBN 80-7017-972-4.

Periodika

MORAVEC, Antonín, Naši chlapci, Posel z Milíčova domu 7, 1947, s. 8–13.

PITTER, Přemysl, Izrael. Dojmy a úvahy II., Hovory s pisateli, březen-duben 1965, č. 14, s. 1–5.

PITTER, Přemysl, Zpráva o pomoci dětem z koncentračních táborů, Posel z Milíčova domu 1, 1945, s. 3–4.

PITTER, Přemysl; FIERZOVÁ, Olga, Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů, Posel z Milíčova domu 7, 1947, s. 1–7.

RAŠKA, Karel, ml., Historie již téměř zapomenutá: Jak tým doktora Karla Rašky zabránil rozšíření epidemie skvrnitého tyfu z Terezína, Historia scholastica 1, 2015, č. 2, s. 102–105.

TEICHMAN, Zdeněk, Jak jsme ze zámků dělali ozdravovny, in: Přemysl Pitter: život – dílo – doba: [sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22. a 23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze], Praha, Pedagogické muzeum J. A. Komenského Praha – Spolek MILIDU Curych – Nadace Přemysla Pittra – Olgy Fierzové Praha, 1996, s. 155–159, ISBN 80-901461-4-7.

Literatura

KOSATÍK, Pavel, *Sám proti zlu*, Praha – Litomyšl, Paseka, 2009, 378 s.,
ISBN 978-807185-971-0.

KÁRNÝ, Miroslav a kol., *Terezínská pamětní kniha. Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945, 1. díl*, Olomouc, Terezínská iniciativa – Melantrich, 1995, 677 s., ISBN 80-7023-209-9.

Obrazová příloha / Galerie děl

Obr. 1 - kvaš na papíře.

Obr. 2 - kvaš na papíře.

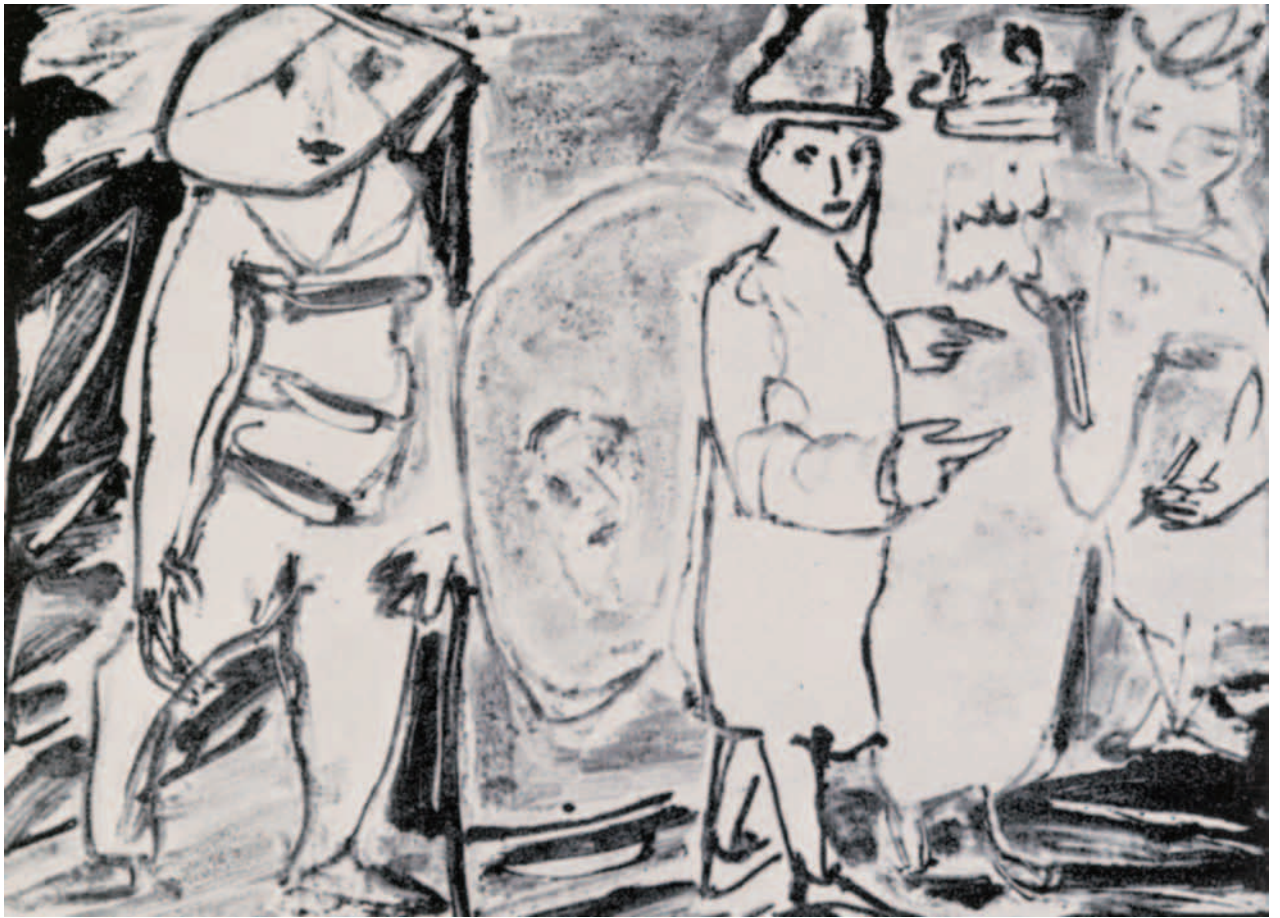
Obr. 3 - kresba perem, tuš na papíře.

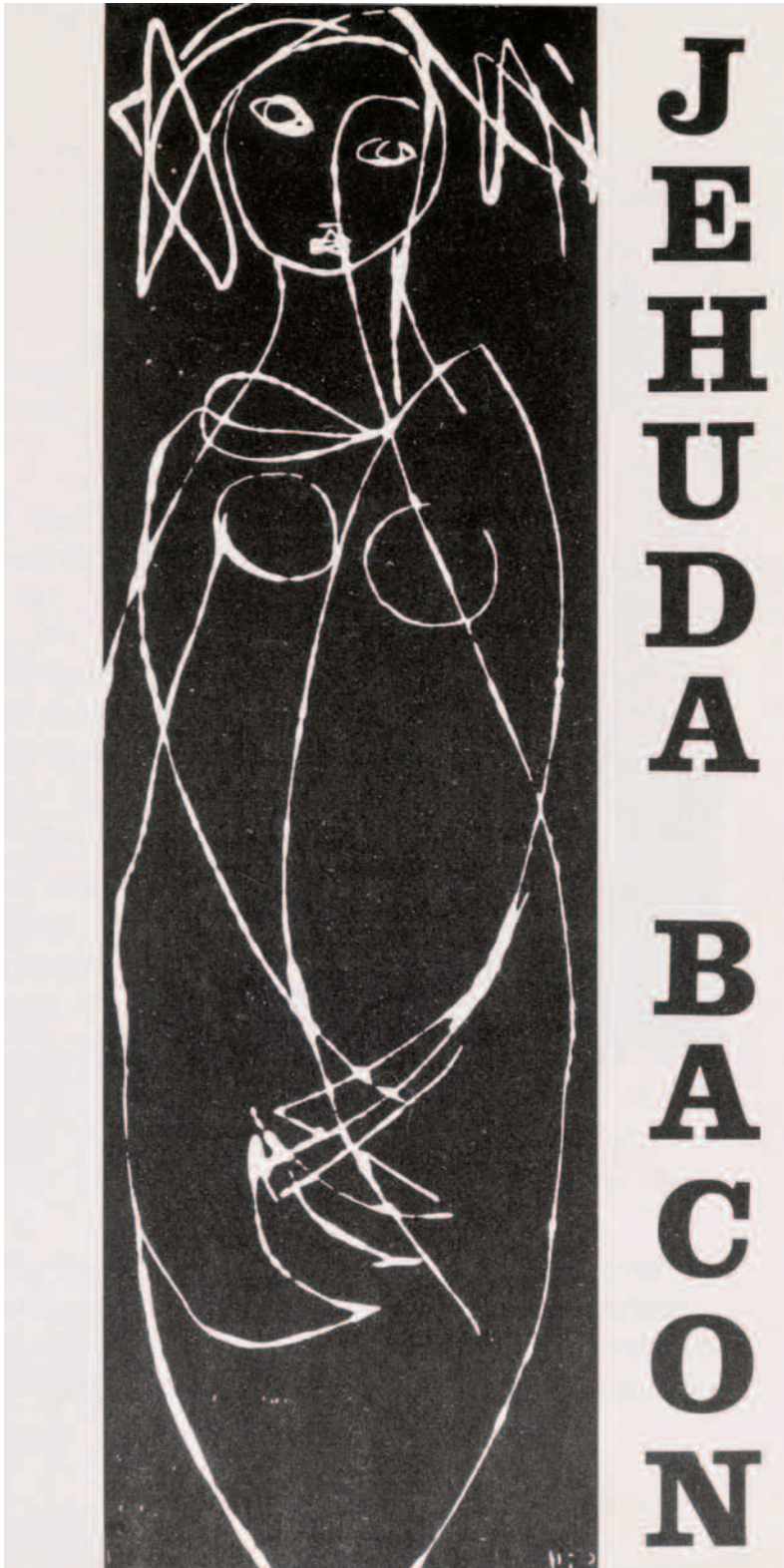
Obr. 4 - kresba perem a štětcem, tuš na papíře.

Obr. 5 - kresba perem a štětce, tuš na papíře.

Obr. 6 - kresba perem a štětce, tuš na papíře.

*Obr. 7 - litografie
na papíře.*

Obr. 8 - litografie na papíře.

Obr. 9 - kresba uhlem.

Obr. 10 - litografie na papíře.

Obr. 11 - kresba perem, tuš na papíře.

Obr. 12 - kvaš na papíře.

Obr. 13 - kresba perem, tuš na papíře.

Obr. 14 - kombinovaná technika na papíře.

Obr. 15 - litografie na papíře.

Obr. 16 - autoportrét. Kresba štětcem, tuš na papíře.

Obr. 17 - autoportrét. Kvaš na papíře.

Obr. 18 - kresba štětcem, tuš na papíře.

Obr. 19 - kombinovaná technika na papíře.

Obr. 20 - Štířín v roce 1945. Kombinovaná technika na papíře.

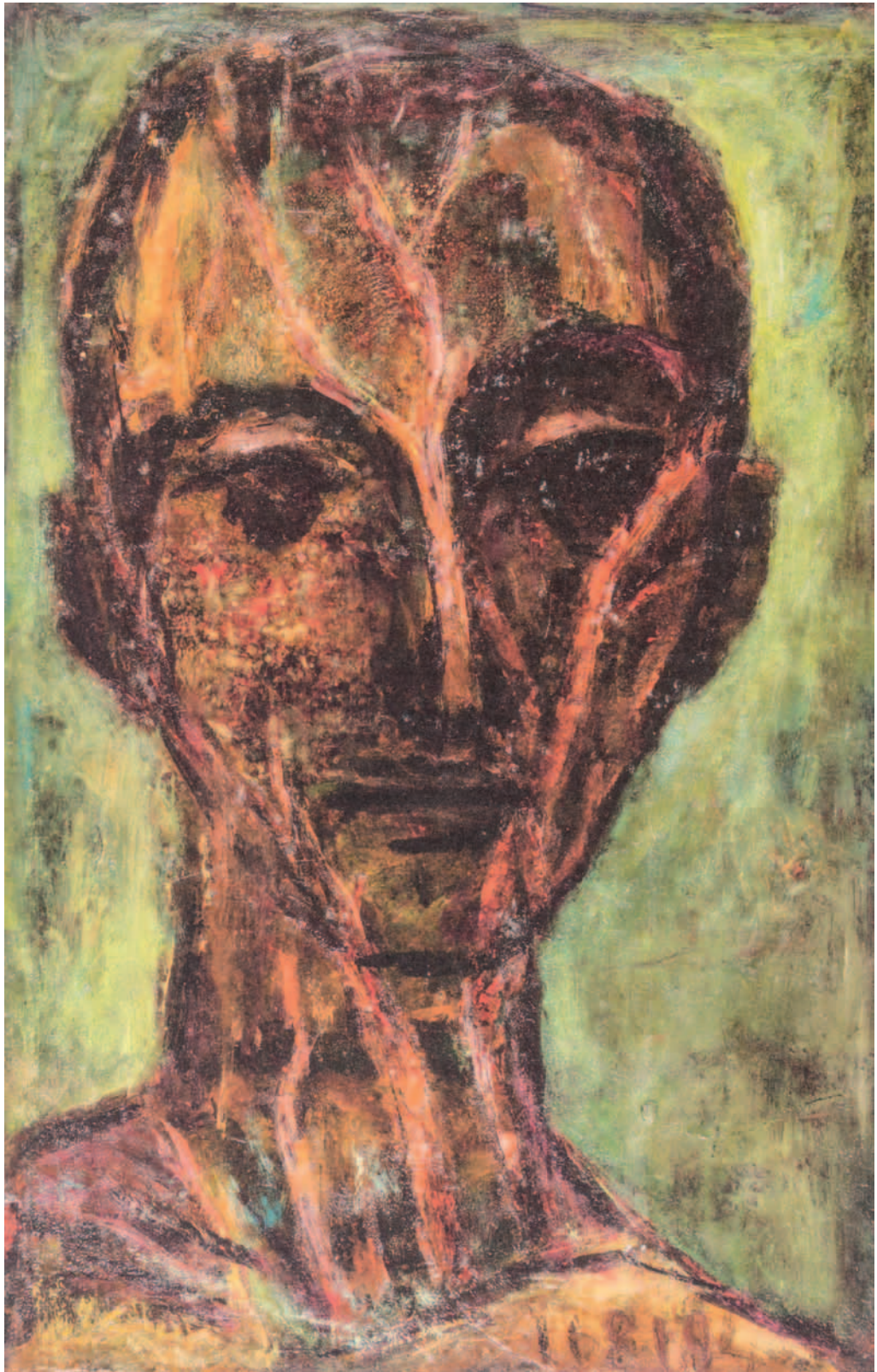
Obr. 21 - kombinovaná technika na papíře.

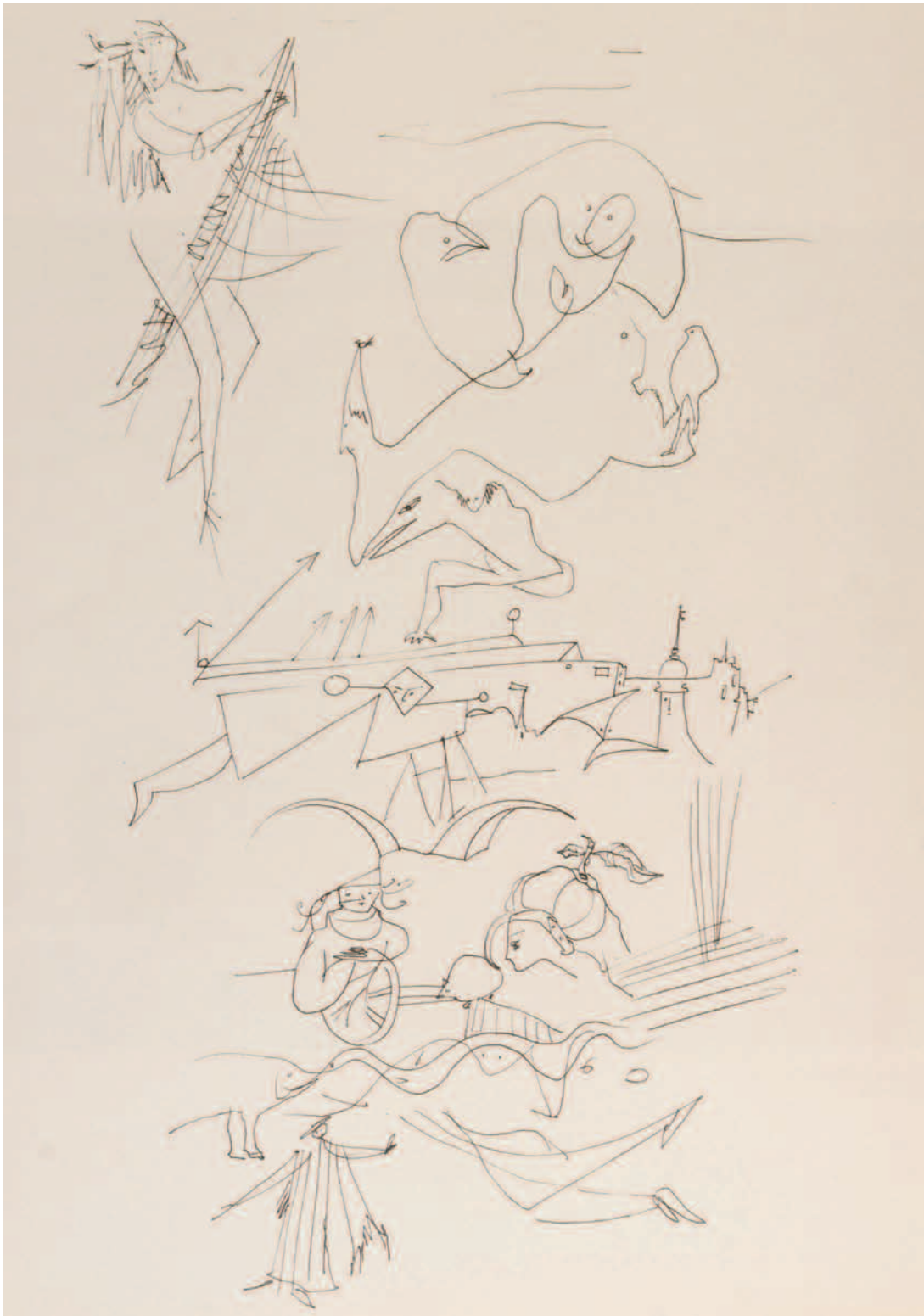
Obr. 22 - kvaš na papíře.

Obr. 23 - kvaš na papíře.

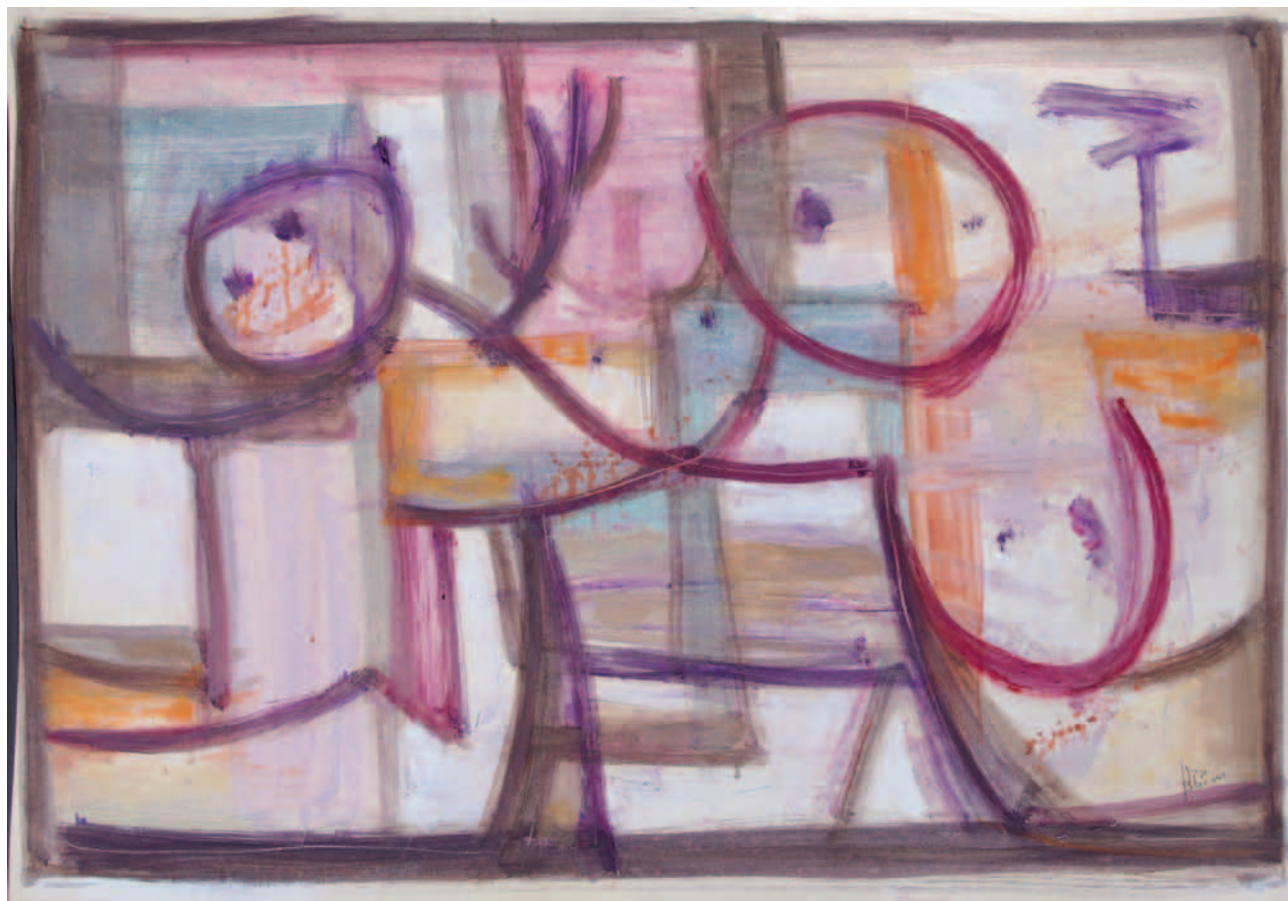
Obr. 24 - olejová barva na kartonu.

Obr. 25 - kresba perem, tuš na papíře.

Obr. 26 - věnován P. Pittrovi: Člověku, který mi vrátil víru.

Obr. 27 - akryl na papíře.

Obr. 28 - akryl na papíře.

Obr. 29 - uhel na papíře.

Obr. 30 - olej a papíře.

Obr. 31 - olej na papíře.

Obr. 32 - olej na masonitu.

Obr. 33 - akryl na papíře.

Obr. 34 - kresba perem, tuš na papíře.

Obr. 35 - kombinovaná technika na lepence.

Obr. 36 - kombinovaná technika na papíře.

Obr. 37 - kresba tužkou na papíře.

Obr. 38 - kresba tužkou na papíře.

Obr. 39 - autoportrét. Kresba tužkou na papíře.

Obr. 40 - lepta.

Obsah

- PŘEDMLUVA
PhDr. Markéta Pánková / 5
- JSEM JEHUDA BACON.
NIKDY JSEM SE NECHTĚL STÁT ODBORNÍKEM NA KONCENTRAČNÍ TÁBORY
Angelika Schlackl / 7
- I AM YEHUDA BACON.
I NEVER WANTED TO BECOME AN EXPERT IN CONCENTRATION CAMPS / 10
- PITTROVA „AKCE ZÁMKY“ JAKO KLÍČOVÉ OBDOBÍ
V ŽIVOTĚ JEHUDY BACONA
Mgr. Petr Matějček / 13
- JEHUDA BACON V ARCHIVU PŘEMYSLA PITTRA A OLGY FIERZOVÉ
PhDr. Lenka Lajsková / 24
- UKÁZKY Z KORESPONDENCE J. BACONA, P. PITTRA A O. FIERZOVÉ / 32
- VZPOMÍNKY JEHUDY BACONA / 48
- STRUČNÝ ŽIVOTOPIS JEHUDY BACONA / 70
- SUMMARY / 74
- PRAMENY A LITERATURA / 75
- GALERIE DĚL / 77

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ
MUZEUM A KNIHOVNA
J. A. KOMENSKÉHO

Jsem Jehuda Bacon.
Holocaust a poválečná doba očima izraelského malíře českého původu

Autoři: Lenka Lajsková a kol.

Námět: Markéta Pánková
Jazyková úprava: Marie Chrobáková
Autor fotografií: Petr Šolar

Grafická úprava a sazba: Citadela, grafický ateliér
Tisk: Tiskárna Polygraf s.r.o.

Náklad 500 ks, vydání první

ISBN 978-80-86935-36-2

